

József Attila Tudományegyetem
Pedagógiai Tanszék

Villant Györgyi

"A nyolcadik osztályos tanulók hiedelmeinek
pedagógiai elemzése"

Bölcsészdoktori disszertáció

Témavezető: Dr. Nagy József egyetemi tanár

Szeged, 1985

Tartalom

I. Bevezetés

II. 1. Hipotézis

2. Próbamérés

3. Vizsgálati eszközök és módszerek

3.1 Mérőeszközök

3.1.1 Mondások

3.1.1.1 Népi bölcsességek

3.1.1.2 Tévhitek

3.1.1.3 Babonák

3.1.2 I.Válaszlap

3.1.3 II.Válaszlap

3.2 Vizsgálati módszerek

4.1 Eredményvizsgálat lebonyolítása

4.2 Adatfeldolgozás

4.2.1 Az adatok ellenőrzése

4.2.2 Az adatok előkészítése, kódolás

4.2.3 Csoportosítás és összesítés technikai végrehajtása

4.2.4 Számítások elvégzése

5. Vizsgálati eredmények

5.1 Mondásismeret

5.1.1 "Sohasem hallottam"

5.1.2 "Néha hallom"

5.1.3 "Gyakran hallom"

5.2 Mondások előfordulása a tanulók cselekedeteiben

5.2.1 "Eszerint jársz-e el?-Népi bölcsességek

5.2.2 "Eszerint jársz-e el?-Tévhitek

5.2.3 "Eszerint jársz-e el?-Babonák

5.3.1 Ez: Ostobaság?, Tudatlanság?, Népi bölcsesség?

5.3.2 Tévhit

5.3.3 Babona

5.4 Mondások követésének tudatossága

5.4.1 Népi bölcsességek

5.4.2 Tévhitek

5.4.3 Babonák

5.5 Hiedelmek közötti választások és kapcsolataik

5.6 A változók közti kapcsolatok értékelése

III. Befejezés

BEVEZETÉS

"A pedagógiai tevékenység hatékonyságának növelése érdekében elengedhetetlenül fontos, szinte az első lépés a tanulók tudás- és neveltségi szintjének felmérése. ...A pedagógusokat arra készíteti, hogy biztosítsák, végiggondolják pedagógiai ténykedésük feltételeit, összetevőit, a pedagógiai folyamat megszervezését, módszereit, eszközeit, szervezeti formáit."

/Agoston György-Nagy József-Orosz Sándor: Méréses módszerek a pedagógiában, 221.1./

A szakirodalomban egyre többször olvashatjuk, a mindennapi pedagógiai gyakorlatban érzékeljük, hogy nem elegendő, ha a nevelési területek folyamatos fejlesztését fő feladatának tartja valamennyi nevelő. Az is szükséges, hogy az alapvető kérdésekre az értelmi fejlődés szekvenciáit követve többször visszatérjünk. El kell fogadnunk Kerékgyártó Imrétől, hogy a nevelés legkülönbözőbb területein vizsgálhatjuk a helyzetet, de "a" nevelését sohasem.

A nevelési eredményvizsgálatom alanya kilenc általános iskola valamennyi nyolcadik osztályos tanulója.

Ezek a gyermekek a szülői ház és a társadalom hatására, valamint nyolc évi tervszerűen szervezett nevelő-oktató munka eredményeként elérték egy bizonyos fejlettségi/neveltségi szintet. Ezt a végállapotot kívánom felmérni -szűkítve a kört a világnézeti nevelés azon területére, mely a tanulók hiedelmeit, azok alakulását foglalja magában. Természetesen végállapoton a pillanatnyi helyzetet értem. Ennek a kimenő értéknek a mutatói alapul

szolgálhatnak a továbbiakban a hatékonyabb személyiségfejlesztő tevékenységnek, hozzájárulhatnak az árnyaltabb, differenciáltabb, tudatosabb pedagógiai munkához.

A vizsgálat tárgya a világnézetű nevelés témakörébe tartozó hiedelmek. Pontosabban:

- A Somogy megyében, közelebbről a Kapos völgyében élő emberek népi tévhitei és babonái.
- A jelen kor diákjai által létrehozott és terjesztett gyerekes hiedelmek, úgynevezett diák-babonák.

A hiedelem szó nagyon régi eleme nyelvünknek, talán ősi finn-ugor eredetű. Ezt bizonyítja kiterjedt szócsaládja. Nyelvemlékeinkben a XV.század elején fordul elő először. A szó XV-XVI-XVII. századi jelentésgazdagságát a Bibliafordításoknak köszönhetjük.

"A szótárak tanúsága szerint a szónak mai jelentése a XX.században alakulhatott ki.A régebbi szótárak még Őrzik a hiedelem 'bizalom, bizonyosság, biztonság' értelmét, ez még valamilyen vallási vagy irracionális jelentést is tartalmazhatott. Ezt bizonyítja 'balhiedelem' szavunk története: a hiedelem 'tévhit' jelentésének kialakulásával parhuzamosan kezd eltűnni, a szóhasználatból kivesszini a balhiedelem, mely a hiedelmek 'bizodalom, hit' jelentésével egyszerre keletkezett, annak negatív jelentésű párjaként." /Hiedelemrendszer és társadalmi tudat -szerkesztette:Frank Tibor és Hoppál Mihály, II.kötet, 78.1./

A hiedelem a néprajzban műszó:a hiedelmek a néphitet alkotó vallási jellegű eszmék.

A köznyelv és irodalmi nyelv normáit meghatározó "A Magyar Nyelv értelmező Szótára" szerint a hiedelem: "vkinek vmiről alkotott, kellően meg nem alapozott, helytelen, téves véleménye, téves hit, tévhit...Babona...Meggyőződés,vélemény."/250.1./

A köznyelvi értelemben használt hiedelem nem feltétlenül babona, tehát vallási vagy irracionális elemet tartalmazó eszme, hanem inkább 'tévedés, téves eszme', 'tévhit', de lehet 'babona' is. Ismeretes, hogy ezek a téves nézetek, hamis tudattartalmak, vélekedések, babonák több-kevesebb helyet foglalnak el az emberek tudatában. "A generációk szinte észrevétlenül nőnek bele egy-egy népi hiedelemrendszerbe. Gyakran közösségi utasítások, előírások és tilalmak vagy magyarázatok ezek. A babonákat azonban nem rendszerbe foglalva tanulják az előző nemzedéktől, hanem szinte bele-nevelődnek." /Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága, 11.1./

A hiedelmekkel nemcsak a népi kultúrában, hanem a városi életben, a művelt rétegeknél is találkozunk. Természettudományos műveltségük ellenére különféle dolgokban hisznek. A hiedelmek hitelét főleg az biztosítja, hogy nagyobb embercsoportok közös vélekedését tükrözik. Mindezt megerősíti Dömötör Tekla néprajztudományos magyarázata és Buda Béla, valamint Gustav Jahoda sokoldalú lélektani megközelítése: "...nem fog kihalni a jövőben sem, nem lesz minden ember ésszerű és józanul gondolkodó lény, és nem várhatjuk, hogy a modern természettudományos világkép kiszorítsa a művelt emberek fejéből a babonát... A legnagyobb gondolkodók, tudósok is hajlamosak a babonára az élet bizonyos kérdéseiben. A mágikus, animisztikus gondolkodásmód a legfejlettebb szellemiségnek is lehet sajátja." /G.Jahoda: A babona lélektana, 16.1./

A szociológiai momentumot is frappánsan fogalmazza meg ez a mű: "A modern emberre a növekvő mértékű individualizáció jellemző. Ez azt jelenti, hogy élete, léte egyre fontosabb számára, hogy egyéni érdekeit mindinkább előtérbe helyezi. A mai ember ezért egyre inkább szembesülni kényszerül életének egyedüliségével és mulandóságával. A rá leselkedő veszélyek bármely alacsony valószínűségfoka is ezért eleven fenyegetés számára. Sokkal lényegesebb

hogy vállalkozásai sikerülnek-e, párját, barátait jól választja-e meg vagy betegsége meggyógyul-e? A lét eme eleven kérdéseivel szemben magára marad, pedig ezek a kérdések sokkal jobban nyomasztják, mint barmikor." /G.Jahoda: A babona lélektana, 24.1./

Mivel a hiedelem közösségi jelenség, a tanulókat mikro- és makro környezetükben rendkívül sokféle hatás érheti.

Az utóbbi években kiessé háttérbe szorult a vallásos, babonás, egyéb hiedelmek cáfolata, vizsgálata. A tantervek, tankönyvek, segédkönyvek, az osztályfőnöki foglalkozások témái sem foglalkoznak közvetlen ezekkel a dolgokkal. Közvetve azonban a világnézetű nevelés keretében bőséges lehetőség van erre.

A világnézetű nevelés az általános iskolai nevelőmunkát meghatározó fő feladatok között szerepel: "A nevelés egész folyamata, a művelődési anyag feldolgozása, az ismeretek összefüggő rendszerének kiépítése, szintetizálása, az önálló tanulói tevékenység kibontakoztatása járuljon hozzá a meggyőződés, a magatartásban is kifejeződő tudományos világnézet megalapozásához." /Az általános iskolai nevelés és oktatás terve, I.kötet, 15.1./

Ennek a feladatnak a teljesítésében, a nevelőmunka gyakorlatában nehézséget okozhat mindenféle hamis feltételezés hitté erősödése, a hézagok tudománytalan feltöltése. Bár a nevelés hagyományos és új eljárásai sok értékes tapasztalatot nyújtanak a problémák megoldására, mégis nehéz nyomon követni a világnézetű fejlődésének fokozatait, belső determinációjának változásait a mindennapi élet, a tevékenység, a magatartás területein.

Vajon az iskolának sikerül-e és milyen mértékben a tanulók tudását, műveltségét úgy fejleszteni, hogy hamis tudásukat háttérbe szorítsa céltudatos meggyőződésük?

Vajon a háttértényezőknek milyen szerep jut ebben?

I. HIPOTÉZIS

A világnézeti nevelés, a dialektikus materializmuson alapuló természettudományos szaktargyak tanulása mellett napjainkban is élnek, belenevelődnek a tanulók ismereteibe -szociokulturális háttérüktől függetlenül-, a legkülönbözőbb népi eredetű és diákbabonák, népi bölcsességek, melyek többé-kevésbé motívalják mindennapi életüket, befolyásolják -jól vagy kedvezőtlenül-, sikereiket, örömeiket, formálják magatartásukat.

A hiedelmek ismeretének mértékét és a hatásmechanizmus működését feltételezhetően befolyásolja:

- a tanulók neme,
- a családszerkezet, melyben a tanulók élnek,
- a szülők iskolai végzettsége,
- a szülők foglalkozása,
- a tanuló lakóhelye, vagyis a település jellege.

Ugyanis az életkori sajátosságokat figyelembe véve a hiedelmek ismerete és hatása a lányoknál nagyobb mértékű lehet, mint a hasonló korú fiúknál.

Azokban a családokban, ahol együtt él három generáció, ott a gyermekekben valószínű erősebben él és hat a nagyszülők révén a különféle néphit, a babona. A csonka családban /elvált/ élő gyermekek, valamint az állami gondozottak körében ismertebbek a diákbabonák, mivel magányosabbak, illetve többet kommunikálhatnak hasonló korú társaikkal. /A csonka család kategóriájában nem veszem számításba azt, hogy vannak esetek, amikor a gyermek testi-lelki fejlődése szempontjából jobb, ha az anya egymaga neveli gyermekét, mintha olyan teljes családban nőne fel a gyermek, ahol például az apa mértéktelenül alkoholfogyasztó./

Ők többnyire a "használni akarok másokhoz", "nem akarok más lenni", "nem akarok mást csinálni" óhajával követik a babonás mintát, a gyerekes csacsiságnak vagy ostobaságnak tűnő magatartást. Ritkán kényszerítő /egymásra kényszerítés/ hatására követik a hiedelmeket. Néhány tanulónál azonban biztosan tapasztalható a hiedelmek belsővé válása.

A szülők iskolai végzettsége feltehetően meghatározó jelentőséggel bír a tanulók hiedelmeinek mennyiségét, tartalmát illetően. Az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekei több hiedelmet ismerhetnek, és magatartásukat is erősebben determinálják a tévhitek és babonák, mint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekeit. Az is fennállhat, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők gyermekei is sok hiedelmet ismernek, azonban ezek nem befolyásolják különösebben a gyermekek cselekedeteit. Feltételezhető, hogy szüleik dialektikus materialista szemlélete, természettudományos meggyőződése vált ki gyermekeikben magatartást formáló hatást. A műveltebb rétegnél nem lehet számottevő a hiedelmek jelentősége.

A szülők foglalkozása ugyan közel áll a vizsgálat szempontjából iskolai végzettségükkel, azonban figyelembe kell venni társadalmunk strukturálódásának jelenlegi helyzetét. Egyre gyakrabban tanui lehetünk, hogy egyetemi végzettséggel rendelkezők kétféle fizikai munkát vállalnak, így biztosítják családjuknak az igényeik szerinti megélhetést. A környezeti hatás előbb-utóbb érvényesül náluk is. A segédmunkás és a mezőgazdaságban dolgozók otthonában gyakrabban elhangozhatnak és követőre lelhetnek a tévhitek, babonák, mint a magasabban kvalifikáltak családjában. Az iparban dolgozó szakmunkások a kettő között helyezhetők el.

Napjainkban az urbanizáció következtében fellazultak a településszerkezetek, elmosódóban van a falu-város közti különbség. Ha az emberek életmódjában gyorsabb ütemű is a változás, a hagyományok biztosan élnek. A tévhitek és babonák ismerete feltételezhetően szélesebb körű, és magatartásformáló hatása is erőteljesebb a falusias jelleget őrző kertvárosban és a cigánymilióban, mint a lakótelepen vagy a belvárosi, úgynevezett "tisztviselő negyedben". Utóbbiakban a diákbabonák és a jelen kor téves hiedelmei lehetnek a dominánsak.

II. A PRÓBAMÉRÉS

A próbamérés leírása azért előzi meg a mérőeszközök bemutatását, mert a mérőeszközök a próbamérés után nyerték el végleges formájukat.

A teljes populációra kiterjedő vizsgálatot a mérőeszközök kipróbálása előzte meg.

A próbaméréskor a vizsgálat alanyai a Hamán Kató Általános Iskola nyolcadik osztályos tanulói.

Olyan intézményben szándékoztam kipróbálni a mérőeszközöket, ahol a nevezett évfolyam tanulóinak összetétele erősen heterogén. A gyerekek 53 %-a az ország legkülönbözőbb városából /Budapestről is / és kis falvaiból kerültek ide. Szociális körülményeik miatt hosszabb-rövidebb ideje a MAV Nevelőotthonban élnek. /Egyébként vannak szüleik, testvéreik, akikkel tartják a kapcsolatot./ Arra gondoltam, ha ezek a gyerekek, akik a legkülönbözőbb szokásokat hozták magukkal, felismerik az általam összeállított mondáscsokor elemeit, akkor a mérőlap állni fogja a próbát más iskolák tanulói körében is. Amiatt is őket választottam, mert ezeknek a gyerekeknek a többsége -köztudottan-, nagyon gyenge képességű. Ha ők eligazodnak azon a kétféle válaszlapon amit terveztem, ha nekik nem okoz különösebb nehézséget a megoldási technika, akkor a többi iskola homogénebb összetételű tanulócsoportjainak sem fog erőn felüli megterhelést jelenteni.

A három részre/fordulóra osztott hiedelmekkel kapcsolatos feladatok megoldása -a tanulók részéről-, három alkalommal történt. Az egyes fordulók között négy, illetve öt nap telt el.

A munka menete:

a/ Motíváló hatású bevezetés. Tervezett idő két perc.

b/ Technikai utasítások a háromféle mérőeszköz használatához. Tervezett idő tíz perc.

c/ A tanulók feladatmegoldása. Tervezett idő tíz perc.

d/ Rövid értékelés a tanulók számára a munkamenetről.

Tervezett idő egy perc.

Részletesen:

a/ A mérőeszközök kiosztása előtt igyekeztem valamennyi tanuló érdeklődését felkelteni. Olyan szöveg összeállítására törekedtem, ami sem pozitív, sem negatív irányban nem befolyásolja beállítódásukat. Előre megfogalmaztam, és ezt mondtam nekik: Az emberek sokmindent tapasztalnak az életben. Jót is, rosszat is. Ennek alapján szokásokat vesznek fel, szokások alakulnak ki bennük. A "Mondások" című lapon is ilyen szokásokat, elgondolásokat, tapasztalásokat olvashattok./Közben felmutattam az első forduló mondásait./Mindegyikhez kérdés tartozik. /Felmutattam a I.Válaszlapot./ Az általatok helyesnek ítélt válaszok közül egyet-egyet jelöljetelek egy kis vonallal a II.Válaszlapon./Most felmutattam a harmadik mérőeszközt is.

Nem ígértem semmit, nem jelöltem ki a megoldási időt /azt inkább magamnak terveztem/. Megszívleltem a szakirodalomban olvasottakat:"...egy tevékenységgel kapcsolatos érdeklődésünk csökken, ha pozitív ösztönzők anticipálása mellett végezzük, vagy más olyan feltételek mellett /ellenőrzés, határidő/ amelyek külsőleg feladat jellegűvé teszik. Bebizonyosodott, hogy ezek az eljárások a tevékenységbeli teljesítmény minőségét is rontják." /Secord-Backman: Szociálpszichológia,84.1./

b/ Rövidnek szánt technikai utasítás következett:

-Bemutattam mágnes-táblára erősítve a megoldás technikáját.

Az első forduló mondásait a legfelső kivételével letakartam az I.Válaszlappal.Mellé állítottam a II.Válaszlapot.

Példaként egy olyan mondás^t mondtam, ami ugyan nem szerepel

egyik fordulóban sem, csak úgy tettem, mintha ez lenne az egyetlen látható szöveg: "Ha árkot háromszor átugrasz, szerencséd lesz." Ismered? Sohasem hallottad?... és végig próbáltam az I.Válaszlap valamennyi kérdésével, frontálisan az osztály tanulóival.

-Ezután kiosztottam a II.Válaszlapot. Ezt előzőleg az iskola hosszú bélyegzőjével láttam el.Nemcsak azért, mert így "hivatalos", nagyobb a súlya a tanulók szemében is, hanem a későbbiekben számomra ez a felirat mutatja a településszerkezetet.

-Felirattam azokat az adatokat, amelyeknek a helyét pontosítottan láthatták a mérőlapon:név, gondviselő iskolai végzettsége, foglalkozása.

Máris kisebb riadalom keletkezett.Ugyanis sok gyerek most döb-bent rá, hogy nem tudja pontosan, mi is gondviselője iskolai végzettsége és foglalkozása közötti különbség.A két fogalom ke-veredik bennük. Kevésbé tudnak az iskolai végzettségről, de akadt olyan is, aki a foglalkozást sem tudta pontosan, inkább a munkahelyről voltak információi. Nyugtalanság támadt.Hangosan kérdezgetni kezdtek:Ez azt jelenti-e...? Rövid időn belül megá-lapodtunk abban, hogy aki most nem tudja, az nem ír be semmit. A közeljövőben az osztályfőnök segítségével utána néznek az osztálynaplóban és az anyakönyvben, illetve megkérdezik otthon. A második forduló alkalmával pótlólag beírják a munkalapjukra.

- Aláhúztam a családszerkezetnél a nekik megfelelőt./Állami gondozott, elvált, elvált és nagyszülő együtt él, apa és anya együtt, apa-anya-nagyszülők együtt./

- Ezt követően kiosztattam a mondások első fordulóját és az I.Vá-laszlapot- melyekre nem kell és nem is szabad írniok semmit.

- Felkértem a tanulókat, hogy szójon, aki kezébe véve a mérőesz-közöket, elismétli az osztálynak a tennivalókat.

Egy kislány értelműen elmondta, de néhány tanuló tekintete azt

sugallta, hogy nem egészen világos számára a feladat. Az idő azonban haladt, újra előlről magyarázni a többség számára felesleges lett volna. Ezért azt mondtam, tegye fel a kezét, aki még mindig nem érti! Oda megyek hozzá, és halkán elmagyarázom. Bizony akadt, aki nem értette.

Mindez huszonhárom percet vett igénybe a tervezett tizenkét perc helyett./Beleértve a mérőeszközök kiosztását is./

c/ A tényleges munka ezután kezdődött. Mértem magamnak az időt, és izgatottan lestem, elegendő lesz-e a tervezett tíz perc? Az első kislány 9,2 perc alatt készült el, legtöbben 10-13, de volt, aki 17 percig gondolkodott. Sokallottam ezt az időt, lehangolt. Csupán az vigasztalt, hogy a tanulók érdeklődést tanúsítottak. Miután beadta mindenki a lapokat, izgatottan kérdegették egymást és engem is, melyik válasz helyes, stb. Részemről a válaszra haladékat kértem.

d/ A tervezett módon röviden elmondtam, hogy készségességük örömet okozott. Munkavégzésükkel, munkafegyelmükkel összességében elégedett vagyok. Kicsit hosszabbra nyúlt a tervezettnél, de reményemet fejeztem ki, hogy a második forduló pergőbb ritmusú lesz. A megbeszélést a harmadik forduló utánra ígértem - amit meg is tartottam.

Négy nap múlva a 2.fordulónál a biztonság kedvéért a mérőeszközök kiosztása előtt feidéztettem a megoldási technikát.

Ezt követően a II.Válaszlapon gyorsan korrigálták gondviselőjük iskolai végzettségét, foglalkozását.

A feladat megoldásának ideje lerövidült. Az első tanuló 7,6 perc

alatt, a többség 9-11 perc alatt, a lemaradók 14 perc alatt készültek el.

A harmadik fordulót öt nap múlva bonyolítottuk le. A megoldás ekkor már csak 6-10 percet vett igénybe, a lemaradók is csak két-három perccel később adták be mérőeszközeiket.

A fordulók közötti intervallumot azért növeltem, hogy ne váljon unalmassá a gyerekek számára. Másrészt szerettem volna elkerülni a gyors egymásutániságot, nehogy mechanikusan, csak úgy találmokra beírjanak valamit.

A próbamérés szervezési és tartalmi tapasztalatai:

A tervezetthez képest az első forduló nem volt eléggé dinamikus. Ez magyarázható a tanulói összetétellel, illetve azzal a nem várt ténnyel, hogy a gyerekek a fejléceket túl sokáig írták, töltötték ki. Nagyon lassan írtak. Később kiderült, azért, mert "nagyon szépre akartuk csinálni". /Mondták ők./ Hát ezt a nyomós érvet részükről csak becsülni tudom. Hiszen köztudottan romlott -nemre, korra való tekintet nélkül- az általános iskolai tanulók írásbeli munkáinak esztétikuma.

Nem számítottam előre arra sem, hogy evidensnek tűnő dolgot /gondviselő iskolai végzettsége, foglalkozása/ ne tudjanak. Néhány tanuló nehezen értette meg, mit hogyan kell csinálnia a munkalapokon. Igaz, úgy kértek segítséget, hogy ezzel nem zavarták társaikat.

A zavaró tényezők ellenére a gyerekek munkaintenzitása, munkafegyelme jó volt. Kellő érdeklődést tanúsítottak. A mérőeszközök beadása után mindig kérdeztek, és ilyeneket mondtak: "Ne tessék még menni, még beszélgessünk!", "Jó egy kicsit ezekről is beszélni.", "Tessék megmondani, melyik a jó válaszok!", stb. Jó lett volna, ha van egy rejtett mikrofonom vagy kamerám,

érdemes lett volna valóságosan megörökíteni reflexióikat. Az osztályfőnököknek jeleztem benyomásaimat -az alábbi tartalmi elemzéssel együtt-, hogy nevelő-oktató munkájukban felhasználhassák, a gyerekek érdekében kamatoztathassák.

A tartalmi elemzéskor elsődleges szempontom volt az egyes mondasok ismeretére írt választás. Értékelésüket technikailag egyszerűen végeztem. Egy nagy ívre felvezettem a II. Válaszlap mintáját, és minden rubrikába /Aa, Ab, Ac / annyi strigulát húztam, ahány választást kapott egy-egy mondas. Utána összeadtam. Azokat a mondasokat, amelyek a legtöbb "Sohase hallottam" választást kapták /ez a mennyiség a mondasgyűjtemény 32 %-a volt/, kiemeltem. Csaknem fele-fele arányban válaszoltak a "Néha hallom", illetve "Gyakran találkozom vele" kérdésekre. A mondasok tartalmát tekintve nagyobb figyelmet az úgynevezett előjeleknek és a gyógy módoknak szenteltek. A belső összefüggések elemzésére a próbaméréskor nem került, nem kerülhetett sor. De valami értékelést mégis fontosnak tartottam. Ezt az alsó tagozaton nagyon jól bevált, jóllehet triviálisnak tűnő "hamis-igaz" választás megállapításával tettem. A mérés után az így megállapított eredményeket el is mondtam a gyerekeknek, mivel igényelték, kíváncsiak voltak arra, hogy helyesen töltötték-e ki a feladatlapot? Derűs percek voltak, amikor mellé-mellé fogtak. Kitűnt, hogy több olyan népi bölcsességet nem ismernek, amit általános iskolai tanulmányaik alatt hallhattak, olvashattak. Öszinteségükre következtettem abból, hogy a sohasem hallott mondasra az "Eszerint jársz el?" kérdés "Soha" választát adták, Hogy valóban élnek napjainkban is ezek a hiedelmek, azt bizonyítják a gyerekek. Ugyanis a megkérdezett tanulók 52 %-a válaszolta, hogy követik cselekedeteikben, gondolataikban ezeket. Erre a magyarázatot a "C" kérdés re adott választásaikban meg is adják: A tanulók csaknem fele a

felsorolt hiedelmeket népi bölcsességnek tartja. Meggyőződésük bizonytalanságát árulja el, hogy a népi bölcsességek magas számú választása ellenére csak 32 %-a gondolja úgy: "Nem árt, ha követjük", és 9 %-a szerint így kell eljárni.

Összességében-

a/ Ami maradhat:

A bevezető szöveget továbbra is alkalmazhatom, mivel a tanulók véleménye szerint nem lehetett belőle pontosan egyik megoldásra sem gondolni.

A háromféle mérőeszköz nem okoz különösebb zavart, a tanulók képesek egy időben több eszközzel manipulálni.

Az I. Válaszlap kérdéseit megértették, el tudták dönteni a kérdések alapján az egyes mondások hovatartozását.

A II. Válaszlapon felsorolt adatokra /"fejléc"/ az elemzéshez szükségem lesz, tehát maradniok kell, bármilyen lassan írják meg a tanulók.

A választások elrendezése az alkalmazott módon tűnik a leggazdaságosabbnak. Ha már rájöttek a tanulók a bejelölés szisztémájára, gyorsan tudnak dolgozni vele.

b/ Amin változtatni kell:

A bevezetés, illetve az első forduló időtartamát valamilyen módon rövidíteni kell.

Módosítanom kell a "Mondások"-at. A sohasem hallott hiedelmek helyett más, az elemezhetőség/értékelhetőség érdekében több mondasra van szükségem. Főleg olyanokra, amelyek tartalmilag a fentebb említett gyógy módok és előjelek közé tartoznak.

Ha több mondást alkalmazok, akkor növelnem kell a fordulók számát is.

A próbamérés tapasztalatai alapján végzett módosítások:

- A mérés megkezdése előtt megkérem az osztályfőnököket, tisztázzak tanítványaikkal az iskolai végzettség, a foglalkozás, a családszerkezet fogalmát, egyénre szabott adatait.
- A mérőeszközöket előre hatosával kötegelem /egy-egy oszlopban általában ennyi gyerek ül/. Így minden padsor első tanulója segíthet a kiosztásban. Ezáltal is időt nyerhetek.
- Gyorsabbá és szemléletesebbé tehetem a megoldási technikára vonatkozó magyarázatomat, ha írásvetítőt használok. Kivetítem a II.Válaszlap egy részét / Aa Ab Ac Ba ... / és a fólián illusztrálok a tanulók előtt beírva a "Ha árkot ugrasz..." példa-mondás megoldását.
- A meglévő mondásgyűjteményemből kiválasztok a fenti igényeknek megfelelő/49/ tartalmú mondást.
- Szem előtt tartva, hogy egy-egy forduló ne tartson tíz percnél tovább, de túl hosszú hetekre se nyúljon a mérés, negyedik forduló beiktatása tűnik optimálisnak.

3. A VIZSGALAT ESZKÖZEI ÉS MÓDSZEREI

3.1 A mérőeszközök

A vizsgálatához háromféle mérőeszköz készült. Ezek egyidejű felhasználásával dolgoztak a tanulók.

3.1.1 A "Mondások" /1.számú melléklet/

Ezt az elnevezést viselő mérőeszköz a mérendő tartalom, a sajátos struktúra egészét lefedi 47 önálló feladattal, azaz mondással. Ez egy gyűjtemény, melyben megtalálhatóak a fentebb említett hiedelmek alapjául szolgáló tévhitek és babonák, valamint a népi bölcsességek.

Annak érdekében, hogy a 'tévhit, babona, népi bölcsesség' kifejezések ne befolyásolhassák a tanulókat, a látszólag mindharmat magába foglaló m o n d á s o k terminológia használatát vélem alkalmasnak.

Felvetődhet, miért éppen a népi bölcsességeket állítottam a babonák ,tévhitek mellé? Éppen azért, mert nagyon közel állnak egymashoz, de tartalmukban -definíciójuk is utal erre-, mégis mások. Így a tanulók előtt a kontraszt nem túl éles.

A "Mondások" összeállításában az alábbiakat használtam fel:
-Egy korábbi, más jellegű vizsgálatom tapasztalatait, melyek a tanulók 'félelmeire' vonatkoztak.

-Mike Györgyi, Kaposvár környéki pedagógus gazdag néprajzi gyűjtését.

-Magam is somogyi vagyok, éveim többségét itt éltem, tanítottam kis faluban és a megyeszékhelyen, így számos hiedelmet, tévhitet, népi bölcsességet ismerek.

-Utána/néztem a hiedelmek előfordulásának a tanulók tankönyveiben, kiegészítő olvasmányaiban.

Tartalmukat tekintve a mondások többféleképpen feloszthatóak. Lehetnek természeti jelenséget, gyógymódot, előjeleket, stb, tartalmazóak.

A mérőeszközön műfaj szerinti felosztásban fordulnak elő: népi bölcsességek, tévhitek, babonák.

A 47 mondás tehát három osztályba sorolható aszerint, hogy

- van valóságalapja /népi bölcsesség/
- van némi valóságalapja /tévhit/
- nincs valóságalapja.

Jóllehet, különböző aspektusból nem mindenki ért egyet ezzel a felosztással, de a kísérletezésben, kutatásban gazdag tapasztalattal rendelkező Gáspár László is így vélekedik: "Agy alapvetően gyakorlatcentrikus rendszerezésben sincs logikai szempontból kifogástalan, egységes felosztási alap..."

A három osztályt több szempont szerint vizsgálom:

- Milyen mértékben ismerik a mérőeszköz mondásait a nyolcadik osztályos tanulók? / A/kérdéskör /
- Felismerik-e az egyes mondások fogalmi jegyeit, és ennek alapján meg tudják-e ítélni az egyes mondásokat? / C/kérdéskör /
- A tanulók cselekedeteire, gondolkodására hatással vannak-e ezek a mondások? /B/kérdéskör /
- Mi motívalja ezeket a tanulókat, hogy cselekedeteikben, gondolkodásukban kövessék ezeket a mondásokat? / D/kérdéskör/
- Van-e valamiféle kapcsolat az egyes mondások között?
- Összességében mennyit ér egy-egy mondás a tanulók szemszögéből?

3.1.1.1

A népi bölcsességek

"A néptől eredő, annak évszázados megfigyelésén, tapasztalatán alapuló gondolkodás, gyógymód..."

/A Magyar Nyelv Értelmező Szótára, I.kötet 707.1. és V.kötet

"Szajhagyomány útján terjed..."

/Az utóbbi 20 év Magyar Irodalom tankönyvek, általában 5. és 6. osztályban /

A nép életével szorosan összefüggő, nyelvemlékeink megőrzésére törekvő, szervezett keretek közt folyó iskolai nevelésben részesülhettek a vizsgált tanulók. Sőt a tanulók szülei is. Az 1941. április 2.-án kiadott Tanterv és útmutatások I.kötetének 9.oldalától osztályra lebontva tartalmazza a népköltéssel kapcsolatos tudnivalókat. A nyolcosztályos népiskola számára írt V.kötetből például:

"b/ Olvasás -I.osztály...apró népköltési versek, mondókák, népmesék, népdalok, találós kérdések

Olvasmányok

II.osztály -magyar népmesék, népmondókák, mondókák, találós kérdések, közmondások

III. osztály -népmesék, népmondák, népdalok, közmondások

IV. osztály -népmesék, népmondák, népdalok, közmondások, mondák, legendák

V. osztály -népmesék, népszokások...,közmondások, népdalok, szállóigék

VI. osztály -népmesék,regék,népszokások, népdalok, közmondások, szállóigék

VII. osztály -mesék, mondák, regék, adomák

VIII.osztály -népdalok,közmondások, szállóigék "

Nemcsak a szülők, hanem a mérésben részt vevő nyolcadikosaink is szerezhettek minderről ismereteket az iskolában is. Az 1978/79-ben bevezetésre került általános iskolai nevelés és oktatás terve a "megtanulandó követelmények" közé sorolja:

1.osztály -két-három mondóka, soroló,találós kérdés, népdal

- 2.osztály -néhány mondóka, soroló, találós kérdés, mese
3. osztály -néhány találós kérdés, közmondás, népdal, népmese, monda
- 4.osztály -néhány közmondás, népdal, 2-3 mese és monda /185.1./
- 5.osztály tananyaga: Mesék, mítoszok, mondák az emberről, aki az igazságra, tudásra, szépre, boldogságra vágyódik./342.1./
- 6.osztály: Irodalomelmélet-A népköltészet és a műköltészet kapcsolata.../440.1./
- 7.osztály: Irodalomelmélet-Lírai műfajok: népdal...Az előző osztályokban megfigyelt stilisztikai formák /a legfontosabb szóképek, alakzatok felismertetése, funkciójuk meggláttatása /446.1./
- 8.osztály: Irodalomelmélet-A tanult elméleti ismeretek rendszerezése./451.1./

Nem tantervelemzést kívántam adni, nyújtani, pusztán érzékeltetni szerettem volna, hogy a mindenkori alapidokumentumokban -mint a legfontosabb információforrásokban- a népi bölcsességek elméletben nem állhatnak messze nyolcadik osztályos tanulóinktól.

A gyakorlatban a népi műfajhoz tartozó népi bölcsességeket a tanulók ismereteiben csak megerősítheti, rendszerezheti az iskola. Ha úgy vesszük, az iskola fő funkciói közé tartozik a kultúra tartalmát alkotó tapasztalatrendszer átadása. A mérőeszköz valamennyi népi bölcsessége a tankönyvekben nem szerepel, nem is szerepelhet, hiszen ezek a mondások tájanként változóak, leginkább szájról szájra terjednek. Fennmaradásuk nagyban függvénye az emberek életmódjának, a gyermekek környezetének és annak, van-e szorosabb kapcsolatuk olyan referencia személyekkel, akiktől kommunikáció révén gyakran hallhatnak ezekről a mondásokról.

Az iskolában nemcsak oktatás folyik, hanem egyre nagyobb hangsúlyt kap a nevelés is. A népi bölcsességek mint a hagyományörzés momentuma, az értelmi erők fejlesztésének, a világgép, világfelfogás formálásának eszközei részét képezhetik a nevelési folyamatnak. Tanulóink ezirányú motíváltságáról nincs pontos képünk. A hiedelmekről kialakult ismereteiket, fogalmaikat, megítéléseiket könnyebben megérthetjük és közelebbről megvilágíthatjuk a serdülőkor lelki sajátosságainak figyelembe vételével.

"Pavlov tanítása szerint a serdülő növekedése és fejlődése folyamán agykérgében egyre újabb és újabb időleges kapcsolatok és azok bonyolult rendszerei alakulnak ki, ami az ismeretek, jártasságok és készségek gyarapodásának alapja....megerősödik a második jelzőrendszer szerepe, a szóbeli ingerek egyre nagyobb jelentőségű jelzéseké válnak. A tanulás folyamán képes közvetett és általánosított formában megismerni a valóságot anélkül, hogy minden esetben szemléletes benyomásokra támaszkodnék -már elvonatkoztat a konkrét jelenségektől.... még nem mindig képes elviselni hosszantartó és erős ingereket és azok hatására olykor viszonylag gyorsan a gátlás állapotába kerül vagy éppen ellenkezőleg, az erőteljes inger állapotába, ami a serkentés és gátlás kiegyensúlyozatlanságára mutat"/V.A.Kruteckij-N.Sz.Lukin:Serdülők nevelése, 21.1./ Észlelésükben hullámszik a finomság, mélység, sokoldalúság a felületességgel, a véletlenszerűséggel.Megfigyeléseikben nem mindenkor képesek összekapcsolni az élet, a gyakorlat és a tankönyvek anyagát. Emlékezetük produktivitása változó szintű. Felidézéskor emlékezetük pontossága és helyessége attól függ, milyen pontos volt észlelésük.Képesek megosztott figyelmet tanúsítani, és a valóság észlelt tárgyainak és jelenségeinek bonyolult elemzésére és szintetizálására. A jelenségeknek nemcsak a felszíne válik érdekessé számukra. Gondolkodásuk fejlettségét mutatja az absztrakt gondolkodás.

"... a pszichológiában a serdülő gondolkodási sajátosságainak tárgyalásában uralkodó volt az a tendencia, mely szerint túlságosan kiemelték mint jellemző vonást az absztrakt gondolkodáshoz való átmenetet, s ignorálták azt a tényt, hogy ebben a korban a konkrét gondolkodás is széles fejlődési lehetőséget kap. A vizsgálatok azt mutatják, hogy bármely életkorban egymással szoros kölcsönhatásban fejlődik a gondolkodás mindkét fajtája..."

/N.A.Mencsinszkaja: Az ismeretek alkalmazásának pszichológiája a tanulók iskolai gyakorlatában/

A serdülők igényévé vált a logikus bizonyítás, következtetés.

Kritikai érzékük általában jól fejlett. Gyakran támadnak kételyek a valóságra vonatkozóan. Ismereteik, vélekedéseik egyes dolgokat tekintve lehetnek hibásak, torzak, helytelenek, más dolgoknál éppen ellenkezőleg -ez mindig függvénye környezetük hatásának.

Tágul látókörük, érdeklődésük egyidejűleg sokfajta, leginkább a természet jelenségeinek megismerésére irányul. Ugyanakkor előtérbe kerül önmaguk és kortársaik megismerése is. "Ebben a korban lép fel először az igény, hogy önmagukba tekintsenek, figyelmes szemmel vizsgálják viselkedésüket, magatartásukat, összehasonlítsák magukat másokkal, eligazodjanak érzéseikben, és ebből a szempontból értékeljék önmagukat, önmaguk lehetőségeit."/V.A.Kruteckij-N.Sz.Lukin:Serdülők nevelése, 45.1./

A népi bölcsességek ismerete, terjedése szempontjából nem hagyható figyelmen kívül az urbanizáció ténye. A tudomány és technika rohamos fejlődése magával hozta a falu és a város gyorsütemű egymáshoz közeledését. A kaposvári falusias jellegű városkép is megváltozott, az utóbbi tíz év alatt nagyvárosi arcot öltött. Az emberek életmódjának átalakulásából természetesen következik a falusi, kemény paraszti munka közegében élő hagyományok kihalása.

Mivel a hagyományos települések megszűntek, így a népi hagyományok, köztük a népi bölcsességek is "szétszóródtak", új közegben feledésbe merülnek, némelyek teljesen kihalnak.

A társadalmi dezorganizáció folyamata következményeként nemcsak a társadalmunk csoportjai, rétegei, osztályai között fennálló hagyományos kapcsolatok lazulnak meg, hanem a tanulók mikro-környezete, a nagycsalád is./Nagyszülők falun maradtak, a szülők városba költöztek gyerekeikkel./ Ezáltal a családi közegben a népi bölcsességek fennmaradását biztosító kommunikáció tartalma és mennyisége is megváltozott. Eme mondások szempontjából kedvezőtlenebbé vált, mivel a családi együttlétre, a kölcsönös informálódásra/szülő-gyerek/ minimális idő jut, a beszéd fonala többnyire megreked a közlés szintjén. Pedig: "A mindennapi tapasztalat alapján tudjuk, hogy minden emberi kapcsolat, mindenféle csoportélet az egyirányú és kétirányú kommunikációk szinte szakadatlan láncával, hálójával van keresztül-kasul összekötve. Sem kis csoportok, sem átfogó társadalmak, értékrendszerek, kultúrák nem alakulhatnak ki fejlett kommunikáció nélkül."/Harsányi

István: Az iskolai nevelés pszichológus szemmel, 23.1./

Kommunikációnk fejlettségét, színvonalának emelését sokban segítik a tömegkommunikációs eszközök. Népi bölcsességeink ismeretét a tömegkommunikációs eszközök erősíthetik -amennyiben valós emberi viszonyokat tükröznek, képesek növelni az emberi kommunikáció jelentőségét a tanulók életében. Köztudottan sokat nézik a televíziót.../ Bizonyos azonban, hogy a személyes szféra jelentősége nagyobb, és az is valószínű, hogy a tanulóink mikro- és makro környezete nem alkalmazkodik eléggé az interperszonális hatásokhoz. A tanulókkal való viszonylag hasznos interakciós folyamatban az iskola sem képes több okból megoldani ezt a feladatot ./Csak néhányat az okokból: zsúfoltság, magas létszám,

maga a tanrend, az oktatási stratégiák./

A felsorolt neveléssel, oktatással, lélektannal, szociológiával kapcsolatos tények eltérő dominanciával határozzák meg nyolcadik osztályos tanulóink népi bölcsességekhez való viszonyulását.

3.1.1.2 TévHITEK

Nagyon közel állnak a néprajzban használt néphit fogalmához, és hasonlóan a népi bölcsességekhez, a tévhit is "közösségi jelenség, a generációk szinte észrevétlenül nőnek bele egy-egy hiedelemrendszerbe. Gyakran közösségi utasítások, előírások és tilalmak vagy magyarázatok ezek." /Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága, 11.lap/

A tévHITEK abban különböznek más hiedelmektől, hogy van némi valóságalapjuk, a tapasztalás konvencionális keretei között van valami igazságtartalmuk. Ezek is szájhagyomány útján terjednek. Ugyanolyan logikai mechanizmus révén jönnek létre, mint a valós megismerés. Ezt a valóság alapot sok esetben ma már nem is lehet kideríteni, legfeljebb feltevéseink lehetnek.

A tévHITEKET a szervezett oktatás keretein belül nem tanulják a gyerekek. Néhány tévHITRŐL mint helytelen, hibás felfogásról hallhattak az iskolában is. Például az üstökös megjelenéséről, a bagolyról, mint haláladárról, a csillaghullásról a János vitéz olvasásakor, sőt hinteni a sebre / ez a tévhit magtévésztésig hasonlít a népi bölcsességek közé sorolt útifűhöz, mely bakteriumölő anyagot tartalmaz -Rápóti-Romvári: Gyógyító növények, 247.1./

A tévHITEK ismeretének foka és terjedésének mértéke függ a tanulók természettudományos ismereteinek színvonalától és szűkebb-tágabb környezetétől.

A tévhitek tudásának szempontjából nemcsak érdekes, hanem fontos is a 14 éves gyerekek természettudományos szemléletének színvonala. Az iskolai nevelés tanköteles kortól tervszerűen törekszik a természetről alkotott, megismerő funkciókra épülő tudatos nézetrendszer kialakítására. Jelenlegi tantervünk célként tűzi ki, hogy "a tanulók a szocialista társadalom igényeinek és életkoruknak megfelelő szinten tájékozódni tudjanak a természeti és a társadalmi környezetben. Ismerkedjenek meg elemi fokon a kutató módszerekkel, vizsgálódjanak önállóan, szerezzenek közvetlen tapasztalatokat és állandóan bővíthető, tudományosan igazolt ismereteket a természeti és társadalmi valóságról. Egyrészt a tanítási órán, másrészt az iskolán kívül szerzett tapasztalatok általánosításával és rendszerezésével a tantárgy járuljon hozzá: -személyiségük fejlődéséhez, elsősorban ahhoz, hogy legyenek érdeklődők és fogékonyak a természeti... folyamatok iránt." /Az általános iskolai nevelés és oktatás terve, Környezetismeret 1-5. osztály, 209. old./

Továbbá: "Feladata: A természetben, a természeti környezetben való tájékozódás tanítása. -tegye lehetővé, hogy a tanulók tapasztalatokat szerezzenek a természeti... valóságról, a környezet összefüggéseiről, a kölcsönhatásokról és a fejlődésről; járuljon hozzá annak a meggyőződésnek a kialakításához, hogy a világ anyagi természetű, az ember számára egyre jobban megismerhető." Mindezt megerősíti a felső tagozaton: "...a környezet jelenségeinek, folyamatainak és összefüggéseinek, törvényeinek, elveinek megismertetésével neveljen dialektikus materialista természetszemléletre" /földrajz, 567. l./, -a mozgó anyag általános sajátosságainak és törvényszerűségeinek megismertetése /fizika, 629. l./, -a különféle anyagok alapvető tulajdonságait, változásait, átalakulását... /kémia, 653. l./"

Ennek a tendenciának az érvényesülése lényegében meghatározója lehet a téves hiedelmek és babonák terjedésének, illetve tanulóink viselkedésének. "Hiedelmeink is megegyeznek viselkedésünkkel.-írja Secord."Az elmúlt korok jelentős gondolkodói mindig rámutattak az emberi gondolatok, érzelmek és viselkedés konzisztenciájára, de csak az utóbbi években szenteltek a viselkedéssel foglalkozó tudósok komoly figyelmet ennek a fogalomnak. Talán a szociológus Sumner /1906/ volt századunkban az első viselkedéssel foglalkozó tudós, aki használta ezt a fogalmat, amikor azt mondta, hogy a népszokásokat és a népi hiedelmeket a következetességre irányuló törekvés jellemzi."/Secord-Backman: Szociálpszichológia, 120.1./

A tanulók téves hiedelmeit alapvetően a családból, a mikrokörnyezetből és a társadalomból áramló hatások határozzák meg. Kísérletek bizonyítják /Backman-Secord/, hogy a gyermekek, de a felnőttek is azokkal lépeak leggyakrabban interakcióba, akik észlelésük szerint a leginkább igazolták önmagukról alkotott képüket. Elsősorban a szülőkkel, nagyszülőkkel. Nem kell feltétlenül azt hinnie bárkinek is, hogy a téves hiedelmeket elutasító természettudományos szemlélet formálásából a két idősebb generáció teljesen kizáratott volna. A vizsgált tanulók szülei nagyjából olyan természettudományos ismereteket szerezhettek, amit így fogalmaz a korukbeli tanterv:"A tanítás célja elsősorban gyakorlati.Ezen azt értjük, hogy a gyermekkel a természetnek azokat a jelenségeit, erőit és törvényeit kell megfigyeltetnünk, amelyek egészségüknek fenntartásához, a háztartás, a mezőgazdálkodás, az ipari és kereskedelmi gazdálkodás sikeréhez, a közösség érdekét felismerő állampolgári élet kialakulásához alapvetően szükségesek.Ez pedig azt jelenti,hogy a népiskolában a való élet és nem a tudomány rendszerező, elvonó szempontjai szerint vizsgálódunk."

"A természeti ismeretek anyagából az V.osztályban egyszerű alakban a levegő és a víz tulajdonságaival, az égéssel, a sókkal és fémekkel foglalkozunk....A VI.osztályban következnek a szerves anyagok, a rajtuk végbemenő vegyi változások és ezek felhasználása a mindennapi életben. Csak a VII.osztályban térünk át a nehezebb természettani ismeretekre. Foglalkozunk a hőve és hatásával, a levegő és a víz fizikai tulajdonságaival, ezek gyakorlati alkalmazásával és felhasználásával..., a hang és fényjelenségekkel. Végül a VII.osztályban jönnek sorra a legelvontabb ismeretek, a mágnesség és elektromosság. Ezek tárgyalásában azonban nem mélyedünk el..." /Tanterv és Utmutatások,1941. A nyolcosztályos népiskola számára, V.kötet, 27.,illetve 36.1./

A nagyszülők és szülők révén a múlt hiteinek ismerete segítheti a jelen, vagy éppen a jövő és általában az emberi viszonyok jobb megértését. "Ezért érthető, hogy egy sor tudomány -a történelemtudománytól a néprajzig- korábbi, vagy a mienktől eltérő kultúrák, és egyben más időben és más viszonyok között érvényes tudáselemek feltárására és megőrzésére törekszik."/Valóság, 1974/9. sz.-Ferge Zsuzsa/

A mindennapi élet követelményeinek, nyelvének, szokásainak közvetlen elsajátításában a családon kívül más szocializációs elemek is közreműködnek :Tanulóink kortárs csoportjai és felnőtt ismerőseik. A tanulók ismereteiben élő tévhitek tudatosulását minden új csoport, amibe újonnan kerül, segíti vagy éppen taszítja, gátolja. Az új csoportba kerülés gyakori okai: A szülők lakásvaltoztatása, iskolai körzethatar-módosítás a megnövekedett tanulólétszám miatt, ifjúsági házban működő szakkörök tagja lesz több tanuló, iskolán belül is kerülhet párhuzamos osztályba valami okból kifolyólag, szülők válása. Az új csoport "más normarendszert, tapasztalatrendszert és tevékenységi rendszert közve-

títhet az embernek, vagyis a kultúra más és más csoportvariációit. Ezek a csoportvariációk nem függetlenek a társadalmi osztályba-rétegbe tartozástól, bizonyos elemek mégis módosulhatnak benne, elsajátításuk, azaz a beilleszkedés az újonnan adott csoportba, szervezetbe a szocializáció új meg új szakaszának fogható föl. Ebben a korban /serdülő/ viszonylag nyugodt formában megy végbe, jórészt spontán folyamatnak tekinthető."/Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába, 27.1./ Serdülő korban az egyenrangú társkapcsolatok több ösztönzést adnak a tanulónak - annak ellenére, hogy viselkedésük továbbra is énes-, a kölcsönös kommunikációra. Lényegében a tanuló személyiségén belül dől el, hogy ezekből a valós és téves információkból "mi olyan fontos számára, hogy tudatosításra érdemes, vagy mi jut szerephez a viselkedés szempontjából."/ Buda Béla: Az empátia -a beleélés lélektana, 99.1./ Bonyolult kommunikációs szálak kötik össze az egymással kapcsolatban lévő gyerekeket. Az áramló információk befolyásolják viselkedését.

Még bonyolultabbá teszi mindezt a tanulók "tömegkommunikációs fogyasztása"./Kozma Tamástól a kifejezés/ Elsősorban a televízióadások programjai. A bemutatott, ábrázolt emberi kapcsolatok nehézségeinek, konfliktusainak sokszínűségében gyakran felvillannak az önmaga helyét kereső ember szavaiban, tetteiben a téves hiedelmek, babonák. Sok szó esik manapság az emberek közötti megértés zavarairól és sok más, lélektanilag serdülők számára aktuális mozzanatról. Az információ-özönben nem könnyű még felnőtteknek sem eligazodnia, hát még az ellentmondások ütközőpontjában álló serdülőnek milyen nehéz lehet objektíven szemlélni a valóságot, felfedezni az árnyalatokat, mint például a tévhit, a népi bölcsesség és a babona közötti különbséget.

A tévhitnek valamilyen meghatározott motívumok és adott környezeti feltételek alapján váltódnak ki és valamiféle célra irányulnak. Ezek a motívumok leginkább a tanulók szorongásai, belső feszültségei, vágyai, kívánságai. A feltételes reflexek kialakulásának mechanizmusából jönnek létre, alapjuk szükségleti állapot, mely valamiféle kielégülést keres.

3.1.1.3 BABONÁK

A babona elsősorban a köznapi tudat kategóriája -olvashatjuk a legtöbb szakirodalomban. Témám szempontjából Buda Béla definícióját tartom legjobbnak: "...a babona nem szerves önálló jelenség, hanem egyfajta társadalmi minősítés, mégpedig leértékelő, leicsinylő minősítés. Az számít babonának, ami az elfogadott racionalis gondolkodásmód szabályaival ütközik, aminek nincs igazságtartalma a tapasztalás megszokott és konvencionális keretei között. Babona tehát minden olyan hiedelem, amely valamilyen szabályszerűséget, valamilyen összefüggést tételez, amely nem illeszthető be tapasztalataink rendszerébe, azonban érzelmi töltése, szubjektív valóságértéke nagy. ...hitelét főleg az biztosítja, hogy sokan osztják őket. ...Előfordulhat, hogy a babona minősítését társadalmi csoportok ellentétei motiválják, de előfordulhat -a történelemben elő is fordult-, hogy egy-egy babonának tartott hiedelem valós magva később felszínre kerül, és a racionalis megismerés végülis értelmezni tudja a hiedelem reális tapasztalati alapjait."/Buda Béla: A babona lélektani és társadalmi tényezői című bevezetőjéből, melyet G.Jahoda: A babona lélektana című könyvéhez írt, 8-10.1./

A babona "időhöz és helyhez kötött fogalom" /G.Jahoda/, mivel minden új felfedezés a korábban valószínűnek tartott dolgokat ela-

vulttá teszi, s újabbak alapjául szolgál. Ezeket az újabb babonákat a mérőeszközöm összeállításakor diákbabonák elnevezéssel illetttem. Mint neve is utal rá azért, mert abban a közegben alakulhatott és terjedt, tartalmukból ítélve csakis a gyerekeknek jelenthet valamit. Például, ha egy személygépkocsi rendszámtábláján megpillantja az utcán születési adatait, akkor aznap szerencséje lesz, nem fog felelni a rettegett tantárgyból.

A babonáknak többféle lélektani megközelítése ismeretes. Tulajdonképpen mindegyik megközelítés tartalmaz olyan elemeket, mely közül bármelyik lejátszódhat, végbemehet, illetve a babonás cselekedetet motíválhatja a gyerekekben.

-Extraszenzorális megközelítés szerint a babonás hiedelem ugyanolyan logikai mechanizmusok révén jön létre, mint a valós megismerés, csak az elsődleges megfigyelés torzult.

-Mélylélektani megközelítés szerint a babonákban a rejtett motívációk szimbolikus kielégítését, megvalósulását keresik a tanulók.

-Tanuláslélektani megközelítés szerint a babonás hiedelem alapja a szükségleti állapot, mely kielégítést keres. Feltételes reflexek kialakulásának mechanizmusából jön létre.

-Mások szerint a babona értelmezhető sajátos gondolkodásmódként, valamilyen gyermeki világszemlélet fennmaradásaként vagy újrászélesedéseként.

A fenti szerző így foglalja össze: "...a babona minden megnyilvánulásában megtalálható a bizonytalan helyzet, az ismeretlen jövő valamiféle előrejelzési kísérlete, és ezáltal a törekvés a bizonytalanság legyőzésére, uralására. A babona segítségével az események nem véletlenszerűek többé, rend és értelem költözik beléjük, az események hatása alatt álló embernek nem kell szembenéznie a kínos bizonytalannal. Az ok és okozat új rendszerében

kapnak ezáltal helyet a dolgok."

A tanulók körében minden bizonnyal az ártatlanabb babonák használatosak. Vannak, akik titkolják, szégyellni valónak tartják babonáikat, mások tréfát űznek belőle, de meglehet, kis szíve belül szorong. Feszült lelki állapotban egyéni babonákat is kreálhat magának gyerek és felnőtt egyaránt. Gondoljunk Radnóti Miklós csodálatosan szép "Nem tudhatom..." című versére, melynek néhány sorában gyermekkori emlékeit idézi fel:

"s az iskolába menvén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én"

A babonákra különféle elméleti sémák léteznek. Ezeket G.Jahoda csoportosította:

- A kozmológia vagy következetes világszemlélet alkotórészét képező babona, mely szorosan összefügg az úgynevezett "pogány" vallások különféle formáival.
- Az egyéb társadalmilag elfogadott babonák a hagyomány útján örökített, elszigetelt elemekből tevődnek össze, de még nem veszítették erejüket. Az efféle babonák igen nagy százaléka a jószerencsére, illetve a balsorsra vonatkozik -előjelek vagy oltalmazónak vélt praktika formájában; néhány példa: tükörtlőrés, sókidőlés, lópatkó.
- Egyének okkult élményei:szellemek megjelenése, szerencsétlenségek, halálesetek megsejtése.
- Személyes babonákat az emberek maguk alakítják ki, de nem árulják el másoknak. "Ez nem keverendő össze egy adott emberben élőde társadalmilag elfogadott babonákkal."/G.Jahoda/
Az embereknek lehetnek szerencsés számaik, színeik, napjaik, tárgyaik, helyeik."Bizonyos rituális cselekedeteket is végezhetnek annak érdekében,hogy biztosítsák vállalkozásaik sikerességét vagy elhárítsanak valamilyen veszélyt."/G.Jahoda: A babona lélektana, 56-67.lapon részletesen /

"Szociálpszichológiai síkon a babonákat társadalmilag tanult jellegükben kell vizsgálni. A kulturálisan, szubkulturálisan megörzött hagyomány csoportthadásokon /az úgynevezett referenciacsoportok hatásán át, vagy személyek modellhatásán át öröklődik. A személyiség ontogenetikus fejlődésében veszi át ezeket a hiedelmeket, részben szociológiai okokból kerül kapcsolatba ezeknek hordozóival /tagság az adott kultúrában vagy szubkultúrában/, részben pedig lélektani okokból /sajátos egyéni referenciacsoport vagy modelligények miatt, esetleg sajátos élethelyzetekből eredően/. Ugyanolyan tanulás ez, mint amilyen segítségével egyéb társas sémáinkat, viselkedésmódjainkat sajátítjuk el. Ahogyan a társas élet egyéb normái telítődnek értelemmel és hittel, úgy kap a babonás hiedelem is töltést, valóságszínezetet^{ad} azáltal, hogy mások is osztják és annak megfelelően viselkednek."/Buda Béla írja G.Jahoda könyvének előszavában 21.1./

A babona elterjedését, a babonák minőségét nagyban meghatározza a tanulók szűkebb családi és tágabb lakóhelyi környezete.

Az urbanizáció felgyorsulásával ezek a hiedelmek nagyon sokszínűek lehetnek. Izgalmas kérdés, hogy ezekből^a babonákból mennyi és milyen mélységben jutott el vizsgált tanulóinkhoz, kimutatható-e gondolkodásuk mágikus és animisztikus vonása?

"A babona elterjedéséről, szociológiájáról, lélektanáról Magyarországon keveset tudunk. Az utóbbi évtizedekben látványosan fejlődő társadalomtudományoknak eddig fontosabb dolguk akadt, mint a babona vizsgálata. Csak a mindennapi információkra, tapasztalatokra lehet támaszkodni annak megítélésében, mi a helyzet a babonával nálunk." /Buda Béla írja G.Jahoda: A babona lélektana című könyvének előszavában, 31.1./ Tehát nincs könnyű dolga annak, aki vizsgálni kívánja.

A továbbiakban gyakran előfordulnak a mérőeszközön található egyes mondások. A könnyebb kezelhetőség érdekében lerövidített formában fogom használni őket. Utánuk zárójelben mindig feltüntetem mérőeszközbeli sorszámát -ezáltal gyorsabban utána lehet nézni az egyes mondások teljes formájának.

A próbaméréshez 39 mondást írtam a mérőeszközre. Miért ennyit? Részben "stílusos" akartam maradni: így egy-egy fordulóra 13 mondás jutott. De leginkább azért, mert úgy véltem, ennyi mondás elolvasása, feldolgozása nem tarthat tíz percnél tovább. A próbamérés után a véglegesnek szánt mondásgyűjteményben 49 hiedelem volt /, mert 4 meg 9 az 13, azaz szerencseszám és így érdekesebb/ de a sokszorosításkor kettőt véletlenül lefelejtettek. Így lett 47 mondás, tartalmilag és terjedelmében négy részre osztva, helyesebben négy fordulóra. Négy lapon elhelyezve 12-12-12-11 tagolásban, 1-től 47-ig sorszámozva. A népi bölcsességeket, tévhitet arányosan osztva el a babonák között, előfordulásuk egy-egy lapon mindig más sorrendben olvasható./Tíz népi bölcsesség, tizen négy tévhit, huszonhárom babona./Több okból is célszerűnek tűnt ez a megoldás:

- A mondások tartalmi változatossága ezáltal jobban biztosítható.
- Nem válik mechanikussá a feladatmegoldás.
- A megoldás ideje-átlag 5-8 perc-, nem haladja meg a tanulók figyelmének terjedelmét, a figyelemkoncentráció optimális lehet.

A 47 mondás mindegyike egy-egy elemi tesztként alkalmazható, mivel lényegüket tekintve azonosak, tartalmuk csupán a felszínibb rétegekben különböző és ugyanazt a feladatmegoldó tevékenységet váltják ki a tanulókból.

A köznyelvben az egyes mondások megfogalmazásának többféle változata ismert. Törekedtem arra, hogy a lehető legrövidebben

sikerüljön a lényegét belefoglalni minden mondásba. Igyekeztem megszívlelni a kutatásban jártasabbak intő szavát: "...a pedagógiai kutatás céljaira szánt nyelvi megformálásnak különös jelentősége van. Nem várhatunk reális eredményeket, pontos méréseket, ha a gyermekeknek megértési nehézségeik vannak.

Nem kis feladat elé állítja a szerkesztőt, mert a tanulók nyelvi kultúrája és értelmi színvonala között összetett különbségek mutatkoznak." /Hunyády-né-Pataki-Váriné: Szociálpszichológiai kutatások Magyarországon, 86.1./ A felhasznált hiedelmek egy mondatnál nem hosszabbak. Több okból is jó ez:

- Az olvasási nehézségekkel küzdő gyermek sem csügged, mert nem lát maga előtt hosszú szöveget. El tudja olvasni a rövid, egyszerű szavakból álló szószerkezeteket.
- Könnyen, gyorsan áttekinthető egy-egy lap, vagyis egy-egy forduló.
- Azáltal, hogy minden tanuló /nemcsak a jó felfogású, jó képességű, jól olvasó gyerek/ számára megoldható feladatot nyújt, teljesebb képet kaphatok a valóságról -ismereteikről, cselekvéseik mozgatórugóiról, meggyőződésükről.

3.1.2 I. Válaszlap

Az egyes mondások elolvasás után négy kérdésre /A-B-C-D/ kell a tanulóknak válaszolnia. Az egyes kérdéskörökhöz 3-3-3-4, összesen 13 alternatíva tartozik.

Részletesen:

A/ Ismered? a/Sose hallottam.

b/Néha hallom.

c/Gyakran találkozom vele.

A kérdésekre adandó válaszból megtudható az évszázadok során és

és napjainkban kialakult/meghonosodott szabályok, normák, egy- szóval a hiedelmek ismerete, valamint ezek előfordulásának gya- korisága a vizsgált tanulók kötnyezetében.

B/ Eszerint jársz el? a/Soha

B/Néha

c/Gyakran

A kérdésre adott válaszban kifejeződik adott mondás elutasítá- sa vagy elfogadása. A válaszadásból kitűnik, hogy a különféle né- pi bölcsességek, tévhitek, babonák milyen mértékben vannak jelen illetve hatnak a tanulók cselekedeteire. Bizonyos fókig rámutat a válaszadás őszinteségére, megfontoltságára, amikor az Aa Soha- sem hallottam-ra a Ba Soha evidenciával válaszol a tanuló.

C/ Ez: a/Ostobaság

b/Tudatlanság

c/Népi bölcsesség

A feladat osztályozást kíván, tartalmi besorolást. A C/a főleg a babonákra, a Cb a tévhitekre, a C/c a népi bölcsességekre vo- natkozik. Az adott válaszok alapján felmérhető a tanulók fogal- lom-tudása, mennyiben képesek a tanult definíciót konkretizálni. Az osztályba sorolás helyességéből következtetni lehet gondol- kodási képességükre, irodalmi és természettudományos ismereteik színvonalára.

A választások nem befolyásolják az A/ és B/ választást. Eddigi ismereteik, tapasztalataik alapján feltételezhetően meg tudják állapítani a mondások minőségét, tartalmi jegyeit, akkor is, ha sohasem hallották, most olvassák először. Másik dolog, hogy akár gyakran is használhatja, alkalmazhatja azokat a mondásokat /Cc/, amelyekről tudja, hogy ostobaságot, tudatlanságot tartalmaznak.

D/ Szerinted: a/ Káros ezt tenni /gondolni/.

b/ Ertelmetlen így cselekedni /gondolkodni/.

c/ Nem árt, ha követjük.

d/ Így kell eljárni.

AA tanulók választás¹ rámutat cselekvésük tudatosságára. Kiderül, csak úgy véletlenül írt be valamit, vagy valóban meggyőződésből választott. Ha cselekedeteikben követik is² tévhitet, babonát /Ba, Bb választás/, a D kérdésre adott válasza fényt derít arra, mi motíválja tetteiket. Hittel vallják-e magukénak, vagy elutasítják a tudatlanságot, ostobaságot?

3.1.3 II.Válaszlap

/ 3.számú melléklet/

Két lapból áll /tűzőgéppel összefűzve/. Az első lap felső negyedében van az úgynevezett "fejléc". Tartalmazza mindazokat az alapadatokat, melyek az eredmény feldolgozásához szükségesek: A tanuló neve a "nem" megkülönböztetéséhez, a gondviselő iskolai végzettsége, foglalkozása. Ezeket az adatokat minden tanulónak le kell írnia a kipontozott helyekre. A családszerkezetre vonatkozó információt csak alá kell húznia a tanulónak a lapon /Állami gondozott, elvált, elvált szülő és nagyszülő, apa és anya együtt, teljes család és nagyszülők együtt./

Látszólag bonyolult az I.Válaszlap kérdéseinek megfelelő válaszok beírása a II.Válaszlapra. A II.Válaszlap mindkét oldalán egytől huszonnégyig sorszámozva, illetve huszonötötől negyvenhétig sorszámozva függőlegesen látható. Vízszintesen az I.Válaszlap alternatívái :Aa, Ab,Ac, Ba ... A tévesztések elkerülése végett a 3-3-3-4 alternatívát kettős függőleges vonal, a sorszámokat egy vízszintes vonal választja el egymástól. Első látásra ettől vélhető

sziszifuszinak a munka, de tulajdonképpen egyszerű a megoldás szisztémája. Míg a Mondásokon és az I.Válaszlapon függőlegesen felülről lefelé halad, addig a II.Válaszlapon vízszintesen, a mondások sorszámát és a válaszok betűjelét kell figyelnie a tanulóknak. A választást kis vonallal kell jelölnie. Mind a négy kérdésről /I.Válaszlap: A-B-C-D/ csak egy felelet /strigula/ adható, így minden mondás négy választást kap.

A sokféle munkafüzethez, feladatlaphoz szokott tanulók számára inkább játékos feladatot jelent ez a megoldási forma.

Feleslegesnek tartottam a válaszlapokat is fordulókra osztani, hiszen az elemzésnél az egyes fordulónak nincs jelentősége. Csupán a negyvenhét-szer tizenhárom válasz elhelyezése tette szükségessé két lap igénybevételét. Ezt a két lapot mind a négy alkalommal kézhez kapták a tanulók. Javítani nem tudtak a 2., 3., 4. alkalommal az előző forduló megoldásán, mert a mondásokból mindig csak egy-egy forduló lapját vehették kézbe /az aznapi egy tucat mondást/. Emlékezni sem tudtak túlságosan az előző forduló mondásaira, hiszen minimum négy nap, általában egy hét telt el egy-egy forduló megírása között. Ha meg emlékezett valamelyikre és kijavított belátása szerint, azt részemről jónak tartom és elfogadom. Vagy azért javított, mert gondolatban foglalkozott vele, igyekezett eldöntése szerint jól megoldani -annak csak örülni lehet, mert megpróbált önmagával szemben tisztán látni. Vagy azért javított, mert megbeszélte valamelyik mondásválasztást a társaival, az is elfogadható: Egyrészt jó a memóriája, másrészt értéket fejez ki válasza -így nem a szubjektumét, hanem a közösségét, de a vizsgálat szempontjából ez is értékes lehet. Természetesen ezekre a lehetőségekre nem hívtam fel figyelmüket, és a feldolgozáskor nem sok javított megoldást találtam -ezeket a korrigálásokat az adott időben is elvégezhatték.

3.3 A nevelési eredményvizsgálat módszere

Olyan mérőeszköz alkalmazásával keresem a számomra fontos pedagógiai kérdésre a választ, mely feleletválasztással lehetővé teszi a kvantitatív összehasonlítást a hiedelmek léte, ismerete, a tanulók cselekedeteire, gondolkodására tett hatása között.

4.1 Az eredménymérés lebonyolítása

A korrigált mérőeszközök közül a Mondások és az I.Válaszlapból 40 példányt /két hét múlva még negyvenet az elhasználódás miatt/ a II.Válaszlapból 550 példányt sokszorosítottam. Így nyomtatva, jól olvashatóan kaphatták kézhez a tanulók.

Az érintett intézmény mindegyike általános iskola, ahol két-három tanulócsoport működik az évfolyamon: Berzsenyi Dániel: 2 csoport, Gárdonyi Géza : 3 csoport, Kinizsi lakótelep: 2 csoport, Krénusz János: 3 csoport, II.Rákóczi Ferenc: 2 csoport, Szalma István: 2 csoport, Vörös Hadsereg úti: 2 csoport, Zrínyi Ilona: 3 csoport. Ugy osztottam be az iskolákat, hogy egy hónapnál tovább nem tartott sehol sem a mérés. Egy hétnél több idő nem telt el az egyes fordulók között. Az első fordulót kivéve átlag 6,6 perc időtartam alatt sikerült kitölteniök az egyes fordulók lapjait.

4.2 Adatfeldolgozás

4.2.1 Az adatok ellenőrzése

A II.Válaszlapokat iskolánként és tanulócsoportonként gyűjtöttem össze.

Mennyiségileg ellenőriztem az adatszolgáltatás teljességét. Minden tanuló válaszlapját megnéztem, válaszolt-e minden kérdésre.

Ha igen, akkor minden kérdésre egy választ adtak-e? /Több válsz

adása nem volt megengedett./

Az 534 beadott adatlapból kiszűrtem azokat a válaszokat, melyek arra engedtek következtetni, hogy a tanulók nem feleltek őszintén. Ez hét fő volt, a tanulók 1,3 %-a. Akadt négy olyan gyerek, aki valamennyi mondást különösebb megfontolás nélkül népi bölcsességnek minősítette, három pedig valamennyit ostobaságnak. Ők feltehetően nem azonosultak a feladattal, nem tekintették szívügyüknek vagy munkának a válaszlap lelkiismeretes kitöltését. /Amikor ezt felfedeztem, nagyon bántott, mert úgy éreztem, semmi sem indokolhatja ellenszegülésüket. Mivel ezek a gyerekek különböző iskolából, különböző osztályokból valók, úgy könyveltem el magamban velük szembeni kudarcomat: "Miért is tessék mindenkinek az, amit én jónak látok? Miért ne lehetne olyan tanuló, aki úgy gondolja: 'Befrok valamit, azalatt sem unatkozom itt az iskolában, aztán csináljon vele amit akar.'" A nevüket tudtam -felírták a lapra-, de az értékelést nem név szerint végeztem, hanem frontálisan. Nem akartam keimelni őket, csupán utaltam közvetve mulasztásukra. Voltak gyerekek, akik nem bizonyultak őszintének /9fő, a tanulók 1,6 %-a/. Bár az is lehet, hogy csak figyelmetlenek voltak./Ez nem derült ki./ Felírták néhány mondásnál : "Sohase hallottam." /Aa/, és mellé írtak, hogy néha eszerint járnak el /Bb/. Huszonegy tanuló /3,9 %/ hiányosan adta be a válaszlapot. Valamelyik kérdésre nem tudott vagy nem akart válaszolni. Főleg az első fordulóban lassabban boldogultak, biztosan nem akarták utolsóként beadni, inkább hiányosan hagyták. Tapasztaltam több osztályban, hogy utolsónak maradó gyerek hosszasan töprengett egy-egy válasszon, mégsem tudta eldönteni, mit írjon be. Nem akartam befolyásolni őket, elfogadtam tőlük így is, hiszen megdolgoztak ezért a kevesebbért is, de munkalapjuk nem kerülhetett az értékelhetőkhöz.

Huszonhat olyan tanuló volt, aki egy-egy forduló alkalmával valamilyen okból kifolyólag -többnyire betegség miatt-, hiányzott az iskolából /4,8 %/. Ezeknek a tanulóknak a többsége csak 2-3 forduló feladatát oldotta meg.

Egy tanuló válaszlapja /Berzsenyi iskolából/ a feldolgozáskor elkeveredett. Amikor megtaláltam, már késő volt.

Ezek szerint az 534 válaszlapból 11,9 %-a nem került feldolgozásra. Így a vizsgált populáció 470 főből áll.

4.2.2 Az adatok előkészítése, kódolás

-Készítettem egy munkalapot, melyre vízszintesen felírtam a 13 alternatívát, függőlegesen a 47 mondás sorszámát. Ezután egyenként minden tanuló II.Válaszlapjáról felvezettem a munkalapra a "vonalkázási" módszer segítségével minden mondásra adott választását. / 470x4x47 / Ebből megtudhattam, hogy egy-egy mondás hány választást kapott minden feltett kérdésre.

-Az alapadatokat rangsoroltam; a gépi feldolgozáshoz kód számmal láttam el.

Nemek szerinti megkülönböztetés: fiú: 1 , lány: 0

Családszerkezet:-állami gondozott:1

-elvált szülő: 2

-elvált szülő és nagyszülő együtt: 3

-teljes család: 4

-teljes család és nagyszülő együtt: 5

A hozzáértőnek bizonyára első látásra szembe ötlik a szakszerűtlen teljes család kifejezés, az elvált fogalom ilyen használata. A szakirodalom kiscsalád, nagycsalád, családtöredékként tartja ezeket számon; a tanulók számára ^{viszont} így tudtam mindenféle magyarázkodás nélkül közérthetővé tenni.

A mondások pontértékei

A 47. mondás három osztályba sorolható aszerint, hogy van való-
ságalapja, némi valóságalapja van, nincs valóságalapja.

Ezt a három osztályt három szempont szerint rangsorolom:

	babona:	tévhit:	népi bölcsesség:
Eszerint jársz-e el?-soha	3	2	-3
-néha	-1	0	1
-gyakran	-2	-2	2
Ez szerinted: -ostobaság	2	1	-2
-tudatlanság	1	2	-1
-népi bölcs.	-3	-3	3
Így kell eljárni:-káros	3	2	-3
/gondolkodni/-értelmetlen	2	1	-2
-nem árt	-2	-1	2
-így kell	-3	-2	3

Kiírtam mind a 47 mondás mellé a tanulók valamennyi választá-
sának a számát /az I.Válaszlap B-C-D kérdéseire/. A fenti táb-
lázat segítségével egyszerűen ki lehet számítani minden válsz-
tas pontértékét.

Foglalkozás: -segéd- és betanított munkás: 1

-mezőgazdaságban dolgozó: 2

-szakmunkás: 3

-nem fizikai dolgozó: 4

Iskolai végzettség: -nincs 8 általános osztálya: 1

-nyolc általánost végzett: 2

-szakmunkásképzőt végzett: 3

-középfokú végzettsége van: 4

-felsőfokú végzettsége van: 5

Ezután munkalapra vezettem minden tanulót sorszámozva, sorszámuk mellé a fenti sorrendben megfelelő kódjaikat a II.Válaszlapjuk segítségével.

4.2.3 A csoportosítás és összesítés technikai végrehajtása

Minden tanuló válaszlapján függőlegesen összeadtam -külön-külön itemek szerint-, a mondásra adott választások számát annak érdekében, hogy megtudjam, hány esetben válaszolt "Sohasem hallottam;" "Néha hallom"... stb.-vel. Ez tanulónként 13 féle számjegy. A fent említett sorszámozott lapra minden tanuló választásait vízszintesen felírtam. Miután a 470 x 13 adatot felvezettem, kiszámítottam minden elem minden adatának % P értékét -feleslegesen, mert géppel sokkal gyorsabban ment volna.

Összeadtam az egy-egy mondásra adott választásokat/vonalkákat az itemek szerint kategorizálva. Ez 47 x 13 számjegy. Annak érdekében tettem, hogy ezekből megtudjam, milyen értéke/súlya van egy-egy mondásnak.

Külön válogattam és összeírtam "műfaj" szerint /népi bölcsességtévhit-babona/ minden hiedelem tanulóktól kapott választásait.

4.2.4 A számítások elvégzése

Elektronikus számoló és adatfeldolgozó géppel történtek a szá-
számítások.

Itt mondok köszönetet Vidákovich Tibornak, aki őszinte érdeklő-
déssel állította össze a programot és rendelkezésemre bocsátotta
az általam kért, elemzéshez szükséges adatokat.

Az elemzéshez használt/alkalmazott eszközök:

- Az összes mondás összes választásának "pontérték"-táblázata
/4.számú melléklet/

-Gyakorisági táblázatok:-Összes mondás /Aa,Ab,Ac/

-népi bölcsességek /Aa,Ab,Ac/

-tévhitek, babonák /Aa,Ab,Ac/

-Átlagok és szórások az egyes alternatívákra.

-Hisztogramok: Aa,Ab,Ac/ összes mondás,népi bölcsesség,tévhitek,
babonák /

-Korrelációs mátrix valamennyi változóra

-Szignifikancia vizsgálat a legfontosabb mutatóknál

-Klaszteranalízis: -Eszerint jársz-e el? /népi bölcsesség,tévhit,
babona/

-Ez:Tudatlanság?,Ostobaság?,Népi bölcsesség?
/mindhárom előbbi változóra/

-Szerinted ez ostobaság... /D-kérdései/
/mindhárom előbbi változóra/

5. Vizsgálati eredmények

5.1. A mondások ismerete

5.1.1 "Aa/ Ismered? -Sohasem hallottam." / 1.ábra /

Összes mondás: átlag: 44,35

szórás: 12,78

A mérőeszközön szereplő 47 mondás közül a mintára jellemző közéérték a vártnál /részemről/ magasabb. Eszerint elég sok mondat most olvastak először.

A gyakorisági táblázatról leolvasható, hogy a 30-60 osztályköz-höz tartozik a legtöbb tanuló /355/. Ez azt igazolja, hogy a vizsgált populáció háromnegyed része sohasem hallotta a mérőeszközön szereplő mondások nagy részét.

A szórás a 31,56 -57,13 százalékpontig terjedő területet fogja össze. Ez az összes gyerek 75,6 %-a. Kissé bizony eltér a 68 %-os értéktől, amint a eloszlása enyhén aszimmetrikus.

A hisztogramon az oszlopok területe jól szemlélteti a sohasem hallott mondások, a néha és gyakran hallhatóak relatív gyakoriságát, picit balra eltérő magasságuk kifejezi, hogy a 47 mondás körülbelül 25 %-át sohasem hallották a tanulók többsége/75,6 %/.

Az ábra harang alakra emlékeztet, az átlaghoz viszonyítva enyhén aszimmetrikus, vagyis körülbelül annyi gyerek használja ezeket a mondásokat, mint amennyi nem.

Népi bölcsességek: átlag:48,15 szórás: 20,88 /2.ábra /

A mintára jellemző közéérték 3,8 % P - tal magasabb, mint az összes mondásé.

Az átlagtól való eltérés 27,27-69,03 % pontig terjedő területet fogja közre. Ez a tanulók többségét / 83,4 %-át/érinti, mely a 68 %-os normális eloszlástól meglehetősen eltér. Mindez rámutat a tanulók népi bölcsességekre vonatkozó ismereteinek hézagosságára.

gára.

A hisztogramon is jól látható, hogy az átlagtól való eltérés nagyobb, mint az összes mondásé. Balra aszimmetrikus az átlagtól. Vagyis egy-egy mondást nagyon kevesen, illetve nagyon sokan sohasem hallottak, és alig van a népi bölcsességek között / 1-2 kivétellel/ ~~sokak~~ által ismert mondás. Az ábra szabálytalan hangja érzékelteti az egyes népi bölcsességek ismeretének differenciáltságát.

TévHITEK, babonák: átlag: 43,24 szórás: 12,85 /3. ábra /

A mintára jellemző közéérték kissé alacsonyabb /1,11-dal/, mint az összes mondásé. Vagyis átlagban ezek a hiedelmek ismertebbek. A gyakorisági táblázatból leolvasható, hogy a 40-50 osztályköz-höz tartozik a legtöbb tanuló /142/. A szórás a 30-56 % pontig terjedő területet fogja közre. Az az összes tanulók 75 %-a, mely kissé eltér a 68 %-os normális eloszlástól. A tévhiteknek közel felét a tanulók több mint 50%-a sohasem hallotta, 2-3 tévhitet, babonát alig néhány gyerek hallhatott.

A hisztogramról leolvasható, hogy a népi bölcsességekhez viszonyítva arányosabb a szóródás, jobban harang alakra emlékeztet, az átlagtól szimmetrikusabb az előzőeknél. Lényegében azt jelenti, hogy a népi bölcsességekhez viszonyítva kevesebb olyan tévhit és babona szerepel a mérőeszközön, amelyet sok tanuló nem ismer - egyszerűbben ezek ismertebbek.

Összességében az átlagok nagyságrendjét tekintve:

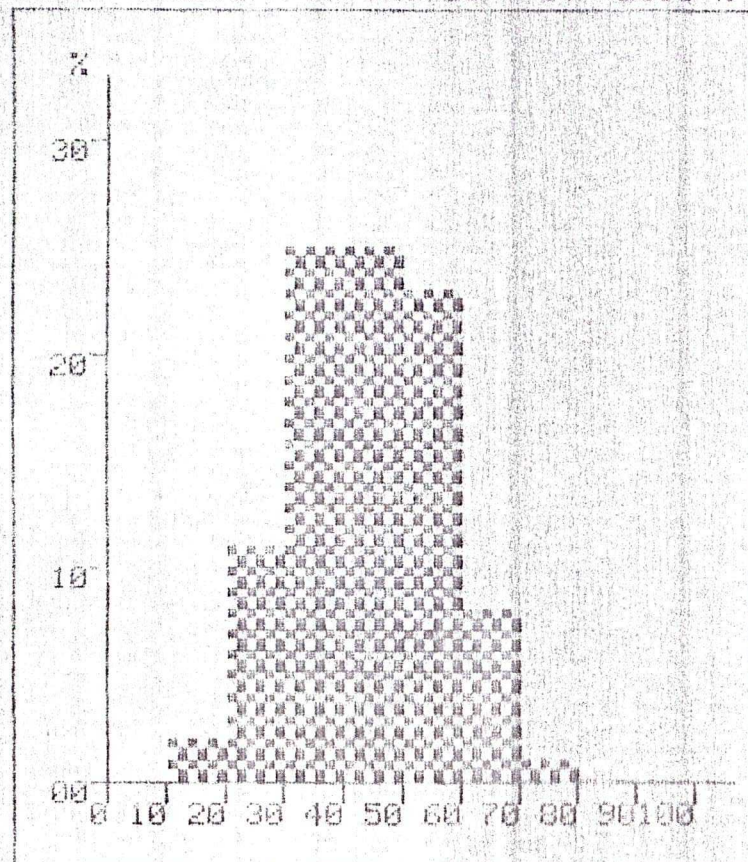
tévHITEK, babonák < összes mondás < népi bölcsesség

-a szórás nagyságrendjét tekintve:

összes mondás < tévHITEK < népi bölcsesség

AA - ÖSSZES MONDÁS

atl. = 44.285 s = 12.758 CV = 28.8 % N = 470

AA - ÖSSZES MONDÁS

GYAKORISÁGI TÁBLÁZAT

atl. = 44.285 s = 12.758 CV = 28.8 % N = 470

osztályköz	gyakor- ság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0 - 10	1	.2	1	.2
10.01 - 20	14	3.0	15	3.1
20.01 - 30	54	11.5	69	14.6
30.01 - 40	122	26.0	191	40.6
40.01 - 50	122	26.0	313	66.5
50.01 - 60	111	23.6	424	90.2
60.01 - 70	40	8.5	464	98.7
70.01 - 80	5	1.1	469	99.7
80.01 - 90	1	.2	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

AA - NEPI BOLCSESSEGEK

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

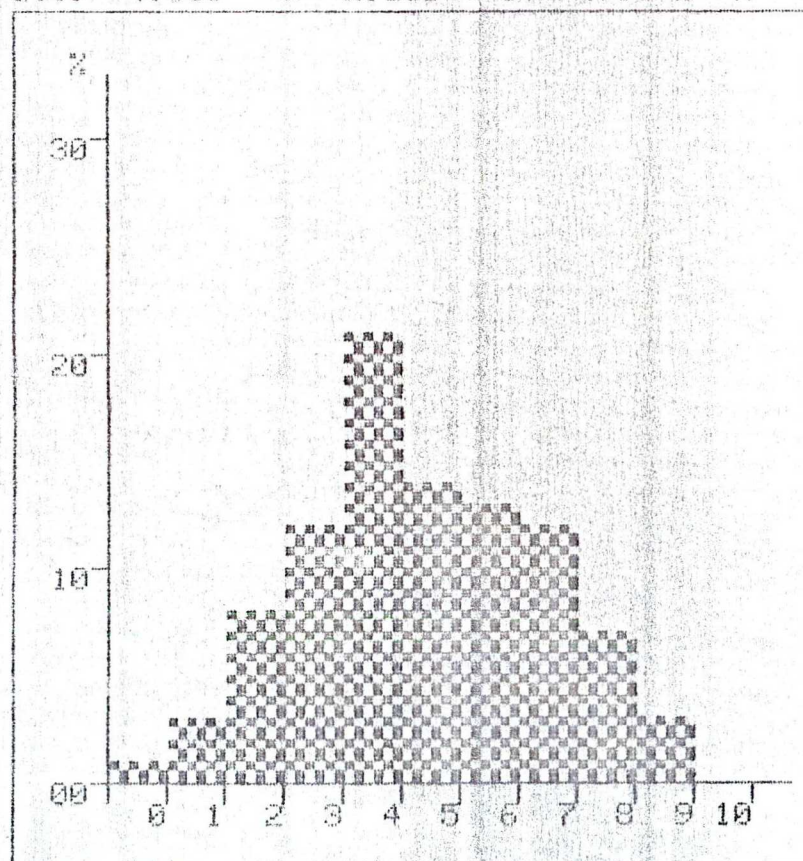
2. ábra

atl.= 4.815 s= 2.088 CV= 43.3 % N= 470

osztály	gyako- riság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0	7	1.5	7	1.4
1	17	3.6	24	5.1
2	42	8.9	66	14.0
3	59	12.6	125	26.5
4	101	21.5	226	48.0
5	67	14.3	293	62.3
6	63	13.4	356	75.7
7	61	13.0	417	88.7
8	36	7.7	453	96.3
9	17	3.6	470	100.0
10	0	.0	470	100.0

AA - NEPI BOLCSESSEGEK

atl.= 4.815 s= 2.088 CV= 43.3 % N= 470

AA - TEVHITEK BABONAK

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

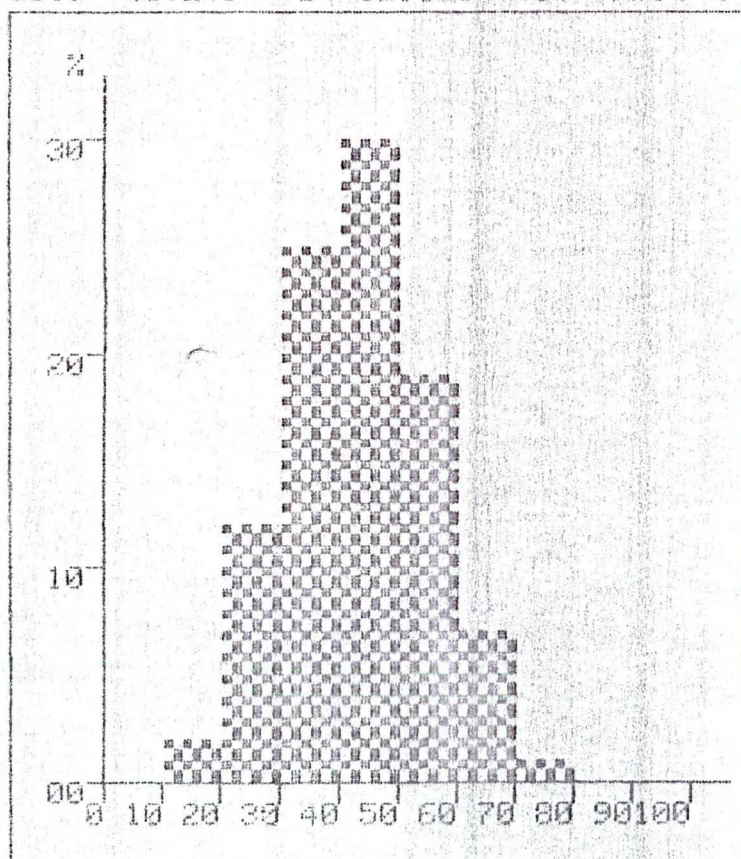
3. ábra

atl. = 43.241 s = 12.831 CV = 29.6 % N = 470

osztályköz	gyakoriság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0 - 10	3	.6	3	.6
10.01 - 20	13	2.8	16	3.4
20.01 - 30	57	12.1	73	15.5
30.01 - 40	121	25.7	194	41.2
40.01 - 50	142	30.2	336	71.4
50.01 - 60	90	19.1	426	90.6
60.01 - 70	37	7.9	463	98.5
70.01 - 80	5	1.1	468	99.5
80.01 - 90	2	.4	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

AA - TEVHITEK BABONAK

atl. = 43.241 s = 12.831 CV = 29.6 % N = 470

5.1.2 "Ab/ Néha hallom."

Összes mondás: átlag: 28,98 szórás: 10,93 /4.ábra /

A mintára jellemző középpérték alacsonyabb, mint a sohasem hallott mondásoké /15,37 -tel/. Átlagban kevesebb azoknak a tanulóknak a száma, akik néha hallják ezeket a hiedelmeket, mint akik sohasem hallották.

A gyakorisági táblázat mutatói alapján a 20-30-as osztályközkhöz tartozik a legtöbb tanuló /40 % /.

A szórás a 18-40 % P-ig terjedő területet fogja közre, ez az összes tanuló 83 %-a. Eléggé eltér a normális eloszlás 68 %-os értékétől.

A hisztogram harang alakú, de meredekebb, mint a sohasem hallott mondásoké, erőteljesebben balra aszimmetrikus. A mondások alkalmankénti előfordulása változó szintű, van 1-2 olyan, amit a legtöbb gyerek csak néha hall.

Népi bölcsességek: átlag: 31,68 szórás: 17,51 /5.ábra/

A mintára jellemző középpérték jóval alacsonyabb /16,47/, mint a sohasem hallott népi bölcsességeké.

Gyakorisági táblázata alapján a 30-40-es osztályközkhöz tartozik a legtöbb tanuló /21 %/.

A szórás a 14-50 % pontig terjedő területet fogja közre, ez az összes tanulók 73 %-a. Nem tér el nagyon a normális eloszlás 68 % os értékétől.

Hisztogramja "zömökebb" harangra emlékeztet, arányosabb a sohasem hallottakénál, balra tolódott. Egy olyan népi bölcsesség van amelyet igen kevesen ritkán hallanak. A mérőeszköz népi bölcsességeit zömében hasonló arányú tanulók hallják néha.

Tévhiték, babonák: átlag: 28,25 szórás: 11,44 /6. ábra/

A mintára jellemző középérték jóval alacsonyabb /14,99-dal/ a sohasem hallottakénál.

Gyakorisági táblázata alapján a 20-30-as osztályközhöz tartozik a legtöbb tanuló / 154,33 %/

A szórás a 17-39 % pontig terjedő területet fogja közre, azaz az összes tanulók 81 %-a, eléggé eltér a normális 68 %-os eloszlástól -jobban, mint a sohasem hallottaké.

Hisztogramja "karcsúbb" a népi bölcsességekéénél, néhány tévhitet több tanuló hall néha. Harang alakú, balra aszimmetrikus. A szóródás kisebb a sohasem hallottakénál.

5.1.3 "Ac/ Gyakran hallom"

Összes mondás: átlag: 26,56 szórás: 13,21 /7. ábra/

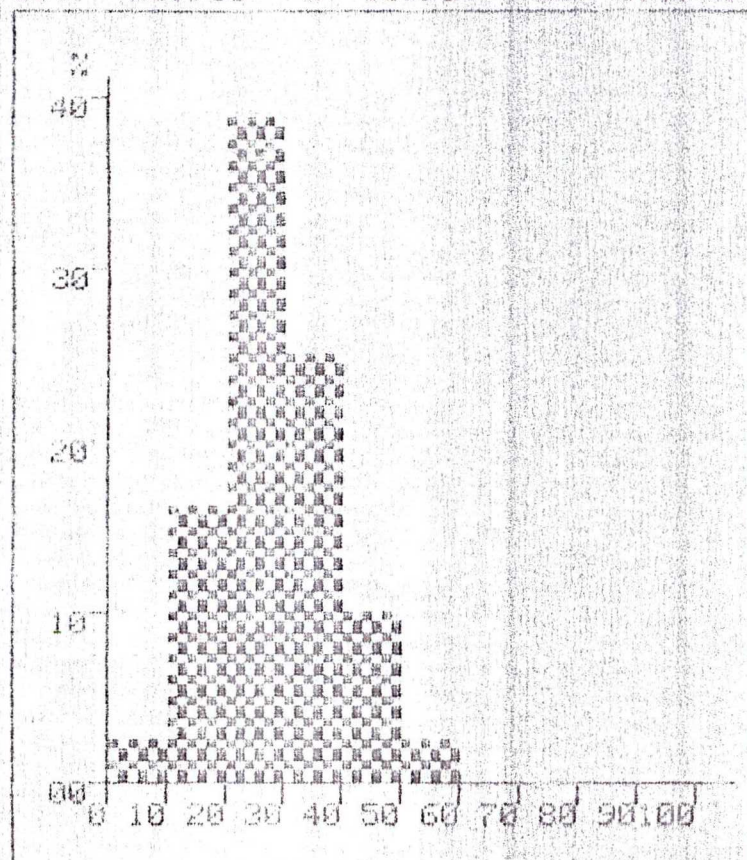
A mintára jellemző középérték alacsonyabb, mint a soha és néha hallott mondásoké. Általában kevesebb a gyakran hallott hiedelem. A gyakorisági táblázat mutatói alapján -hasonlóan a néha hallott mondásokhoz-, a 20-30-as osztályközhöz tartozik a legtöbb tanuló. /149, 31,7 % / A szórás a 13,35-től a 39,77 % pontig terjedő területet fogja közre. Ez az összes tanulók 77 %-a, eltér a normális eloszlás 68%-os értékéhez. Eszerint van néhány mondás, melyet sok tanuló gyakran hall, ugyanakkor meglehetősen egyenetlen eloszlásban több olyan van, melyet kevés tanuló hall gyakran.

A hisztogram balra tolódott, kissé aszimmetrikusan harang alakú. A néha hallott mondásokhoz viszonyítva kevesebb olyan mondás van /2-4/, melyet csaknem valamennyi gyerek gyakran hall.

AB - ÖSSZES MONDÁS

/ 4. ábra /

atl.= 28.983 s= 10.934 CV= 37.7 % N= 470

AB - ÖSSZES MONDÁS

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 28.983 s= 10.934 CV= 37.7 % N= 470

osztályköz	gyakoriság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív cum. %
0 - 10	16	3.4	16	3.4
10.01 - 20	82	17.4	98	20.8
20.01 - 30	187	39.8	285	60.6
30.01 - 40	122	26.0	407	86.5
40.01 - 50	49	10.4	456	97.0
50.01 - 60	12	2.6	468	99.5
60.01 - 70	1	.2	469	99.7
70.01 - 80	1	.2	470	100.0
80.01 - 90	0	.0	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

AB - NEPI BOLCSESSEGEK

/ 5.ábra /

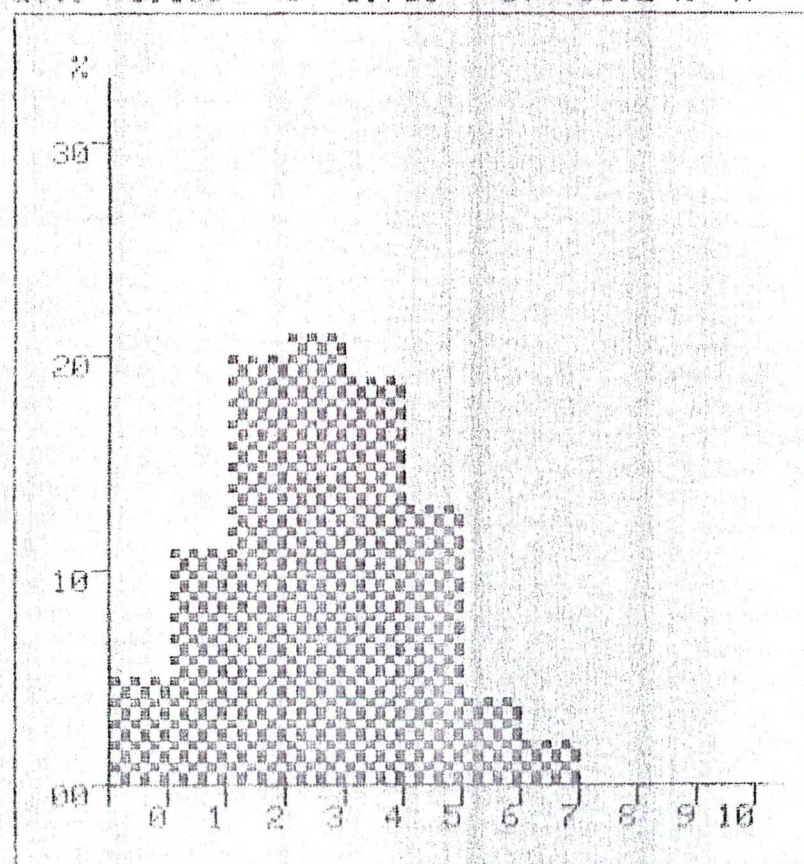
GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 3.168 s= 1.751 CV= 55.2 % N= 470

osztály	gyako- riság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0	25	5.3	25	5.3
1	56	11.9	81	17.2
2	96	20.4	177	37.6
3	100	21.3	277	58.9
4	90	19.1	367	78.0
5	64	13.6	431	91.7
6	20	4.3	451	95.9
7	14	3.0	465	98.9
8	3	.6	468	99.5
9	1	.2	469	99.7
10	1	.2	470	100.0

AB - NEPI BOLCSESSEGEK

atl.= 3.168 s= 1.751 CV= 55.2 % N= 470

AB - TEVHITEK BABONAK

/ 6.ábra /

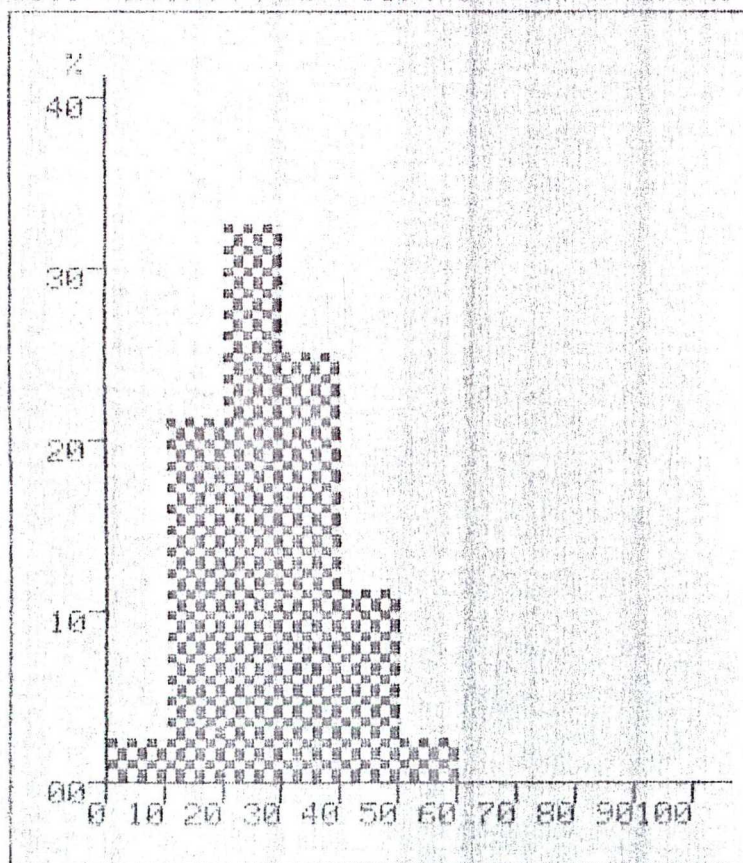
GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 28.254 s= 11.448 CV= 40.5 % N= 470

osztályköz	gyakor- sági	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0 - 10	16	3.4	16	3.4
10.01 - 20	104	22.1	120	25.5
20.01 - 30	154	32.8	274	58.2
30.01 - 40	122	26.0	396	84.2
40.01 - 50	56	11.9	452	96.1
50.01 - 60	14	3.0	466	99.1
60.01 - 70	3	.6	469	99.7
70.01 - 80	0	.0	469	99.7
80.01 - 90	0	.0	469	99.7
90.01 - 100	0	.0	469	99.7

AB - TEVHITEK BABONAK

atl.= 28.254 s= 11.448 CV= 40.5 % N= 470

Népi bölcsesség: átlag:20,15 szórás:16,06 / 8.ábra /

A mintára jellemző középpérték alacsonyabb, mint a néha és a sohasem hallott népi bölcsességeknél, ezeket a népi bölcsességeket általában nem lehet számottevő gyakorisággal hallani. Kevés olyan népi bölcsesség van, melyet sok gyerek gyakran hall.

A gyakorisági sor mutatja ezt a csökkenő tendenciát, 10-20-as osztályközökhöz tartozik a legtöbb tanuló / 28% /

A szórás 4,09-36,21 % pontig terjedő területet fogja közre, az összes tanuló 66,8 %-a -közelít a normális eloszláshoz, de a hisztogram jól szemlélteti a balra tolódott aszimmetriát, csaknem fordított J alakú. Az összes mondáshoz viszonyítva a görbe csúcsától balra erőteljesebb, vagyis 2-3 népi bölcsességet sok gyerek hall gyakran. A görbe csúcsától jobbra egyenletesebb, egyre kevesebb azoknak a népi bölcsességeknek a száma, melyet sok tanuló hall gyakran.

Tévhitek, babonák: átlag:28,29 szórás: 14,19 /9.ábra /

A mintára jellemző középpérték alacsonyabb, mint a sohasem hallott tévhiteké, babonáké/ 14,95-dal/, de csaknem megegyezik a néha hallottakéval /0,04 a különbség/.

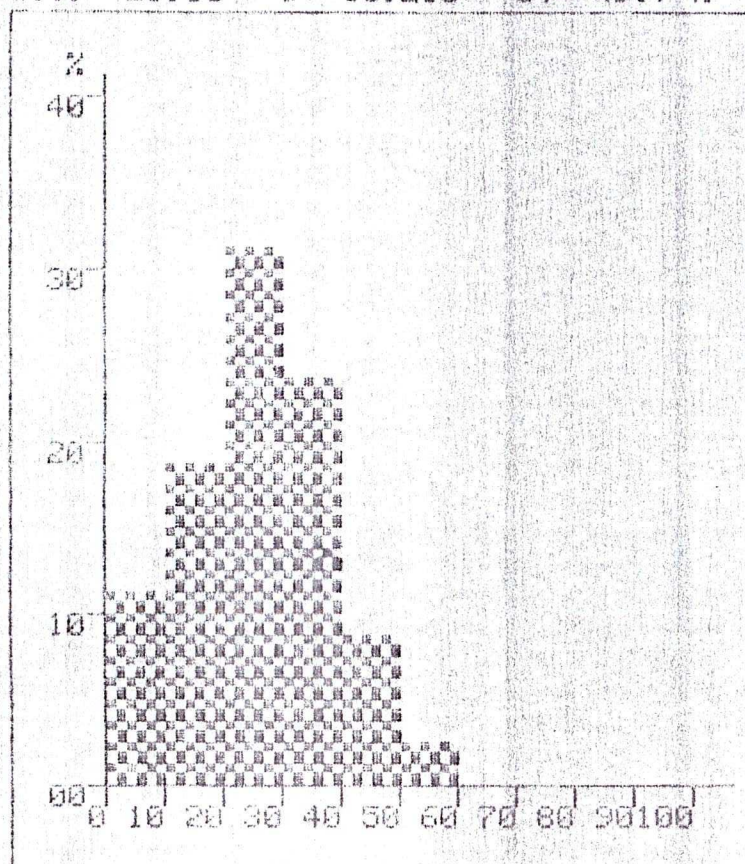
A különbség a gyakorisági táblázat mutatóinál mindjárt szembe ötlik, mert ebben az esetben a 30-40-es osztályközökhöz tartozik a legtöbb tanuló /117, azaz 24,8 %/

A szórás a 14,1-től a 42,48 % pontig terjedő területet fogja közre, az összes tanuló 66,1 %-át, nem sokban tér el a normális eloszlás 68%-os értékétől.

A hisztogram oszlopainak csúcsa balra aszimmetrikus ábrát mutat, a harang alakja balról "befejezetlen", vagyis a tanulók mintegy 10-11 %-a a mérőeszközön szereplő tévhitek, babonák közül meglehetősen keveset hall gyakran.

AC - ÖSSZES MONDÁS

atl.= 26.56 s= 13.218 CV= 49.7 % N= 470

AC - ÖSSZES MONDÁS

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 26.56 s= 13.218 CV= 49.7 % N= 470

osztályköz	gyakoriság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0 - 10	57	12.1	57	12.1
10.01 - 20	91	19.4	148	31.4
20.01 - 30	149	31.7	297	63.1
30.01 - 40	112	23.8	409	87.0
40.01 - 50	43	9.1	452	96.1
50.01 - 60	16	3.4	468	99.5
60.01 - 70	2	.4	470	100.0
70.01 - 80	0	.0	470	100.0
80.01 - 90	0	.0	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

AC - NEPI BOLCSESSEG

GYAKORISAGI TÁBLAZAT

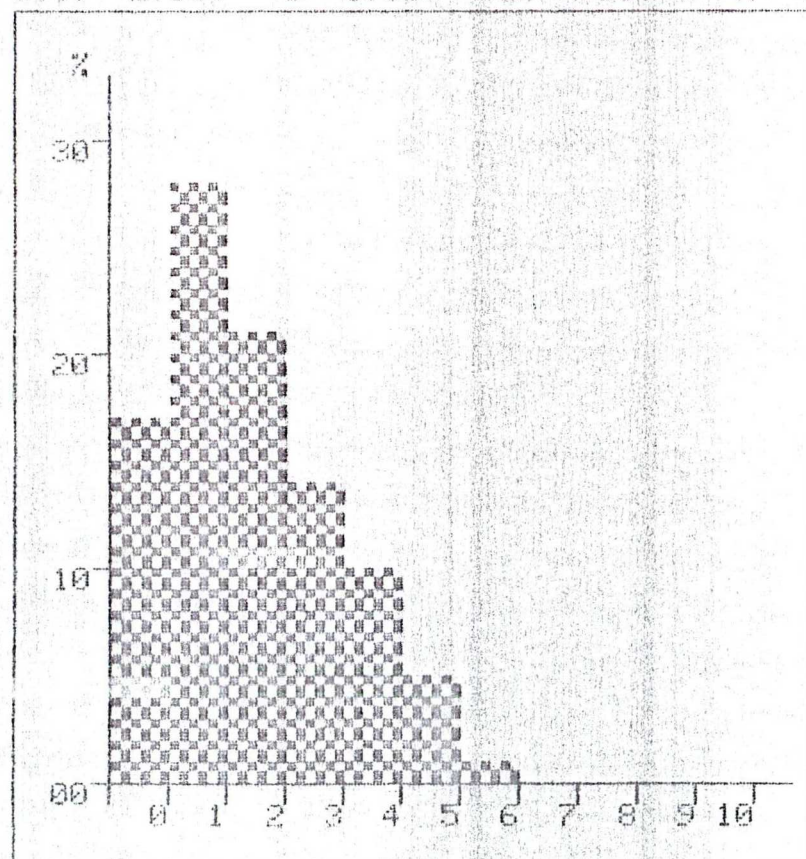
/ 8. ábra /

atl.= 2.015 s= 1.606 CV= 79.7 % N= 470

osztály	gyakoriság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0	81	17.2	81	17.2
1	132	28.1	213	45.3
2	101	21.5	314	66.8
3	67	14.3	381	81.0
4	51	10.9	432	91.9
5	26	5.5	458	97.4
6	8	1.7	466	99.1
7	3	.6	469	99.7
8	0	.0	469	99.7
9	1	.2	470	100.0
10	0	.0	470	100.0

AC - NEPI BOLCSESSEG

atl.= 2.015 s= 1.606 CV= 79.7 % N= 470

AC - TEVHITEK BABONAK

/ 9. ábra /

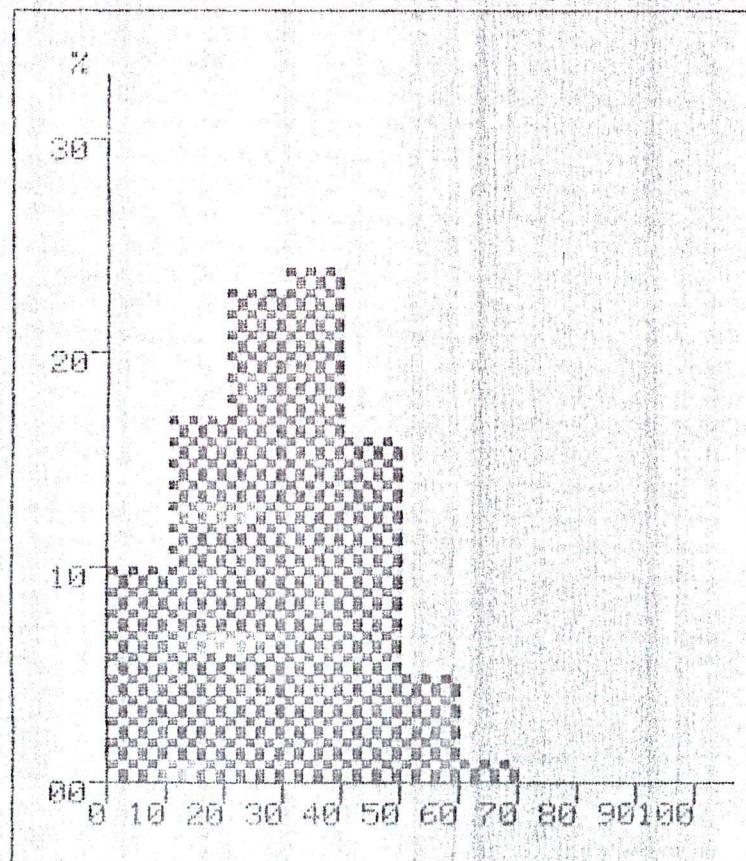
GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 28.292 s= 14.193 CV= 50.1 % N= 470

osztályköz	gyakor- sága	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0 - 10	50	10.6	50	10.6
10.01 - 20	84	17.9	134	28.5
20.01 - 30	110	23.4	244	51.9
30.01 - 40	117	24.9	361	76.8
40.01 - 50	76	16.2	437	92.9
50.01 - 60	25	5.3	462	98.2
60.01 - 70	5	1.1	467	99.3
70.01 - 80	0	.0	467	99.3
80.01 - 90	0	.0	467	99.3
90.01 - 100	0	.0	467	99.3

AC - TEVHITEK BABONAK

atl.= 28.292 s= 14.193 CV= 50.1 % N= 470

Összességében:

A mondásgyűjteményben szereplő népi bölcsességek mintegy 48%-át nem ismerik /nem felismerik, ezt a későbbiekben vizsgáljuk/,nem hallották. Holott fentebb szoltunk arról, hogy a tananyagban és ajánlott olvasmányaikban a nyolc év során találkozhattak a mérő-eszköz népi bölcsességeivel.

El kell fogadnunk, hogy a gyerekek szeretik a kötelezően tanulni-valókat hamar elfelejteni -főleg, ha azokról a tanórán kívül nem, vagy csak alig hallanak. Ez állhat fenn a népi bölcsességek esetében is.

A PONTÉRTÉK alapján a tanulók választásából az alábbi rangsor állítható fel a sohasem hallott hiedelmekről:1. Januári mennydör-gés/27-es sorszámu/, 2. Nedves só/41-es sorszámu/, 3.Napnyugta felhőben/28/, 4.Utifű a seben/11/, 5.Ésőjelző füst/2/, 6.Hétszínű szivárvány /47/, 7.Téli csillagragyogás/45/, 8.Széljelző égbolt/38/, 9.Bugyborékoló eső/15/, 10.Időjós Tyúkszem/6/.

Azek a népi gyógymódról és természeti jelenségek megfigyeléséről szóló mondások minden bizonnyal azért veszítették el közismertségüket, mert az emberek életmódja nagyon sokat változott.A városi élet más ismereteket kíván. A felnőttek, nagyszülők szájából sem hallják olyan sokat és olyan sokan. Az utolsó a rangsorból a legismertebb.AZ időjós tyúkszemről az idősebb generációtól hallhat-nak. Ha arra gondolunk, hogy a nagyszülők többsége korábbi éveiben nehéz élete következtében mennyi testi kint, fájdalmat hordoz,akkor nyugodtan állíthatjuk, hogy tőlük ismerhetik,hallhatják,gyakrabban a tanulók.

A tévhitek közül a Mennykőűző fejsze/40.a mondásgyűjteményben/ é az Árpa a szemén/39.a mondásgyűjteményben/ mondásokat a tanulók alig 4 %-a ismeri, a legtöbben nem hallották. Nyilvánvalónak tűnik a Mennykőűző fejsze/40/ és a hozzá hasonló Villámvonzás/22/

ismeretlensége, hiszen a többemeletes épületeken központi villámhárító van, az látja el a fejsze helyett a feladatot. De úgy látszik, a kertés házaknál sincs szükség erre a védekezési módra. A mai gyerekek számára evidens, ha a legkisebb bajuk támad, például árpa nő a szemükön, akkor önállóan orvoshoz mennek / 75%/, ügyet sem vetnek a házi gyógymódra.

A várható baj esetén Istenhez való fohászkodásról /34/ sok tanuló nem hallott /63%/. Lehetséges, hogy a vallási kultusz háttérbe szorult. A tanulóknak több mint fele nem ismeri a csalán gyógyító erejét. Igaz, nem sebre jó közvetlenül /L.:Rápóti-Romvári:Gyógyító növények, 90-92.l./, de a köztudatban így áll.

A tanulók több mint felének az üstökös megjelenése nem több természetijelenségnél /4.számú mondás/, nem csak úgy véletlenül, vagy az emberek rettegésben tartására jött létre. A Fülviszketés /25/ mint meteorológiai előrejelzés a tanulók fele előtt először hallott dolog. Ugyanígy a sebet sóval gyógyítani /35/. A bagoly rossz híre sem egészen közismert már, a tanulók 40%-a nem tud a bagoly illetén viselkedéséről. A családban uralkodó feszült légkör következtében a sőtartó feldöntése a veszekedés kirobbanását jelzi a vizsgált tanulók háromnegyedének. /12/ A Kenyérszegés keresztrel /30/ is veszített jelentőségéből. Valószínű lazult a családokban a vallási kötelék, a mítikus cselekvések kihalóban vannak -legalábbis ami ezt a hiedelmet illeti. A tanulók 29%-a nem hallotta, hogy a szegetlen kenyérre késsel jelképesen keresztet írnak, így Isten áldása lesz rajta. Az lehetséges, hogy olyan vallást gyakorolnak, amelyben ez nem ismeretes...

Látszik, elég figyelmesen olvasták, látták színházban, tv-ben a János vitézt, mert a csillaghullás rossz előjelét /16/ csak 15%-nyi gyerek "eresztette el a füle mellett".

Az ártatlan füllentéseket, a kis hazugságokat -úgy tudja a gyerekek többsége- orruk hegye egyből elarulja /44/. Ki tudja, tán ez is

hozzásegíthet a becsületességre, őszinteségre neveléshez? Néha a tévhit is lehet jó... A kéményseprővel találkozás/20/ igen gyakran hallott mondás, alig akad, aki ne ismerné.

A mérőeszközön szereplő 23 babona ismeretének foka szerint az alábbi rangsorba állítható/ legelső a legkevésbé ismert, legutolsó a legnépszerűbb/:

- 1/ Hólyag a nyelven/1/
- 2/ Pókháló a seben /5/
- 3/ Repedés a földön /19/
- 4/ Haragot hozó tű /14/
- 5/ Sarokszámlálás /46/
- 6/ Pénteki bú /10/
- 7/ Az ember bal csillaga /13/, Szelleme a sötétben/36/, Égő fül
- 8/ Ujévi vendég /9/ /42/
- 9/ Szerencsétlen péntek /17/
- 10/ Orrvizsketés /23/
- 11/ Szerencsét hozó autó/32/, Tükörtörés átká /43/
- 12/ Tenyérjósítás /7/
- 13/ Tüsszentés igaza/ 33/
- 14/ Szerencsés számok /31/
- 15/ Egyszerre megszólalók /29/, Vendégjelző könyök /37/
- 16/ Kabalahordás /3/
- 17/ Talált lópatkó /21/, Fekete macska /18/, Bal lábbal kelés /26/

A gyógy módokkal kapcsolatos babonák a tanulók többsége előtt ismeretlenek. Meglepett, hogy a Repedés a földön/19/ ismeretlen a tanulók háromnegyed része előtt, holott magyar irodalom órán Radnóti Miklós: Nem tudhatom... című verséből idézett sorok apropóján hallhattak az efféle diákbabonákról:

"s az iskolába menvén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy körre léptem én"

A haragot hozó tű /14/ biztosan azért esett ki a "hallótávolságból, mert az életmód változásával a tű gyakori használata "kiment a forgalomból". Az 5-től 10. helyen álló babónákat általában a tanulók 50%-a nem hallotta. Leggyakrabban hallották a lópatkó, a fekete macska, az egyszerre megszólalás, a ratüsszentés, a vendégjelző könyök, a szerencseszámok hiedelmeit.

A mérőeszközön álló mondásokról elmondható, hogy nincs közöttük olyan, amelyet mind a 470 tanuló ismerne. Viszont olyan mondás sincs, melyet a vizsgált gyerekek közül valaki ne ismerne. Van általában 1-2 népi bölcsesség, tévhit, babona, amit csaknem valamennyien ismernek. A tévhitekhez, babonákhoz viszonyítva a népi bölcsességek forognak kevésbé közszájon, ezekből többen csak 1-2 ismernek.

Lényegében igaz az a feltételezés, hogy ma is élnek hiedelmek. Ezek közül néhányat több gyerek ismer.

5.2 A mondások előfordulása a tanulók cselekedeteiben

5.2.1 "Eszerint jársz-e el?" /B-kérdéskör/

Népi bölcsességek

A tanulók által adott pontértékekből kitűnik, hogy egyetlen népi bölcsesség sem kapott pozitív értéket, vagyis ha ismerik, az még nem jelenti azt, hogy mindennapi életükben, cselekedeteikben, gondolataikban követik ezeket. Nem tulajdonítanak akkora jelentőséget ezeknek a mondásoknak, hogy cselekedeteikben, gondolkodásukban eszerint járjanak el.

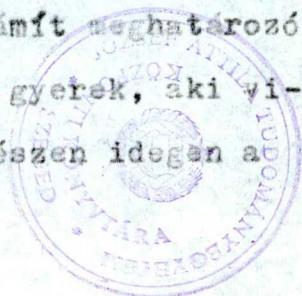
A rangsor alakulása:

1/ Januári mennydörgés /27/	-1139 a kapott pontértéke
2/ Utifű a seben /11/	-1049
3/ Nedves só /41/	-1001
4/ Hétszínű szivarvány/47/	-765
5/ Napnyugta felhőben /28/	-765
6/ Téli csillagragyogás /45/	-411
7/ Esőjelző füst /2/	-315
8/ Bugyborékoló eső/15/	-313
9/ Széljelző égbolt/38/	-249
10/ Időjós tyúkszem/6/	-58

A rangsor élén álló januári mennydörgés magas elutasítása bizonyítéka annak, hogy a tanulók őszintén, meggondoltan válaszoltak.

Ugyanis ezt a népi bölcsességet szélsőségesen kevés tanuló ismeri. A népi bölcsességek közül ezt követik, illetve így gondolkodnak a legkevesebben 'néha és gyakran'./11 és 13%/

Az útifű mindössze 3%-nyi gyerek számára biztos gyógymód. Megjegyzést érdemel, hogy sok gyerek nem tudta, mi az az útifű.? Másrészt a tanulók gyógymódokra, gyógyszerekre vonatkozó ismeretei sokkal 'tudományosabbak', semmint egy poros, esetleg fertőzött útszéli levéllel gyógyítgassák sebeiket. Ultra-septylt, stb.-t szórnak inkább rá./ők mondták/.A tanulók keveset járnak erdőn, mezőn ahhoz, hogy felnőtt kísérőiktől ezt a gyógymódot tapasztalhattak volna. A nedves só magas számú negatív értéke meglepett, mivel magam is fültanúja voltam /földrajz óra látogatásakor/, amikor említést nyert a tengervíz, levegő, páratartalom apropóján. Feltételezhetően szubjektumhoz kötődő alkalmi volta miatt nem tartják sokan érdemesnek ráfigyelni, cselekvéseikben nem számít meghatározó tényezőnek, ha nedvesnek látják a sót. Van 5%-nyi gyerek, aki viszont gyakran sót szór vérző sebére. Tehát nem egészen idegen a mai gyerekek előtt sem.

A hétszínű szivárvány és a napnyugta felhőben népi bölcsességek olyan olvasmányokban fordultak elő, melyeket feltétlenül meg is beszéltek az iskolában /népmese és a János vitéz/. Mégis egyforma súlyú elutasítást kaptak. A téli csillagragyogást mindössze a fele utasítja el. Érdekes módon erre jobban felfigyelhettek. Magam sem értem, miért tartják ezt a fentieknél követésre méltóbbnak, 'komolyabb dolognak'? Hiszen a városi, főleg lakótelepi gyerek az egész égboltból csak egy tenyérnyit lát, csillagot is csak néhányat mutatóban. Az esőjelző füst és a bugyborékoló eső közel megegyező súlyúak, a tanulók több mint fele felfigyelt erre a természeti jelenségre és úgy véli, lehet rá adni. Igaz, nem mindig. A gyakori követők közül kevesebben jelölték ezt a mondást, mint a téli csillagragyogást -azért nem annyira biztosak igazukban? A széljelző égbolt több gyakori megfigyelőre és csaknem ugyanannyi bizonytalan követőre lelt. Talán a János vitéz tanulásának köszönhetően. Az időjós tyúkszem csak egyharmaduk gondolkodásmódjára hatástalan. Csaknem fele gyerek néha felfigyel nagyszülei, a környezetében élő felnőttek panaszaira, akik olyan meggyőződéssel mondogatják, hogy "abban már lehet valami"-vallja a táulókegy része. A tanulók cselekvésére, gondolkodásmódjára tett befolyásról a klaszteranalízis nagyon szemléletesen bemutatja a népi bölcsességek pozícióit.

-Single linkage módszer/ 10. ábra /

Az esetek egyediségét tekintve két nagyobb blokkot figyelhetünk meg, melyek szinte megfelelnek a népi bölcsességeket. Kapcsolatuk szintje 0,65 erősségű, közepesnél kicsit szorosabb. A belső hierarchia szerint egy szoros /1/ Napnyugta felhőben/28/ és Hétszínű szivárvány/47/ kapcsolat van.

Az egyes blokkokban 2-2 hasonló szintű 0,95 és 0,9 kapcsolatok olvashatók le. Ezekhez kapcsolódik egyik blokkban 0,8-as erős-

séggel, a másik blokk 0,75-ös erősséggel. Így alkotnak egy viszonylag jellegzetes szőlőfürtöt, mely arra utal, hogy az egyes népi bölcsességek között eléggé változó szintű kapcsolat áll fenn, ezeknek a kapcsolatoknak az aránya változó. A tanulók gondolkodásának, cselekvésének hierarchiájában ezek a népi bölcsességek laza szintű kapcsolatban állnak, változó súllyal esnek latba, talán a mozaikos kifejezést is megkísérelném.

Complete linkage módszer szerint / 11. ábra /:

/A 0-szintet veszem a legszorosabb kapcsolatnak./

Az esetek teljességét tekintve két nagyobb, egymással szoros kapcsolatban álló blokkot alkotnak a népi bölcsességek. Ez a szoros kapcsolat tulajdonképpen arra utal, hogy a tanulók többsége ezeket a népi bölcsességeket cselekedeteiben, gondolkodásában nem követi. A két blokk belső hierarchiája utal arra, hogy milyen változó szinten kerültek elutasításra ezek a mondások. A kapcsolatok szintje jól érzékelteti ezeket az arányokat. A szőlőfürt hézagos, nem szabályos.

5.2.2

Tévhitek

A mérőeszközön szereplő tévhiteket a tanulók által adott pontértékek alapján az alábbi rangsorba lehet állítani:

- 1/ Arpa a szemén/39/ 882 a táblázat alapján a kapott pontértékek
- 2/ Mennykőüző fejsze /40/ 866
- 3/ Üstökös az égen/4/ 830
- 4/ Gyógyító csalán/24/ 816
- 5/ Fohász viharban/34/ 792
- 6/ Halálmadár jelzése/8/ 740
- 7/ Villámvonzás/22/ 730
- 8/ Csillaghullás rossz/16/682

KLASZTERANALIZIS

ESZERINT JÁRSZ-E EL?

NEPT BOLCSESSEGEK

/ 10. ábra /

Az esetek osztályozása

Single linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 10

Az esetek :

ESZJELZO FUST

ESOCSEPP-BUBOREK

SZFLET JELZO EGBOLT

CSILLAGRAGYOGAS

IDOJOS TYUKSZEM

UTIFU A SEBEN

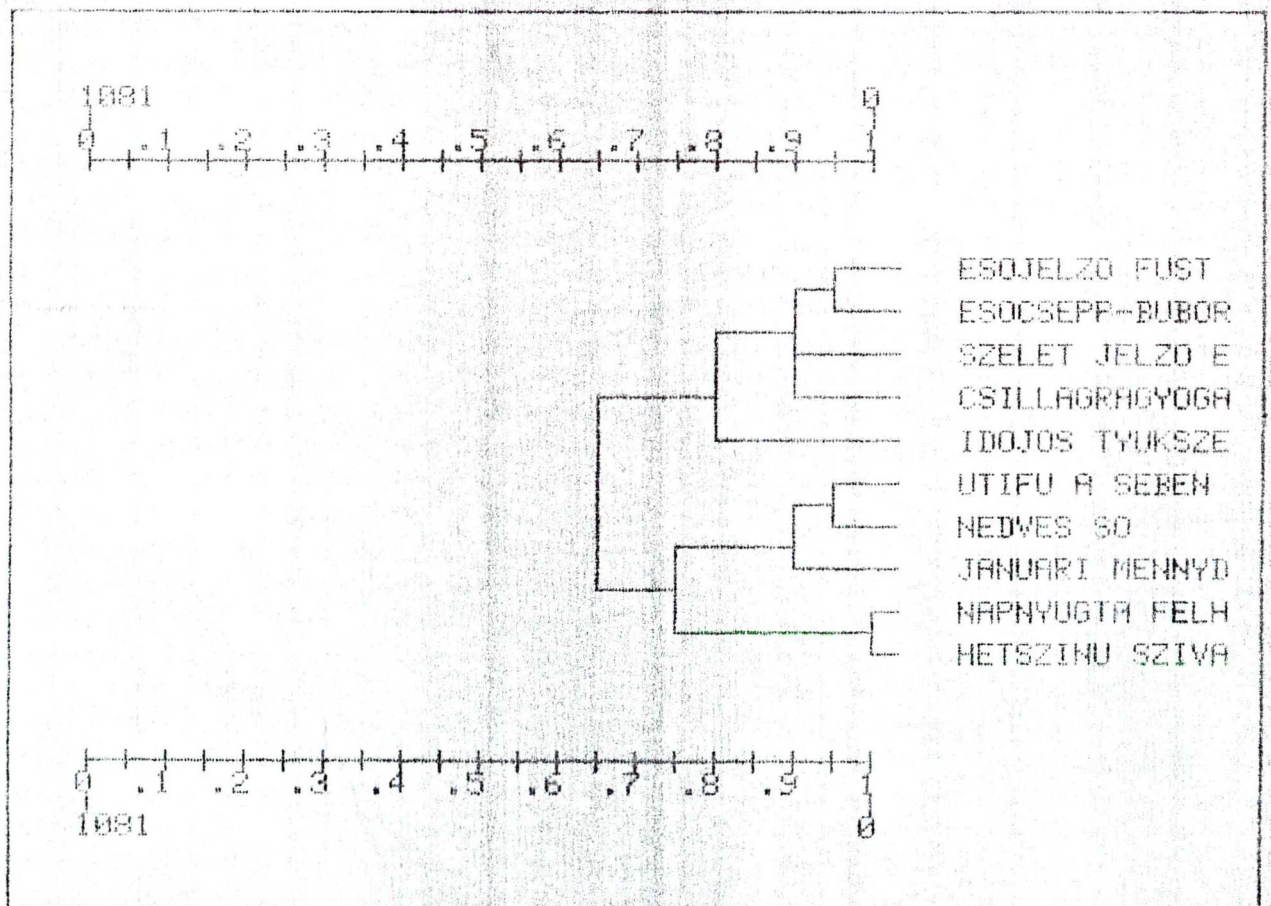
NEDVES SO

JANUARI MENNYDORGES

NAPNYUGTA FELHOEN

HETSZINU SZIVARVANY

KLASZTERANALIZIS

ESZERINT JARSZ-E EL?

NEPT BOLCSESSEGEK

/ 11. ábra /

Az esetek osztályozása

Complete linkage

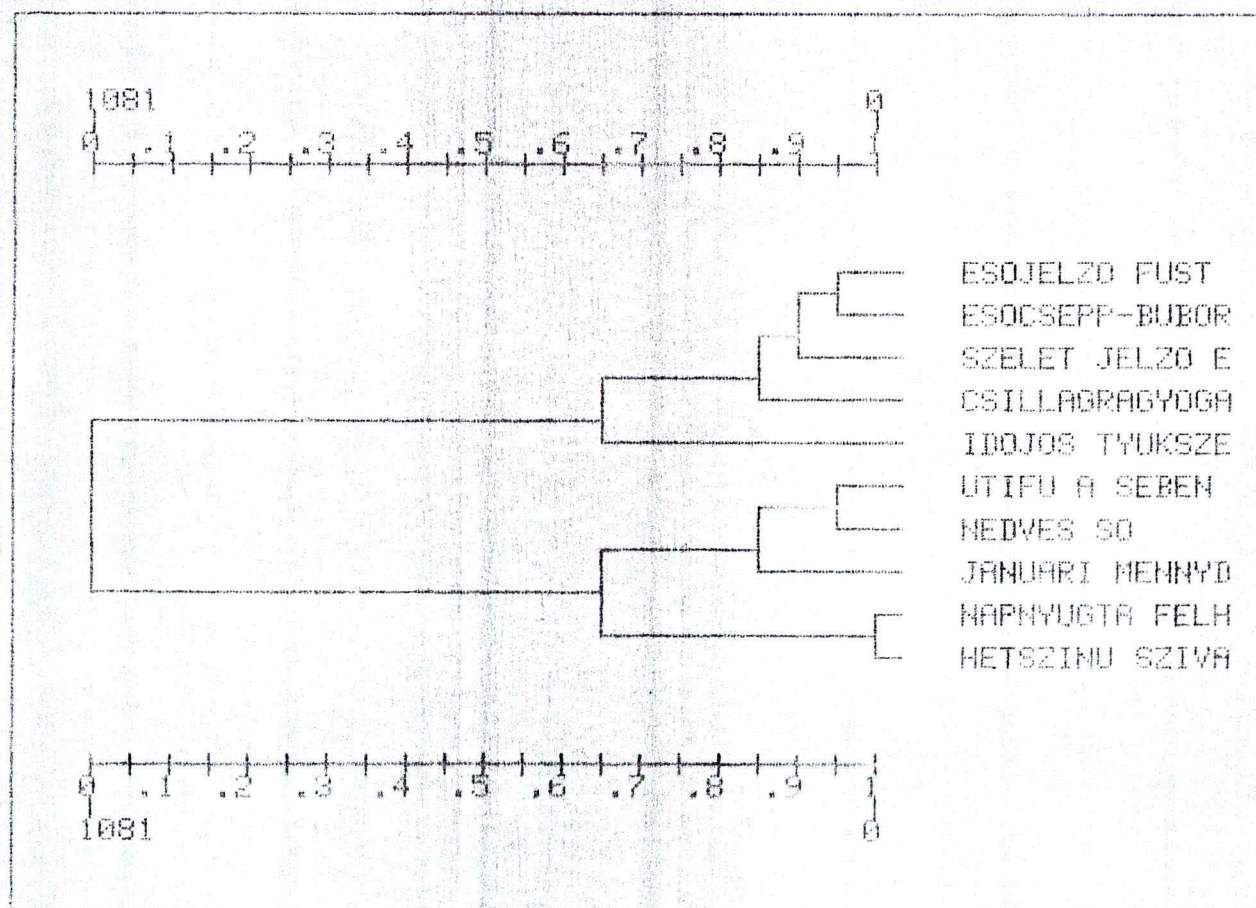
Távolsági matrix

Az esetek száma = 10

Az esetek :

ESOJELZO FUST
ESOCSEPP-BUBOREK
SZELET JELZO EGBOLT
CSILLAGRAGYOGAS
IDOJOS TYUKSZEM
UTIFU A SEBEN
NEDVES SO
JANUARI MENNYDORGES
NAPNYUGTA FELHOEN
HETSZINU SZIVARVANY

KLASZTERANALIZIS

9/ Esőjós fülviszketés/25/	630
10/ S ó a seben/35/	590
11/ Sókidőlés /12/	566
12/ Kenyérszegés keresztrel /30/	434
13/ Buha orr/44/	416
14/ Találkozás kéményseprővel	-56

Az első látásra rögtön kitűnik, hogy a tévhitek több követőre leltek, mint a népi bölcsességek.

A legmagasabb pozitív értéket az Árpa a szemén katpa. Ez azt jelenti, hogy nagyon kevés gyerek követi/ 4%/, néha vagy gyakran megpróbálja párnacsücsökkel gyógyítani baját. A tanulók többsége elutasítja. Alig akad 2-3 gyerek /a linguárdik a peremvárosi iskolából/ aki néha biztonság kedvéért kidobja az udvar közepére a fejszét, nehogy a villám a házba csapjon. A fentiekből ítélve a vizsgált populációból 2-3 fő biztosra veszi, 14-15 úgy néha gondolja, hogy az üstökös, megjelenése háborút, bajt hoz az ember nyakára.

Nyolc-10 gyerek hősiiesen csípteti magát bajbajutáskor csalánnal, 14-15 pedig csak "ókor-máskor", alkalom adtán használja.

A pontértékekből feltűnően kevés tanuló mutat ateista felfogással ellentétes nézetet /1,53 %, ez 3 tanuló/ és mindössze 4,61 % fordul Istenhez segítségért a vihar mielőbbi elmúlása végett.

Az előző mondáshoz hasonlóan kevés tanuló hiszi el, hogy az éjjeli bagolyhuhogás halált jelent, és tízszer ennyien bizonytalanok.

A Villámvonzás/22/ erejétől igen kevés gyerek tart/153%/néha pedig ötször ennyi. Többségük azonban nyilván természettudományos ismereteik alapján elutasítják még a gondolatát is.

A tanulók kis hányada biztosra veszi, hogy a csillag lehullása valakinek a halálát jelzi, ezek kilencszerese /27,69 %/ a bizonytalanok táborába tartozik. A fülviszketéssel is nagyjából hasonló viszonyban állnak. Elég sokan /30,76 %/ néha sőt szór sebére, jóval kevesebb használja gyakran ezt a gyógymódot.

A vizsgált tanulók 16,92 %-ának családjában mindennapi jelenet a kenyérszegés szimbóluma. Ennél kevesebben vallják, hogy csak néha cselekszenek így.

A tanulók közül 15,38 % vizsgálhatja gyakran orra keménységét, és megegyeszer ennyi néha tartja puha orrát áruló jelnek.

A kéményseprővel való találkozás több mint a fele tanulóban vegyes érzelmeket kelt, negatív pontértékei arra engednek következtetni, hogy nem sok gyerek tulajdonít ennek a tévhitnek igazán jelentőséget.

EZEKNél a mutatóknál sokkal árnyaltabban kifejezik a tévhitek helyét, dominanciáját a tanulók gondolatvilágában, cselekvéseiben az ábrák.

Single linkage módszer szerint / 12. ábra /

/ o szint a legszorosabb kapcsolat /

Az esetek egyediségét tekintve a tévhitek többségéhez viszonyítva a kéményseprővel való találkozás áll a legjobb pozícióban, 0,5-ös szintű, ez a legkövetettebb tévhit. Valamivel lazább a kapcsolat, 0,85-ös szintű a Puha orr és a Kenyérszegéssel. A 0,95-ös laza szintű a legtöbb tévhitet illetően a tanulók cselekvésére, gondolkodására tett hatás. Szoros kapcsolat van a Halálmadár és a Villámvonzás között.

A népi bölcsességekhez viszonyítva közelebb állnak a tévhitek a tanulók cselekedeteihez, szorosabb egyedi kapcsolatuk arra utal, hogy egymáshoz viszonyítva nem nagy különbséggel vannak jelen a közhasználatban.

Complete linkage módszer szerint / 13. ábra /

Az esetek teljességét tekintve a tanulók gondolkodásában a hierarchia csúcsán a legszorosabb kapcsolatot / a o szint/ a Kéményseprővel találkozás jelenti.

Közepes szintű a kapcsolat az egy blokkot alkotó Kenyérszegés és

Puha orral. Ezek az előzőhöz képest már nem olyan hangsúllyal szerepelnek. Az ábra igen szemléletesen érzékelteti a többi tízenegy tévhittel kialakult kapcsolatot, mely összességében közepesnél lazább szintű /0,65-ös/ kapcsolatot jelent. Ezen a blokkon belül is két nagyobb blokk látható. Egyikében /0,8-as szintű/ azok, melyeket a tanulók közel fele elutasít, cselekedetében, gondolatában nem követ. A másikában azok a tévhitek vannak, melyeket több mint fele tanuló elutasít, cselekedetében sohasem követ /0,9-es szintű/. Ezen a két blokkon belüli hierarchia az egymáshoz hasonló megkülönböztetésben részesülő tévhiteket tárja elénk. A szőlőfürt kissé ferde volta mutatja, hogy van 2-3 gyakrabban követett "népszerű" tévhit, de általában nem lelnek számottevő gyakori követőre.

5.2.3

Babonák

A mérőeszközön szereplő babonák a tanulóktól kapott pontérték alapján az alábbi nagyságrendbe állíthatóak:

1/ Hólyag a nyelven/1/	1327 pontértékű
2/ Szellemjárás/36/	1243
3/ Pókháló a seben/5/	1227
4/ Az ember bal csillaga/13/	1194
5/ Tükörtörés átká/43/	1135
6/ Repedés a földön/19/	1026
7/ Tenyérjósítás /7/	1004
8/ Pénteki bú /10/	931
9/ Szerencsétlen péntek/17/	927
10/ Ujévi vendég/9/	916
11/ Haragot hozó tű/14/	896
12/ Égő fül /42/	848

KLASZTERANALIZIS

ESZERINT JÁRSZ-E EL?

/12. ábra /

TÉVHITEK

Az esetek osztályozása

Single linkage

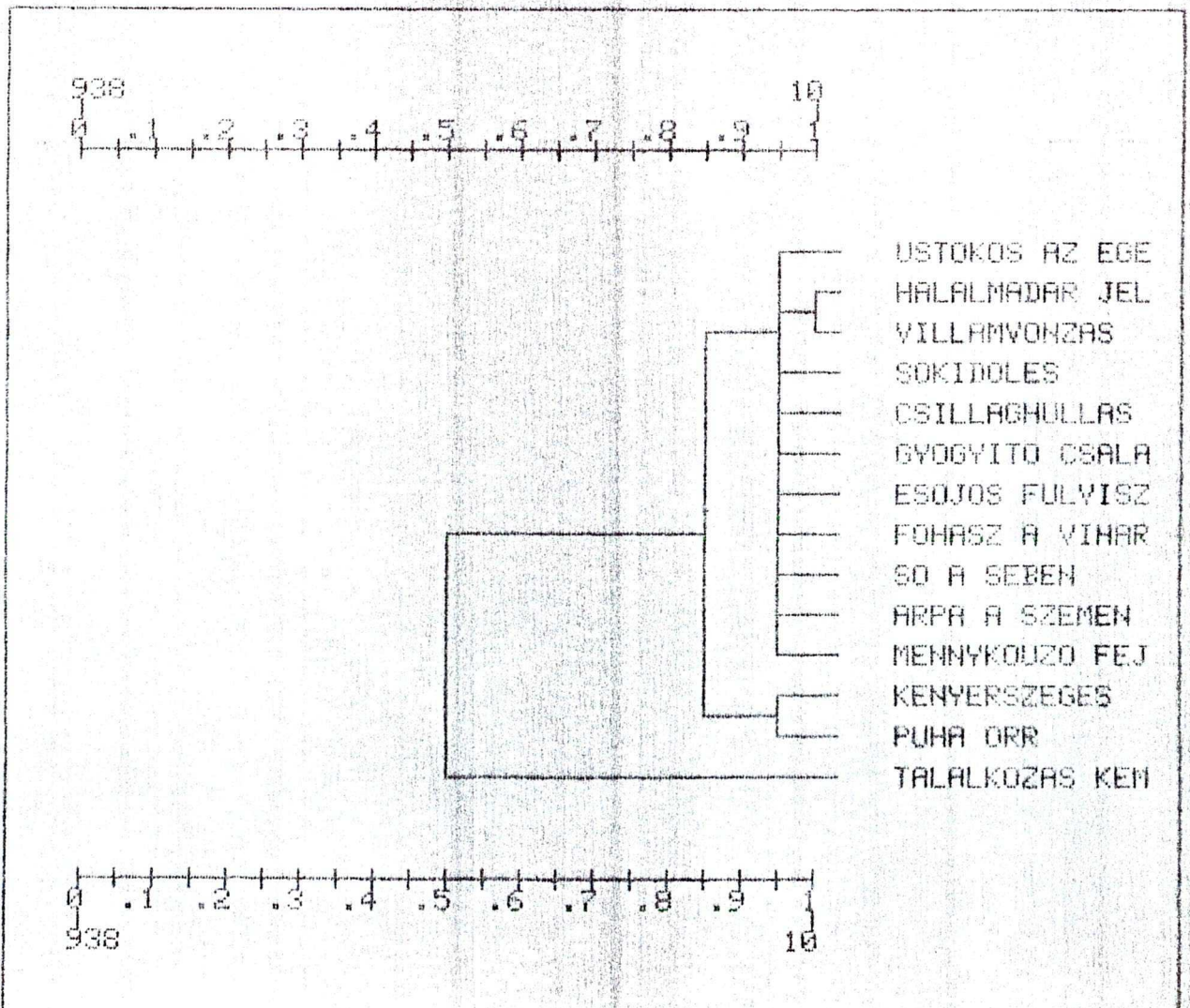
Távolsági matrix

Az esetek száma = 14

Az esetek :

- USTOKOS AZ EGEN
- HALALMADAR JELZES
- VILLAMVONZAS
- SOKIDOLES
- CSILLAGHULLAS
- GYOGYITO CSALAN
- ESOJOS FULVISZKETES
- FOHASZ A VIHARBAN
- SO A SEBEN
- ARPA A SZEMEN
- MENNYKOUZO FEJSZE
- KENYERSZEGES
- PURA ORR
- TALALKOZAS KEMENYSEPROVEL

KLASZTERANALIZIS

KLASZTERANALIZIS

ESZERINT JÁRSZ-E EL?

/ 13.ábra /

TÉVHITEK

Az esetek osztályozása

Complete linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 14

Az esetek :

USTOKOS AZ EGEN

GYOGYITO CSALAN

FOHASZ A VIHARBAN

MENNYKOUZO FEJSZE

ARPA A SZEMEN

HALALMADAR JELZES

VILLAMVONZAS

CSILLAGHULLAS

ESOJOS FULVISZKETES

SOKIDOLES

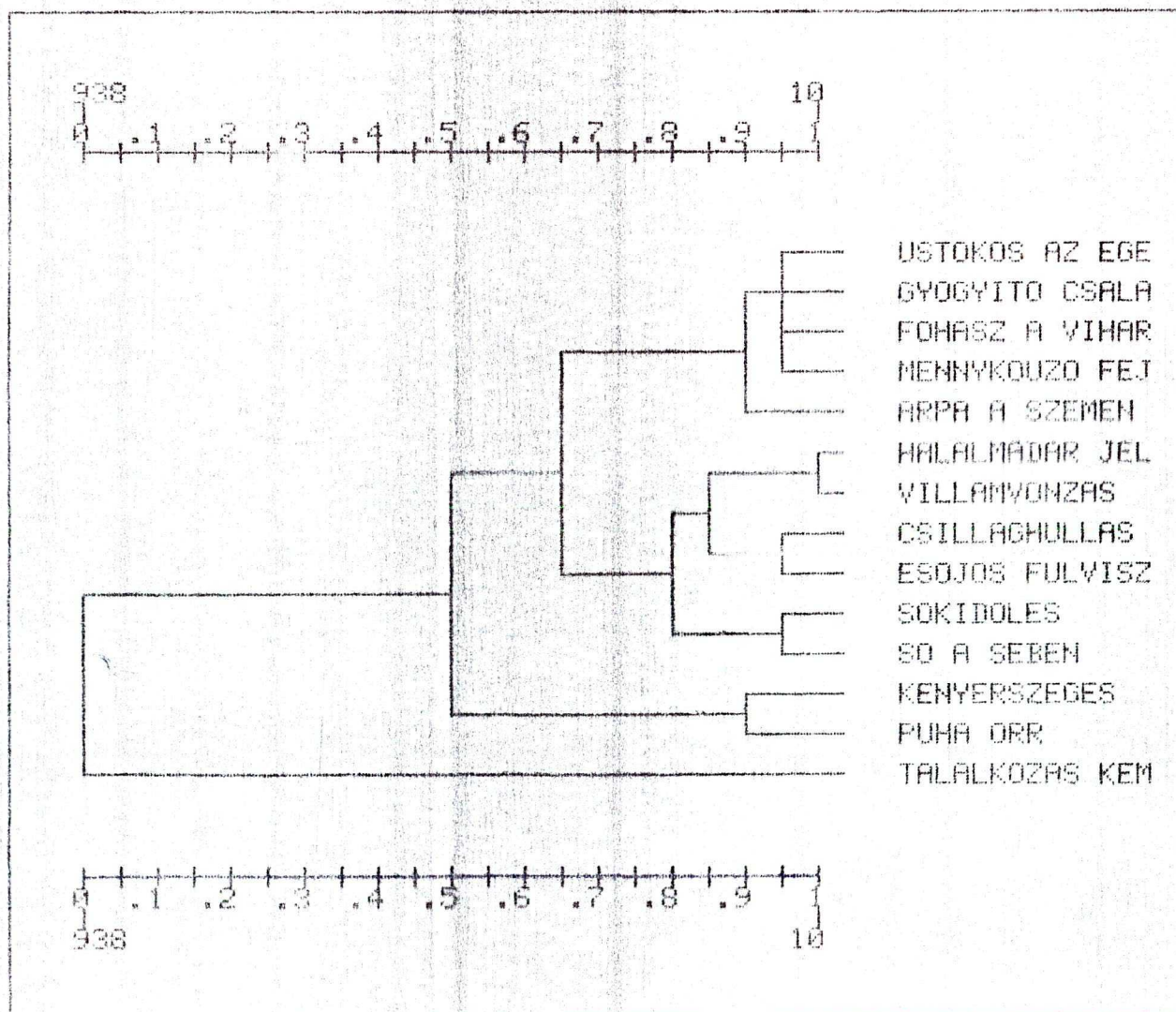
SO A SEBEN

KENYERSZEGES

PUHA ORR

TALALKOZAS KEMENYSEPROVEL

KLASZTERANALIZIS

13/ Sarokszámlálás/46/	824
14/ Rendszámtábla /32/	565
15/ Kabalahordás/3/	254
16/ Fekete macska/18/	236
17/ Tüsszentés igaza/33/	227
18/ Orrvizsketés/23/	147
19/ Bal lábbal kelés/26/	60
20/ Szerencsés számok/31/	51
21/ Vendégjelző könyök/37/	-74
22/ Lópatkó/21/	-346
23/ Egyszerre megszólalók/29/	-403

Magas számú elutasítást kaptak a gyógyítással kapcsolatos babonák. A tanulók mintegy 90%-a más gyógyymódot talál magának, semmint pókhálót vagy effélét használjon gyógyírként. AZÉRT akad 2-3 gyerek, aki jobb híján ettől remél enyhülést. A szellemek járását nagyon kevés gyerek tartja számon. A túlvilági lények kevés gyereket tartanak sakkban. A rangsorban az 1-től 13 babonát a tanulók több mint fele nem követi cselekedeteiben, gondolkodásában. Eszerint gondolkodásuk racionalitása általában jószintű a túlvilági lények és sok más egyéb előjelek aspektusából.

A további tíz babona gyakoribb irányítója cselekvéseiknek, gondolkodásuknak. A követett babonák közül a rangsor utolsó három babonája gyakorolja a legnagyobb hatást vizsgált tanulóink cselekedeteire.

A babonák többségét a tanulók többsége nem követi. De kétségtelenül ma is vannak olyan babonák, melyek "népszerűek", ártalmatlannak tűnnek ugyan, de mégis valamilyen hatással vannak a gyerekekre. Ezek a babonák sokkal erősebben rögződtek, mint a legtöbb tévhit és népi bölcsesség.

Az eddig elmondottakat differenciáltabban illusztrálja a kétféle módszerrel készült klaszteranalízis.

Single linkage módszer szerint / 14. ábra /

Az öt blokk és a "szólóban" álló hiedelmek kapcsolatának lazasága arról beszélnek, hogy a babonák nem alkotnak egységes rendszert, "mozaikosan" töltik ki a gyerekek gondolatvilágát. Általában laza kapcsolatot tükröz az esetek egyediségének ábrája. A kisebb-nagyobb blokkokból is van "kilógó", mint a 0,85-ös szintű Rendszámtábla kapcsolata, a Vendégjelző könyök 0,9-es szintje. Legszorosabb a kapcsolat a két legjobban elutasított Hólyag a nyelven és a Szellemjárás között.

Complete linkage módszer szerint / 15. ábra /

A babonák teljességét bemutató ábra tükrözi a számszerűséggel bizonyított tényeket, a babonák diffúz voltát a tanulók cselekedeteiben. Két nagyobb egységben alkotnak hierarchiát a mondásgyűjtemény babonái -a jobban elutasítottakét és a gyakrabban követettekét. Az egyes blokkok közti különbségek rávilágítanak a babonák változó hatásfokára. Legszorosabb a kapcsolat az egyszerre megszólalás és a Lópatkó babonákkal, a Vendégjelző könyökkel a szerencsés számok és az Orrvizsketés babonákkal. Ezen a blokkon belül is vannak szorosabban kapcsolódók és egyedül álló-például a Vendégjelző könyök. A szőlőfürt az elutasítottak "javára" dúsabb, ezek alkotnak bonyolultabb hierarchiát. A sokféle babona sokféle viszony alakított ki. A mérőeszközön szereplő babonák szövevényéb^{vel} a tanulók többnyire laza kapcsolatban állnak, a babonák cselekvéssor-máló hatása összességében nem erős.

KLASZTERANALIZIS

ESZERINT JARSZ-E EL?

BABONAK

~~BABONIAK~~ JARSZ-E EL?

/ 14. ábra/

Az esetek osztályozása

Single linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 23

Az esetek :

HOLYAG A NYELVEN

SZOLLEMJARAS

POKHALD A SEBEN

AZ EMBER BALCSILLAGA

TUKORTÖRES

TENYERJOSLAS

UJEVI VENDEG

PENTEKI BU

HARAGOT HOZO TU

SZERENCSETLEN PENTEK

REPEDES A FOLDON

EGO FUL

SAROKSZAMLALAS

RENDSZAMTABLA

KABALAHORDIAS

FEKETE MACSKA

ORRVISZKETES

BAL LABBAL KELES

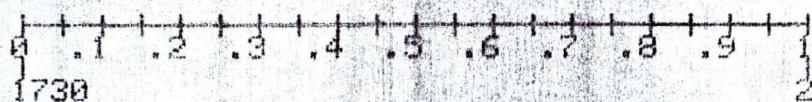
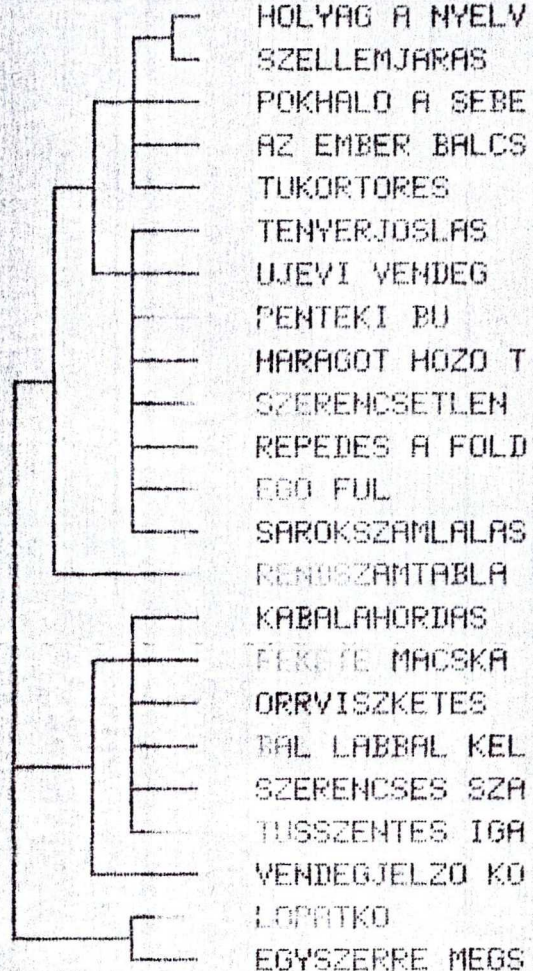
SZERENCSES SZAMOK

TUSSZENTES IGAZA

VENDEGJELZO KONYOK

LOPATKO

EGYSZERRE MEGSZOLALOK

Eszerint

ESZERINT JÁRSZ-E EL?

/15. ábra /

~~KLASZTERANALIZIS~~

~~HEFTI BOLCSESSEGEK~~

BABONÁK

Az esetek osztályozása

Complete linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 23

Az esetek :

HOLYAG A NYELVEN

SZELLEMJÁRÁS

POKHALÓ A SEBEN

AZ EMBER BALCSILLAGA

TUKORTÖRÉS

REPEDES A FOLDON

TENYERJÓSLÁS

PENTEKI BU

SZERENCSETLEN PENTEK

ÚJEVI VENDEG

HARAGOT HOZÓ TU

EGÓ FUL

SAROKSZÁMLÁLÁS

RENDSZÁMTÁBLA

KABALAHORDÁS

FEKETE MACSKA

TÜSSZENTES IGAZA

ORRVISZKÉTES

BAL LABBAL KELES

SZERENCSES SZÁMOK

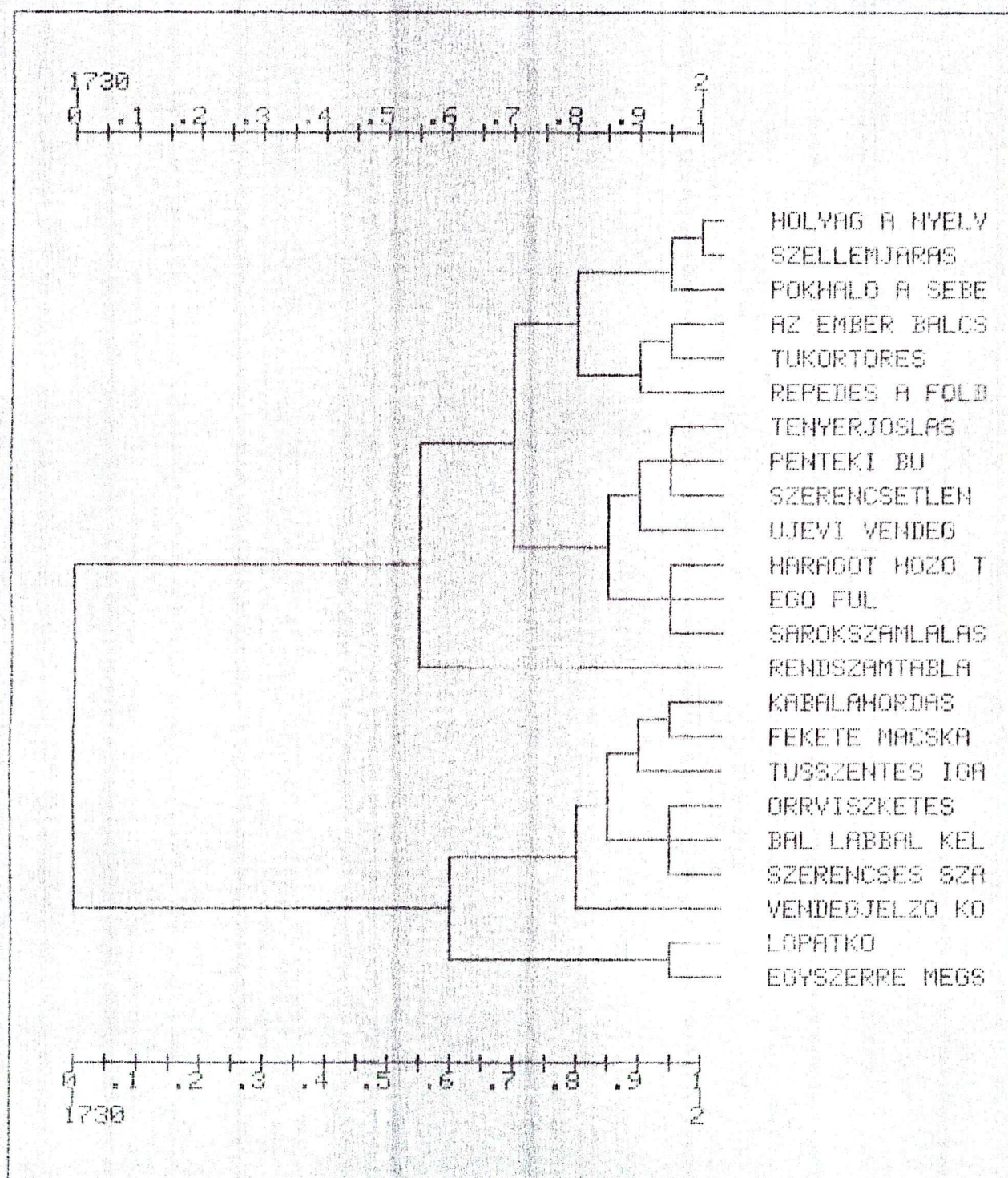
VENDEGJELZŐ KÖNYÖK

LOPATKO

EGYSZERRE MEGSZÓLALOK

KLASZTERANALIZIS

5.3. "C/ Ez: Ostobaság?, Tudatlanság?, Népi bölcsesség?"

5.3.1 Népi bölcsesség

A mérőeszközön álló népi bölcsességek rangsora a tanulók pontértékei alapján:

1/Időjós tyúkszem/6/	1115
2/Esőlejtő füst /2/	1037
3/Bugyborékoló eső/15/	849
4/Széljelző égbolt/38/	688
5/Csillagragyogás/45/	680
6/Hétszínű szivárvány/47/	597
7/Napnyugta felhőben/28/	536
8/Utifű a seben/11/	458
9/Januári mennydörgés/27/	294
10/Nedves só /41/	203

Ezeknek a mondásoknak a 64 %-át ismerték fel helyesen, illetve sorolták be fogalmi jegyeik alapján.

Az első helyen álló Időjós tyúkszemet minden bizonnyal a köznyelvből ismerik ilyen jól, a legtöbb helyes választást kapta ez a mondás /86%-ot/. Az esőjelző füstről tanórán és tanórán kívül is hallhattak, ezért csaknem olyan jó szinten ismerték fel, mint az előző bölcsességet. Jónak mondható a Bugyborékoló eső osztályba sorolása is. Közel állnak a tanulók értékrendjében a Széljelző égbolt és a csillagragyogás, mintegy háromnegyed részük felismerte műfaji sajátosságukat. A következő három mondást már csak a tanulók fele ismerte fel. Az utifű a kapható értéknek csak 32 %-át érte el, ami azt jelenti, hogy a vizsgált populációnak mintegy 45 %-a minősíti ostobaságnak vagy tudatlanságnak. Nyilván ebből kifolyólag magas azok aránya /81%/, akik sohasem tesznek utifüvet vérző sebükre. A Januári mennydörgés és a Nedves só valószínű azért kapott magas számú helytelen besorolást, mert erre vonatkozó ismereteik is alig vannak.

Klaszteranalízis alapján -

Single linkage módszer szerint / 16. ábra /

Az osztályba soroláskor az esetek egyediségét tekintve szoros szintű kapcsolat / 1,-/alakult ki a Szelet jelző égbolt és a Csillagragyogás között -a többi népi bölcsességhez viszonyítva ők állnak egymáshoz, helyesebben ezek állnak egymáshoz legközelebb, a blokk elemei 0,9-es szintű kapcsolatot mutatnak.

A többitől elkülönül az Esőcsepp-buborék a 0,8-as szintű kapcsolatával. SZOROSABBAN állnak /0,9-es szint/ a legismertebbek /fogalmi jegyeik alapján/ az Esőjelző füst és az Időjós tyúkszem, valamint a legkevésbé helyesen felismert Januári mennydörgés és Nedves só. Összességében az egyes népi bölcsességek kapcsolata az osztálybasorolásnál elég laza.

Complete linkage módszer szerint /17. ábra /

Az esetek teljességét tekintve a legszembevetőbb kapcsolat 0-szintű a Januári mennydörgés és Nedves só esetében. Ezek külön blokkot alkotnak. A másik blokk belső hierarchiája hasonló módon alakult. Ebben összességében a kapcsolat eléggé erős, 0,25-ös szintű. Itt a legközelebb egymáshoz állók a Szelet jelző égbolt és a Csillagragyogás. Egyébként kitűnik a hierarchiából a népi bölcsességek fogalmi jegyei felismerésében rejlő aránytalanság. Az egy szoros, két közepes szintű kapcsolat arra enged következtetni, hogy ezeket a mondásokat azért a vizsgált tanulók több mint fele helyesen ismeri fel -vagy az iskolában tanult definíció, vagy ráérzés alapján.

NÉPI BÖLCSESSÉGEK SZERINT MI EZ?

/ 16. ábra /

Az esetek osztályozása

Single linkage

Tavoltsági matrix

Az esetek száma = 10

Az esetek:

ESOJELZO FUST

IDOJOS TYUKSZEM

UTIFU A SEBEN

NAPNYUGTA FELHŐBEN

SZELET JELZO EGBOLT

CSILLAGRAGYOGÁS

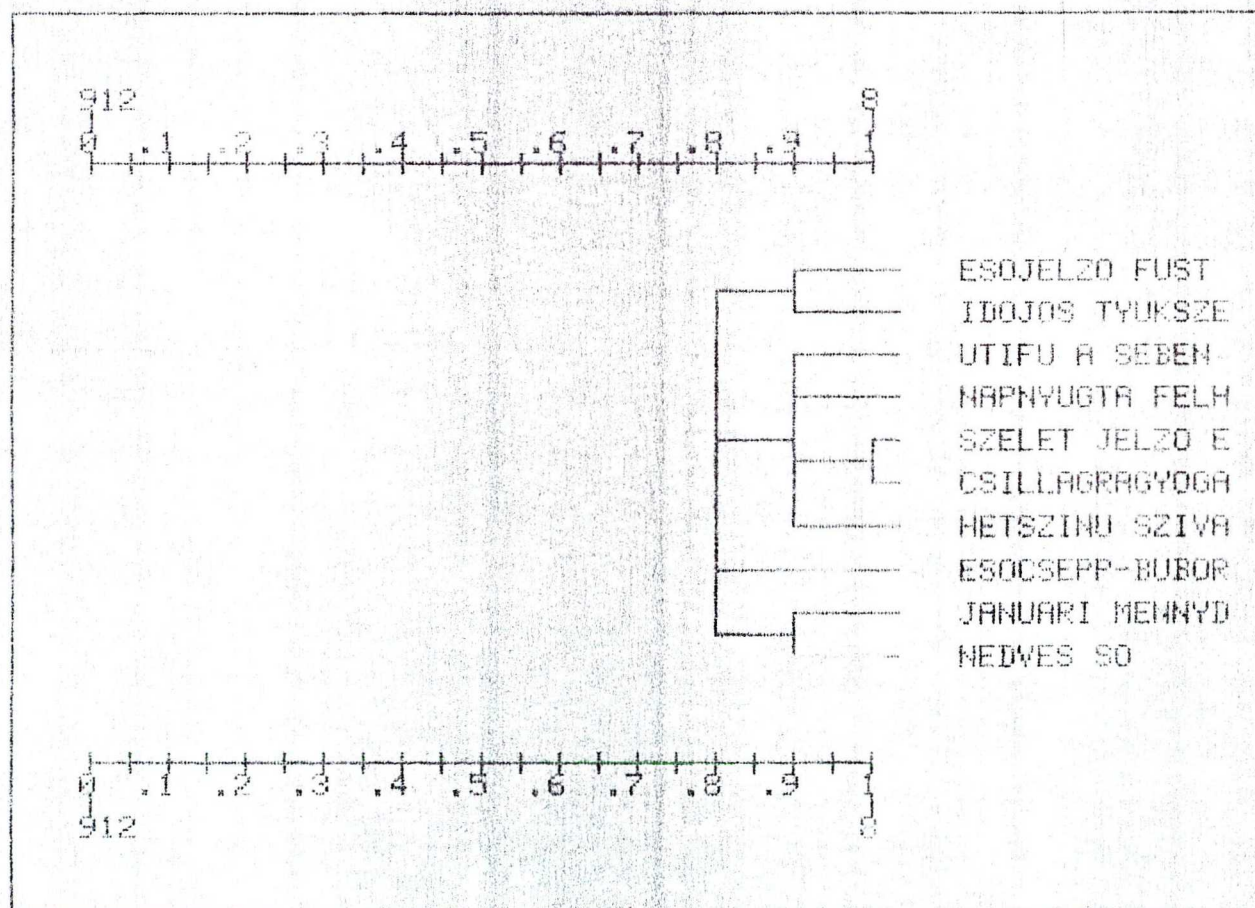
HETSZINU SZIVARVANY

ESOCSEPP-BUBOREK

JANUARI MENNYDORGES

NEDVES SO

KLASZTERANALIZIS

KLASZTERANALIZIS

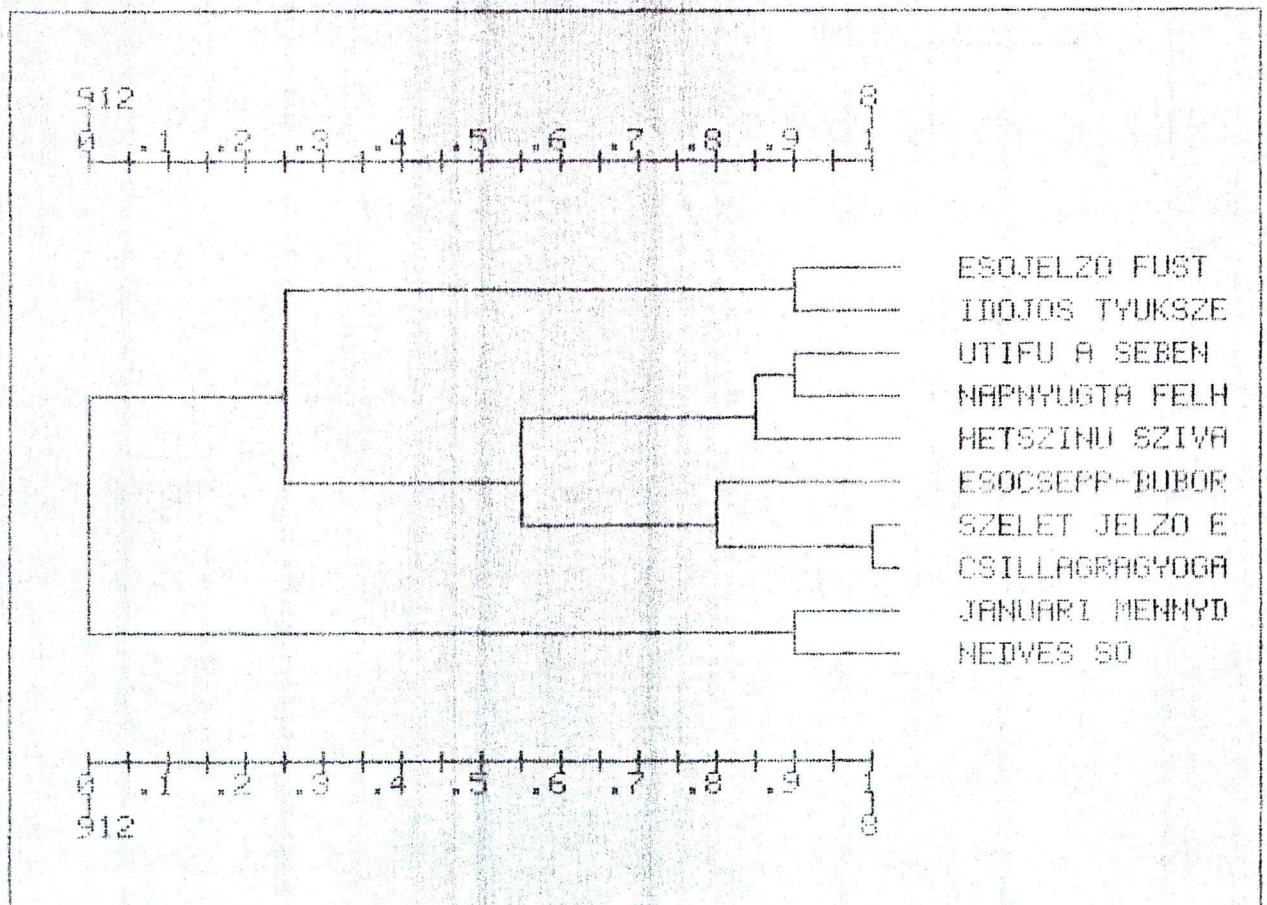
NÉPI BÖLCSESSÉGEK SZERINTED MI EZ?

Az esetek osztályozása
Complete linkage
Távolsági matrix
Az esetek száma = 10
Az esetek :

/ 17. ábra /

ESOJELZO FUST
IDOJOS TYUKSZEM
UTIFU A SEBEN
NAPNYUGTA FELHOEN
HETSZINU SZIVARVANY
ESOCSEPP-BUBOREK
SZELET JELZO EGBOLT
CSILLAGRAGYOGAS
JANUARI MENNYDORGES
NEDVES SO

KLASZTERANALIZIS

5.3.2

Tévhitek

A mondásgyűjteményben szereplő tévhitek rangsora az osztályba sorolás alapján:

1/ Mennykőüző fejsze/40/	278
2/ Árpa a szemén/39/	259
3/ Üstökös az égen/4/	257
4/ Sókidőlés/12/	211
5/ Gyógyító csalán/24/	55
6/ Fohász a viharban	9
7/ Halálmadár jelzése/8/	-39
8/ Puha orr/44/	-149
9/ Csillaghullás/16/	-171
10/ Só a seben/35/	-265
11/ Esőjós fülviszketés/25/	-279
12/ Sókidőlés/12/	-391
13/ Kenyérszegés kereszttel/30/-	684
14/ Találkozás kéményseprővel/20/	-757

Az első látásra kitűnik az osztálybasorolt tévhitekről, hogy több mint felét hibásan ismerték fel, az arnyaltabb fogalmi jegyek a tanulók többsége előtt nem ismeretesek.

A Mennykőüző fejszét a tanulók 32%-a sorolta helyesen a tévhitek közé, a többség ostobaságnak ítéli. Az árpa a szemén az előzőnél 5%-kal több helyes választ kapott, de elég sokan népi bölcsességnek vélik. Az Üstökös az égen csaknem pontosan három féle véleményt váltott ki. Kevesen sorolták a Sókidőlést /11%/a tévhitek közé, inkább népi bölcsességnek tartják. Hasonlóan magas arányban, csaknem fele a vizsgált tanulóknak a Gyógyító csalánt a bölcses dolgok közé helyezi, mindössze 22%-a szerint tudatlanságból eredő gyógymód. Szinte zuhant a pozitív értéke. A Fohász a viharban a Sókidőlésnél háromszor több helyes választást kapott, mégis alacsonyabb a pozitív pontjainak a száma, mivel sokan minősítették

népi bölcsességnek. A további hét mondás negatív pontértékei megerősítenek abban, hogy a tévhiteket általában nem ismerik fel, nem tudják megkülönböztetni a népi bölcsességtől és a babonától a vizsgált tanulók. A negatív pontok mennyisége között nagy eltérések vannak, sokkal nagyobbak, mint a pozitívek között, látszik a gyerekek nagyfokú bizonytalansága, illetve a tévhitek előfordulásának gyakorisága nagyban befolyásolja választásaikat.

Single linkage módszer szerint/ 18. ábra /

Az esetek egyediségét tekintve több variánssal találkozunk.

A tanulók megítélése alapján a legközelebb áll egymáshoz az Istökös az égen és Arpa a szemén. Nincs is több ilyen szintű / 1.-/ kapcsolat. A szórt helyzetekben kialakult kapcsolatokból kiválik a Sókidőlés, a Gyógyító csalán.

Az egyes mondasok egymáshoz való viszonya -mint ezt a több kis blokk mutatja-, változó. Ez bizonyítéka annak, hogy az osztálybasorolás vegyes megítélés alapján történt.

Complete linkage módszer szerint / 19. ábra /

Az esetek teljességének az ábrája szemléletesen tükrözi azt a széles skálát, ahogyan a tanulók fejében hierarchizálódtak a fenti tévhitek. Mozgalmas kép, néhány azonos szintű /0,95-ös/ kapcsolat többféle variációban, többféle blokkban. Figyelemre méltó a Sókidőlés, a Gyógyító csalán, a Mennykőűző fejsze elhelyezkedése/megítélése. A szőlőfűrt kissé ferde.

Lényegében kifeje^{ződik} zódik, hogy a legtöbb tévhitet -ha tévesen is- a legtöbben hasonlóan ítélik meg. Ez is valami. Jelzés számunkra, hogy nem él a tévhit mint fogalom, a köztudatban keveredik a hiedelmek más fajtaival.

KLASZTERANALIZIS

TÉVHITEK

SZERINTED MI EZ?

/ 18. ábra /

Az esetek osztályozása

Single linkage

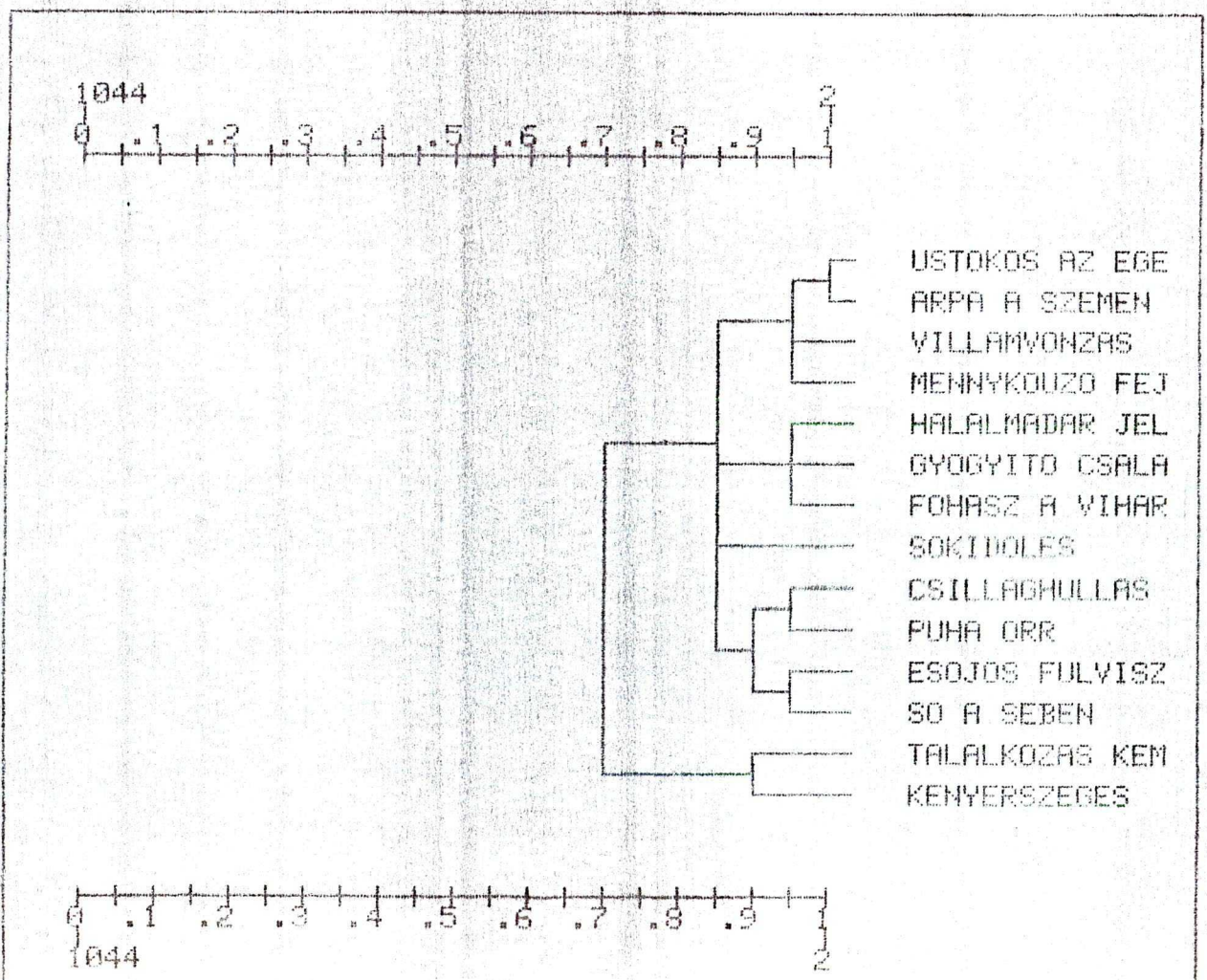
Távolsági matrix

Az esetek száma = 14

Az esetek :

USTOKOS AZ EGEN
ARPA A SZEMEN
VILLÁMVONZÁS
MENNYKOUZO FEJSZE
HALALMADAR JELZES
GYOGYITO CSALAN
FOHASZ A VIHARBAN
SOKIDOLES
CSILLAGHULLAS
PUHA ORR
ESOJOS FULVISZKETES
SO A SEBEN
TALALKOZAS KEMENYSEPROVEL
KENYERSZEGES

KLASZTERANALIZIS

KLASZTERANALIZIS

TÉVHITEK

/ 19.ábra /

SZERINTED MI EZ?

Az esetek osztályozása

Complete linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 14

Az esetek :

USTOKOS AZ EGEN

ARPA A SZEMEN

VILLAMVONZAS

MENNYKOUZO FEJSZE

HALALMADAR JELZES

FÖHÁSZ A VIHÁRBAN

GYÖGYÍTŐ CSALÁN

CSILLÁGHULLÁS

PUHA ORR

SOKIDŐLES

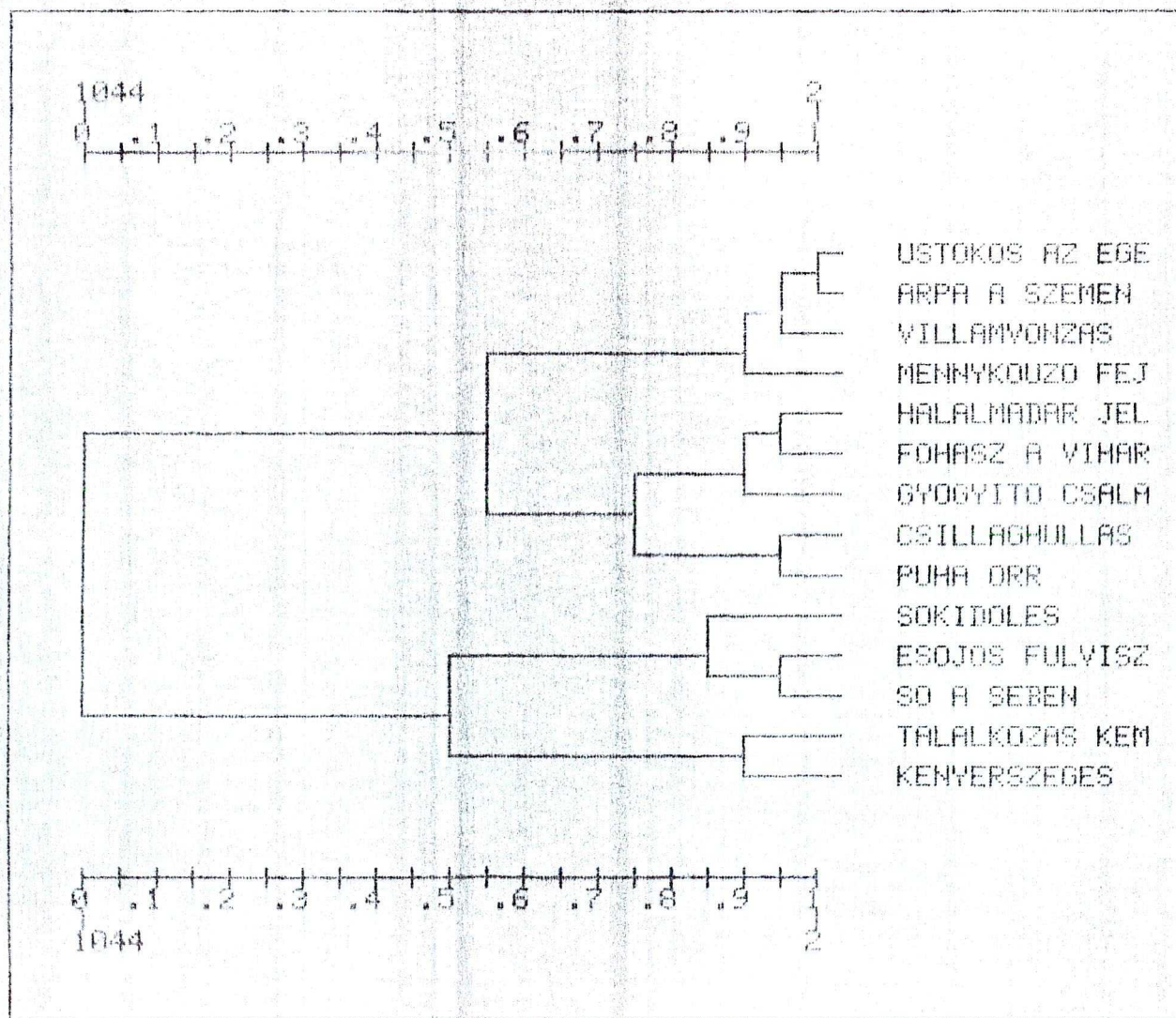
ESŐJOS FULVISZKETÉS

SÓ A SEBEN

TALALKOZÁS KEMENYSEPROVEL

KENYERSZEGES

KLASZTERANALIZIS

5.3.3 Babonák

A mérőeszközön szereplő 23 babona osztálybasorolásakor a pontértékek alapján az alábbi rangsor állítható fel:

1/ Szellemek a sötétben/36/	378
2/ Repedés a földön /19/	84
3/ Szerencsét hozó autó/32/	31
4/ Szerencsés számok/31/	-2
5/ Az ember bal csillaga/13/	-51
6/Szerencsétlen péntek/17/	-52
7/ Pókháló a seben/5/	-65
8/ Tükörtörés átká /43/	-116
9/ Égő fül/42/	-128
10/ Sarokszámlálás/46/	-152
11/ Tenyérjósítás/7/	-248
12/ Pénteki bű/10/	-301
13/ Hólyag a nyelven/1/	-329
14/ Haragot hozó tű/14/	-356
15/ Tűszentés igaza/33/	-439
16/ Orrvizketés/23/	-451
17/ Kabalahordás/3/	-468
18/ Egyszerre megszólalás/29/	-470
19/ Bal lábbal kelés/26/	-488
20/ Újévi vendég/9/	-511
21/ Feketemacska/18/	-575
22/ Vendégjelző könyök/37/	-656
23/ Talált lópatkó/21/	-856

Az osztálybasorolás pontértékeiről jól leolvasható, hogy a tanulók nem ismerték fel -a varakozásnak megfelelően- a babonákat, fogalmi jegyeik alapján nem, illetve csak alig tudják megállapítani ezekről a mondásokról, hogy ostobaság vagy tudatlanság.

Sokan minősítik népi bölcsességnek ezeket a mondásokat. A pontértékek különbsége / -2 és -856/között/ elég magasak, vagyis meglehetősen nagy a bizonytalanság. Lehet, hogy csak úgy találomra írtak be többeken valamit. Meglepő, hogy a Talált lópatkót a tanulók 78,46 %-a minősíti népi bölcsességnek. Az viszont megnyugtató, hogy a szellemekről szóló babonát igen kevés /4,61 %/ tartja népi bölcsességnek.

Single linkage módszer szerint / 20. ábra /

Az esetek egyediségét tekintve két szoros kapcsolat látható /1.-/ az Ember balcsillaga és a Szerencsétlen péntek babonák blokkjában, illetve a Kabalahordás és Egyszerre megszólalás blokkban. Lazább szintű /0,95-ös/ a kapcsolat három blokkban. Ide tartozik a legtöbb babona. 0,9-es szintű néhány "kilógó" /nagyobb pontérték különbségű/ babona kapcsolata. Külön eset a 0,8-as szintjével a Lópatkó, s méginkább kiválik a 0,75-ös szintű Szellemjárás. Az egyes babonák egymáshoz való kapcsolata lényegében változatos.

Complete linkage módszer szerint / 21. ábra /

/ a 0 szint felé haladva a szorosabb kapcsolatok/

Az esetek teljességét tekintve rendkívül érdekes hierarchiát láthatunk. A kialakult blokkok érzékeltetik tanulóink bizonytalanságát a babona fogalmi jegyeit illetően. A belső arányok szintje megerősíti az osztálybasorolás hiányosságait. A két nagy blokk a 0 szinten kapcsolódik, szoros az összefüggés, vagyis a mérőeszköz babonáinak nagy része a tanulók tudatában - többnyire népi bölcsességként vagy tévhitként van jelen.

KLASZTERANALIZIS

BABONÁK

SZERINTED MI EZ?

/2o. ábra /

Az esetek osztályozása

Single linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 23

Az esetek :

HOLYAG A NYELVEN

TENYERJOSLAS

PENTEKI BU

HARAGOT HOZO TU

KABALAHORDAS

EGYSZERRE MEGSZOLALOK

UJEVI VENDEG

ORRVISZKETES

BAL LABBAL KELES

TUSSZENTES IGAZA

POKHALO A SEBEN

AZ ENBER BALCSILLAGA

SZERENCSETLEN PENTEK

REPEDES A FOLDON

SZERENCSES SZAMOK

RENDSZAMTABLA

EGO FUL

TUKORTORES

SAROKSZAMLALAS

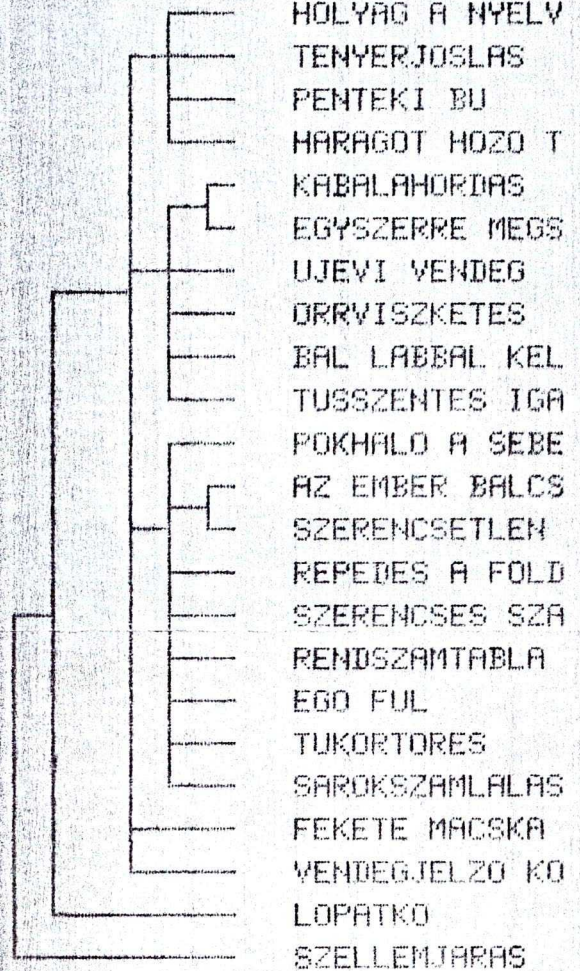
FEKETE MACSKA

VENDEGJELZO KONYOK

LOPATKO

SZELLENVARAS

1234

KLASZTERANALIZIS

BABONÁK

/21. ábra/

SZERINTED MI EZ?

Az esetek osztályozása

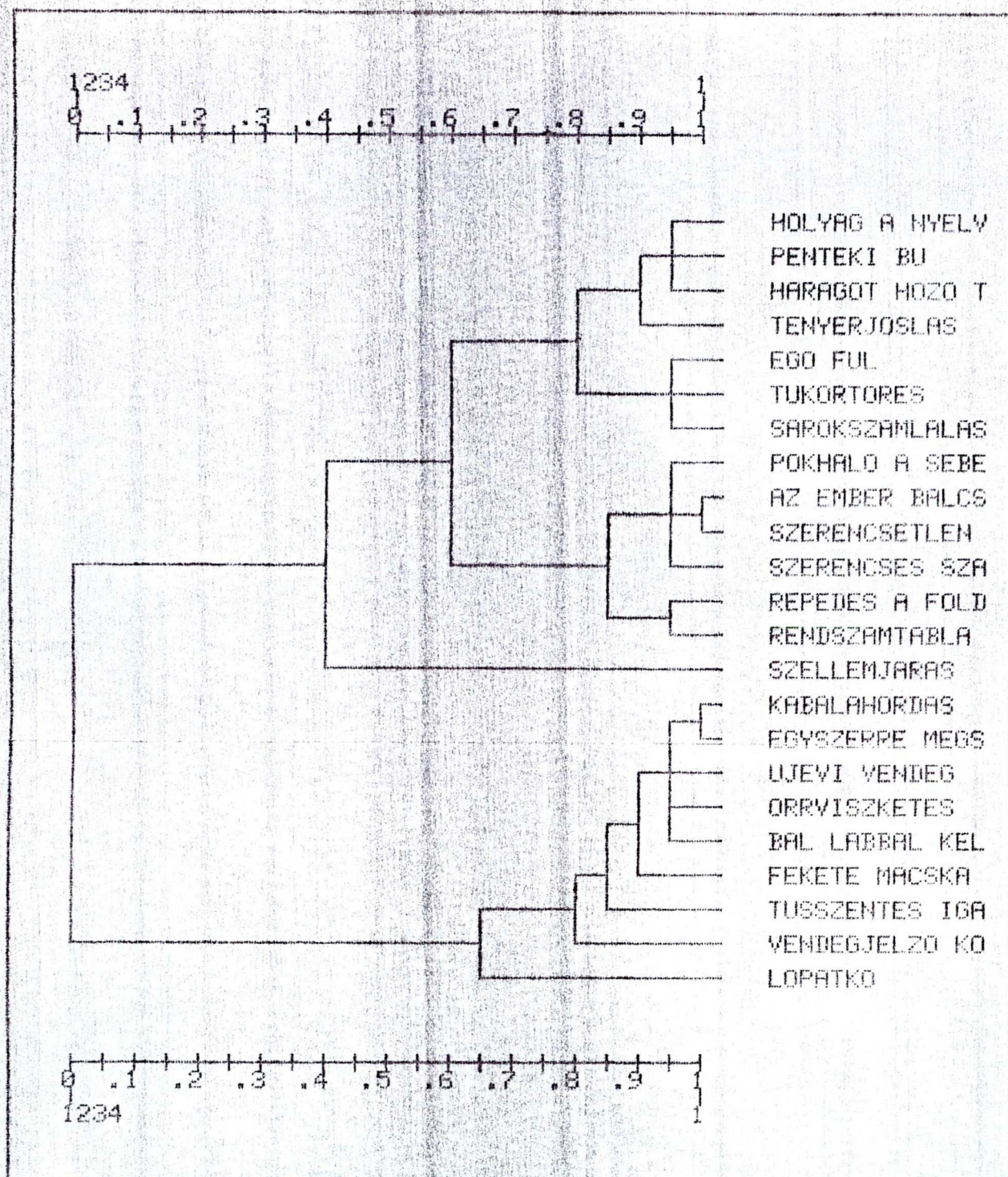
Complete linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 23

Az esetek :

HOLYAG A NYELVEN
PENTEKI BU
HARAGOT HOZÓ TU
TENYERJÓSLÁS
EGÓ FUL
TUKORTÖRÉS
SÁROKSZÁMLÁLÁS
POKHALO A SEBEN
AZ EMBER BALCSILLAGA
SZERENCSETLEN PENTEK
SZERENCSES SZÁMOK
REPEDES A FOLDON
RENDSZÁMTÁBLA
SZELLEMJÁRÁS
KABALAHORDÁS
EGYSZERRE MEGSZÓLALOK
ÚJEVI VENDEG
ORRVISZKETES
BAL LABBAL KELES
FEKETE MACSKA
TÜSSZENTES IGÁZA
VENDEGJELZŐ KONYOK
LOPATKO

5.4. A mondások követésének tudatossága

"D/ Szerinted: Káros ezt tenni, gondolni?

Értelmetlen így cselekedni/gondolkodni?

Nem árt, ha követjük?

Így kell eljárni?"

5.4.1 Népi bölcsességek

A mérőeszközön szereplő népi bölcsességek a tanulók által adott pontértékek alapján az alábbiak szerint rangsorolhatók:

Követésre méltónak minősített népi bölcsességek:

1/ Időjós tyúkszem/6/	570 a kapott pontértéke
2/ Esőjelző fűst/2/	591
3/ Bugyborékoló eső/15/	342
4/ Széljelző égbolt/38/	271
5/ Téli csillagragyogás/45/	197
6/ Napnyugta felhőben/28/	4

Nem tartják követésre méltónak:

1/ Nedves só/41/	-435
2/ Januári mennydörgés/27/	-360
3/ Utifű a seben/11/	-348
4/ Hétszínű szivárvány/47/	-14

A rangsorban az első az Időjós tyúkszem -annak ellenére, hogy sok gyerek ismeri, tudja erről a mondásról, hogy népi bölcsesség, 33 %-ának cselekedeteit ez egyáltalán nem befolyásolja. Ettől kevesebben viszont komolyan figyelembe veszik ezt a 'prognózist'.

A mondás magatartást befolyásoló hatása valamennyi népi bölcsesség közül a legerőteljesebb, mivel a tanulók közel háromnegyed része nyilatkozik úgy, hogy nem árt, ha követjük, 11 %-a szerint kimondottan így kell gondolkodni. Eszerint a tanulók egy kis hányada

12 %-a nem követi ugyan, de meggyőződése azt diktálja, nem árt, ha követi.

Az Esőjelző füst mondást bár a tanulóknak több mint fele sohasem hallotta, sokan felismerték és helyesen osztályba sorolták. A megkérdezett tanulók 46 %-a cselekedetében, illetve gondolkodásában sohasem követi, a többség viszont néha/gyakran "ad rá". Ez nem tűnik egyértelműnek, mert többen tartják cselekedeteikben követésre méltónak, mint ahányan egyáltalán ismerik. Feltehetően zavart néhány tanulót a kérdés: Eszerint jársz el? Talán nem tudta erre a mondásra vonatkoztatni, egyszerűen nem tudott mit kezdeni vele. Ezen túl következetesebbek, mert 68 %-a szerint nem árt követni, és 11 % szerint nagyon is figyelembe kell venni ezt a jelenséget, ha útközben nem akar az ember bőrig ázni.

A Bugyborékoló eső a tanulók többsége körében jól ismert. Osztályba sorolás alapján jó pozícióban van, többen felismerték fogalmi jegyeit, mint ahányan ismerik. Bizonyára ez a tény is befolyásolta az Eszerint jársz el?-választásokat, és ezt a mondást is hasonlóan az előző mondáshoz tevékenységében közel fele elutasítja. A tanulók többsége cselekvése tudatosságának bizonyítékaként állítja, nem árt a bugyborékoló esőre figyelni. A Széljelző égbolt esetében a vizsgált tanulók több mint fele követésre méltónak tartja. Ettől kevesebben tartják mindezt a Téli csillagragyogásról. A Napnyugta felhőben nagyon alacsony pontértéket kapott az előzőekhez viszonyítva. Ez is és a fenti mondások választása is azt bizonyítja, hogy tanulóink természeti jelenségekre vonatkozó megismerő tevékenysége cselekedeteiket az objektivitás felé orientálja, a valóság jelenségeit materialista szemléletet sejtetve értelmezik.

A Nedves só mondást a tanulók 64 %-a értelmetlennek tartja, nem szoktak a só nedvességtartalmából a levegő páratartalmára, a közelgő, esőre gondolni. Következetesnek tűnik részükről ez a

gondolatmenet, mivel a fentiekből kiderült, nem is nagyon hal-
lottak erről a mondásról, nem is nagyon tudnak mit kezdeni vele.
Meglepő, hogy a tanulók 9%-a ezt még károsnak is tartja.

A magas negatív pontértékű Januári mennydörgést a tanulók 57%-a
értelmetlennek, 10 %-a károsnak tartja. Számomra nem egészen ért-
hető, mi kára származhat, ha a januári mennydörgésből valamiféle
meteorológiai előrejelzésre következtet valaki.

Utifüvet rakni a sebre a tanulók 23%-a szerint egyenesen káros,
41 %-a szerint értelmetlen dolog. Kissé magasabb arányban, de
hasonló értékelésben részesült a Hétszínű szivárvány is. Ennél
is akadt 4 %-nyi gyerek, aki ezt károsnak véli. Feltehetően ez
abból ered, hogy a káros és az értelmetlen fogalmak árnyalatai
között többen nem voltak képesek különbséget tenni.

Mindezeket a belső arányokat, összefüggéseket sokkal szemlélete-
sebben tárja fel a klaszteranalízis.

Single linkage módszer szerint / 22. ábra /

Az esetek egyediségében kialakult blokkok az előbbi választások-
hoz viszonyítva sokkal változatosabbak. Az egyes mondások kapco-
latának szintje arra utal, hogy eléggé eltérő erősségű kapco-
latban állnak egymással, a tanulók értékítéletével, magatartá-
sukat meghatározó vélekedésükkel. A Nedves só-útifű-Januári
mennydörgés értelmetlen-nek tartott voltát jól leolvashatjuk.
Kevés egymáshoz közel álló kapcsolat-ból érzékelhető az egyes
mondások változatos megítélése.

Complete linkage módszer szerint / 23. ábra /

Az esetek teljességében 3-7 arányban oszlanak meg a népi bölcses-
ségek. Ha a 0 szint felé közeledve szorosabb a kapcsolat, akkor
a két nagy blokk szoros összefüggést 0 szintű kapcsolatot mutat.
A követésre érdemtelen mondások blokkja elkülönül azoktól, melyek

követésre érdemesek. Ezek négy kisebb-nagyobb, egymással különböző szintű kapcsolatban vannak. Látható, hogy a népi bölcsességek felét követésre méltónak tartja a tanulók többsége.

5.4.2 Tévhitek

A mérőeszközön szereplő tévhitek a tanulók magatartását az alábbi rangsor pontértékei szerint befolyásolják:

1/ Árpá a szemem/39/	509
2/Gyógyító csalán/ 24/	476
3/ Mennykőző fejsze/40/450	
4/ Üstökös az égen/4/	427
5/ Halálmadár/8/	415
6/ Villámvonzás/22/	463
7/ Fohász viharban/34/	304
8/ Csillaghullás /16/	294
9/ Sókidőlés/12/	240
10/ Sólá sebe. n/35/	223
11/ Puha orr/44/	210
12/ Esőjós fülvizsketés/25/194	
13/ Kenyérszegés keresztel/30/ 6	
14/ Találkozás kéményseprővel/20/ -98	

A pozitív értékek a tanulók tévhitekre vonatkozó értelmetlen és káros megítélésükre vonatkoznak. Egy kivétellel úgy gondolja a többség, hogy ezeket a tévhiteket nem érdemes az embernek különösebben megszívtatnia. A Találkozás kéményseprővel tévhit a tanulók többsége szerint népi bölcsesség, amit jó, ha megfogadunk és ennek értelmében cselekszünk.

A tévhitek ilyen értékelése azt mutatja, hogy tanulóink általában racionalisabban gondolkodnak, semmint ezeknek "felüljenek".

KLASZTERANALIZIS

NÉPI BÖLCSESSÉGEK

IGY KELL-E ELJARNI?

/ 22. ábra /

Az esetek osztályozása

Single linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 10

Az esetek :

ESOJELZO FUST

IDOJOS TYUKSZEM

ESOCSEPP-BUBOREK

SZELET JELZO EGBOLT

CSILLAGRAGYOGAS

NAPNYUGTA FELHOEN

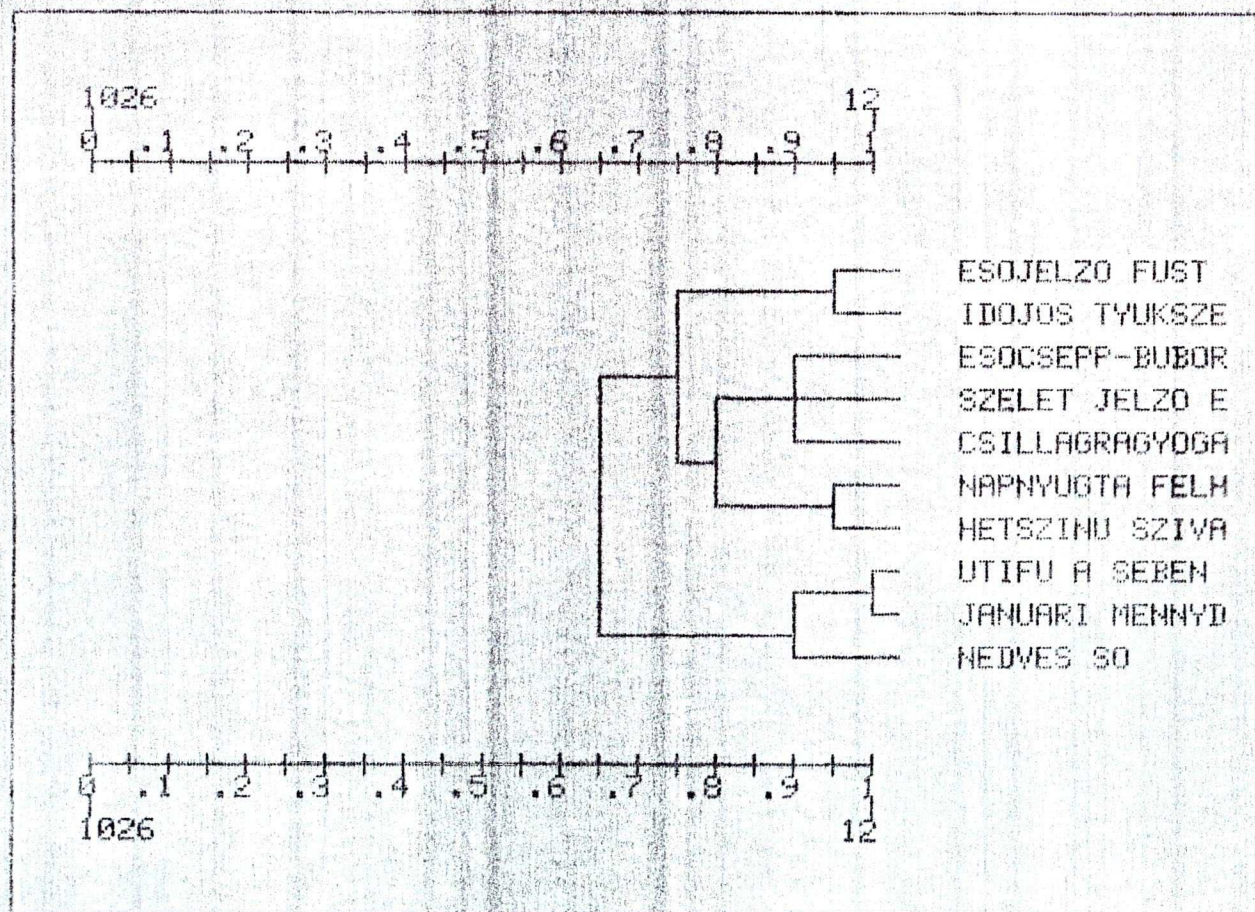
HETSZINU SZIVARVANY

UTIFU A SEBEN

JANUARI MENNYDORGES

NEDVES SO

KLASZTERANALIZIS

KLASZTERANALIZIS

NÉPI BÖLCSESSÉGEK

IGY KELL-E ELJARNI?

/ 23. ábra /

Az esetek osztályozása

Complete linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 10

Az esetek :

ESOJELZO FUST

IDOJOS TYUKSZEM

ESOCSEPP-BUBOREK

SZELET JELZO EGBOLT

CSILLAGRAGYOGAS

NAPNYUGTA FELHOEN

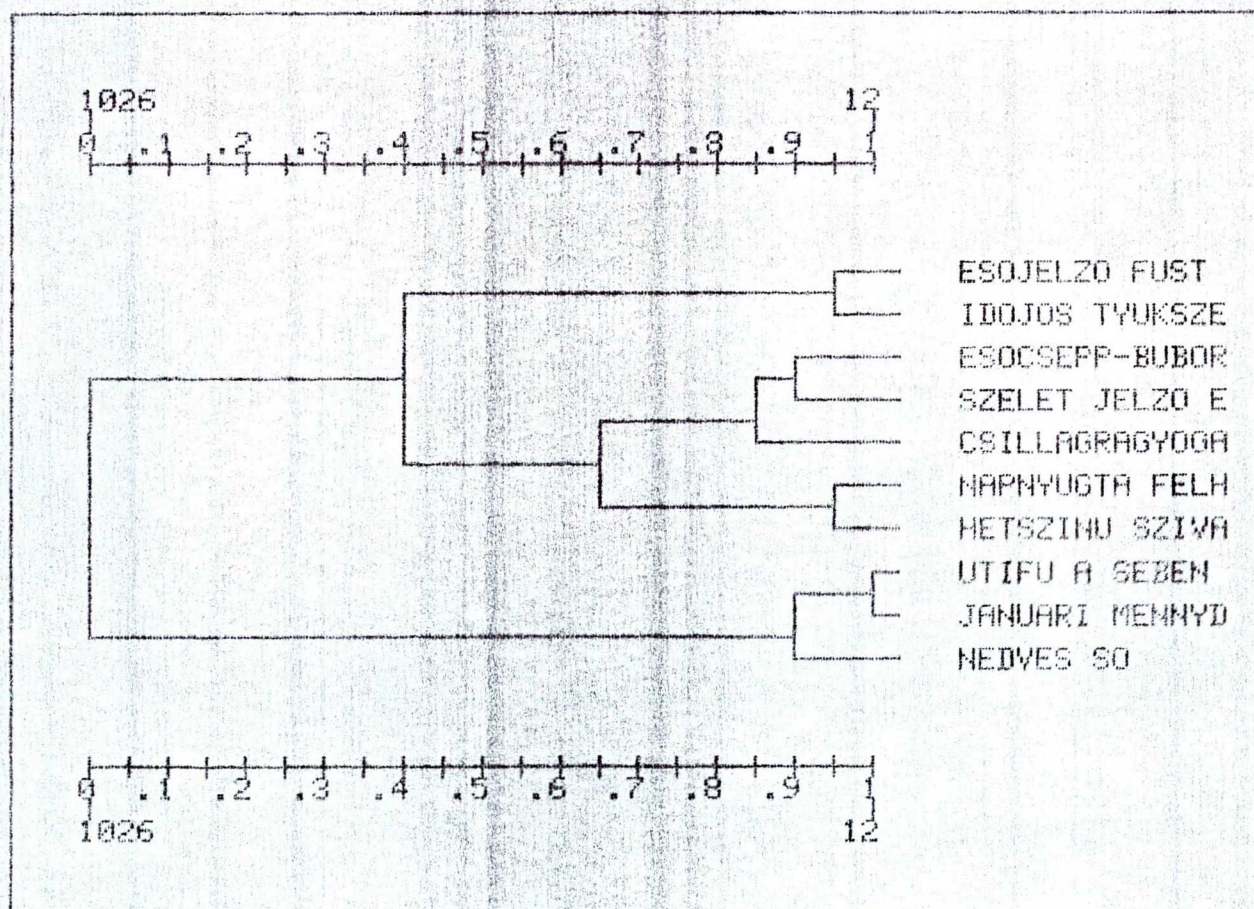
HETSZINU SZIVARVANY

UTIFU A SEZEN

JANUARI MENNYDOROS

NEDVES SO

KLASZTERANALIZIS

Az előző mondáshoz közelebb álló tévhit a Kenyérszegés kereszttel a tanulók több mint fele szerint értelmetlen cselekvés. A tanulók más része /32 %-a /úgy gondolja, ha cselekedeteiben nem is követi, de ebben a tévhitben "van valami" ami miatt nem árt, ha így tesz az ember. A mintegy 12% állítja: Így kell eljárni. Ők feltehetően vallásos neveltetésüknek hatása alatt vélik helyes dolognak. Tehát a fenti állításokkal egybevetve megállapítható, hogy a vallásos nevelés ma is él, a nevelés kettős hatása a gyereken csapódik le -bizonytalanságot váltva ki belőle.

A tévhitek egymáshoz való viszonyát, a belső összefüggéseket a számoknál szemléletesebben kifejezi a klaszteranalízis.

Single linkage módszer szerint / 24. ábra/

Az esetek egyediségét tekintve az ábráról leolvasható, hogy az egyes mondások között kevés a szoros kapcsolat/ 1-es szint/: Sókidőlés-Puha orr . A 0,95-ös szintű kapcsolat a leggyakoribb: Egyik blokk a Csillaghullás -Fohász viharban, másik blokk az Üstökös-Gyógyító csalán-Árpa a szemén-Mennykőűző fejsze mondások. A harmadik 0,95-ös szintű kapcsolatban sajátos összefonódást látnunk, mivel a két közeli kapcsolathoz csatlakozik az Esőjós fulviszketés- és a Só a seben. Érdekes a 0,9-es szintű Halálmadár-Villámvonzás . Külön blokkot alkot a találkozás kéményseprővel-Kenyérszegés kereszttel & 0,8-as szintű. Az ábra szerint ez a két tévhit a tanulók részéről a leginkább követésre méltó, ezek állnak legközelebb hozzájuk. Összességében közepesen lazább szintű az egyes mondások egymáshoz való viszonya /0,65-ös/ A tanulók gondolkodásában az egyes mondások megítélése változatos ugyan, némi bizonytalanság fejeződik ki bennük.

Complete linkage módszer szerint / 25. ábra /

/ a o szint a legszorosabb k^pcsolat/

Az esetek teljességét tekintve első pillantásra szembe tűnik a szoros o szintű/ Találkozás kéményseprővel-Kenyérszegés keresztrel blokkban, ez áll a hierarchia csúcsán. A többi tévhit megítélése a tanulók tudatában általában közepes szintű -erre utal a másik nagy blokk.A belső összefüggések lazuló kapcsolatai a népi bölcsességekhez viszonyítva egyenletesebbek, nem annyira szélsőséges, kevésbé "mozaikos", jobban egymásba fonódnak.

A o,45-ös szintű blokk két nagyobb egységre oszlik:egy közepesnél gyengébb, o,175-ös és egy lazább; o,8-as blokkra.Előbbiben azonos léptékkel egy o,85-ös és két o,95-ös blokk lépcsőzetes alakja mutatja, melyek a legkevésbé követésre méltónak tartott tévhitek.Ebben a hierarchiában külön egység a Gyógyító csalán-Árpa a szemén tévhitek. A o,8-as blokkba¹ ugyanynyi mondás van, de elhelyezkedésük darabosabb, mivel az egyes kisebb egységekben eltérő mennyiségű mondást láthatunk. Itt van a két egymáshoz közel álló /1.-szintű/ Sókidőlés-Puha orr, hozzájuk kapcsolódik o,95-ös szinten az Esőjós fulviszketés és a Só a seben tévhitek. Ezekről elkülönül a o,9-es szintű Csillaghullás-Fohász viharban. Vagyis összességében van néhány tévhit, melyről a tanulók többsége meggyőződéssel állítja,hogy nem ért követnők, vagy egyenesen így kell eljárniok, így látják helyesnek.Ugyanakkor van néhány sokak által értelmetlennek, vagy károsnak vélt tévhit, melynek alig akadnak követői. A köztes blokkok alapján úgy tűnik, a tévhitek megítélésében a vizsgált tanulók többségében azonos hullamhosszon vannak.

TÉVHITEK

IGY KELL-E ELJARNI?

1985.12.16.

2 elemzes

Az esetek osztályozása

Single linkage

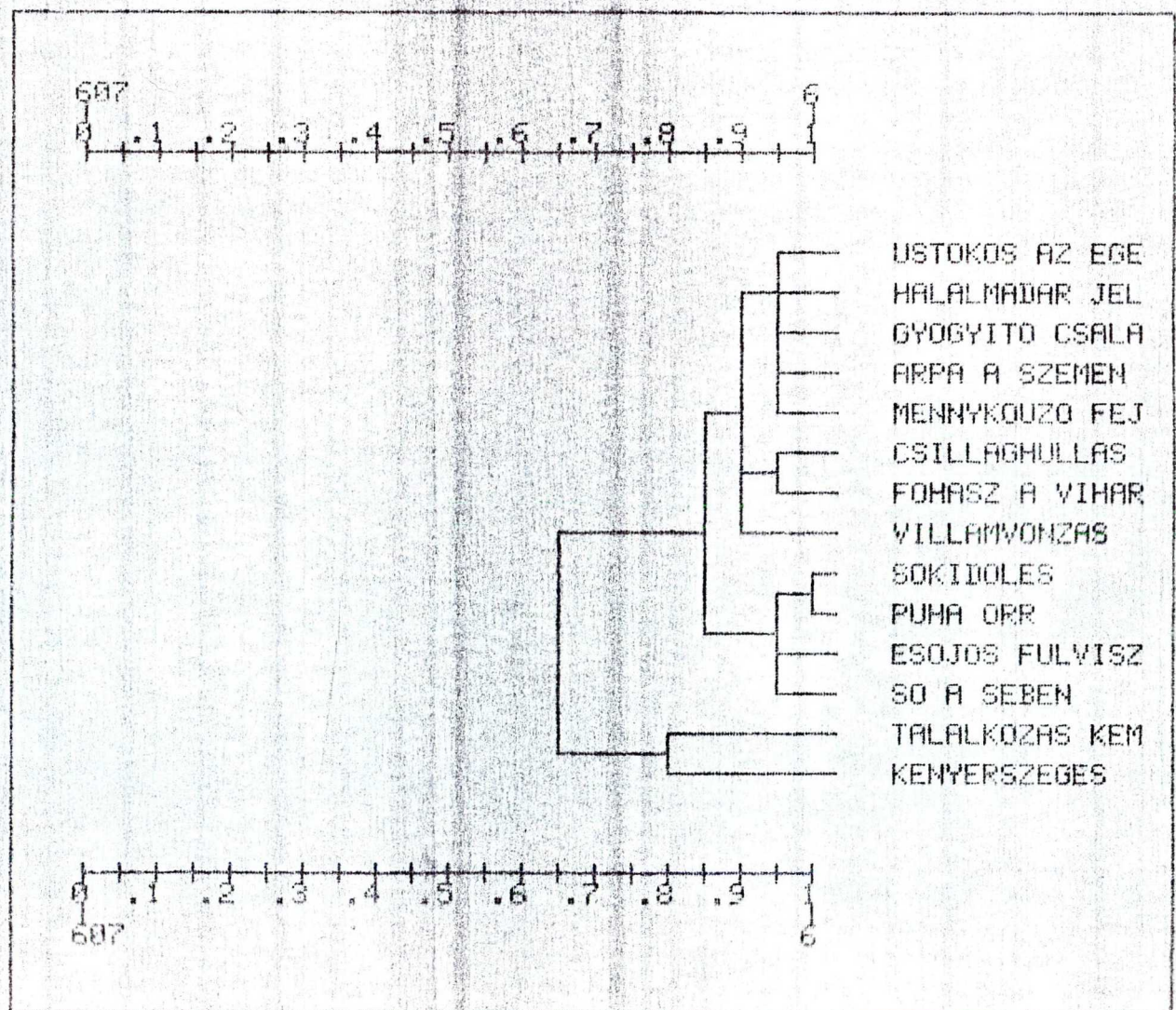
Távolsági matrix

Az esetek száma = 14

Az esetek :

USTOKOS AZ EGEN
HALALMADAR JELZES
GYOGYITO CSALAN
ARPA A SZEMEN
MENNYKOUZO FEJSZE
CSILLAGHULLAS
FOHASZ A VIHARBAN
VILLAMVONZAS
SOKIDOLES
PUHA ORR
ESOJOS FULVISZKETES
SO A SEBEN
TALALKOZAS KEMENYSEPROVEL
KENYERSZEGES

KLASZTERANALIZIS

TÉVHITEK

/ 25. ábra /

IGY KELL-E ELJARNI?

Az esetek osztályozása

Complete linkage

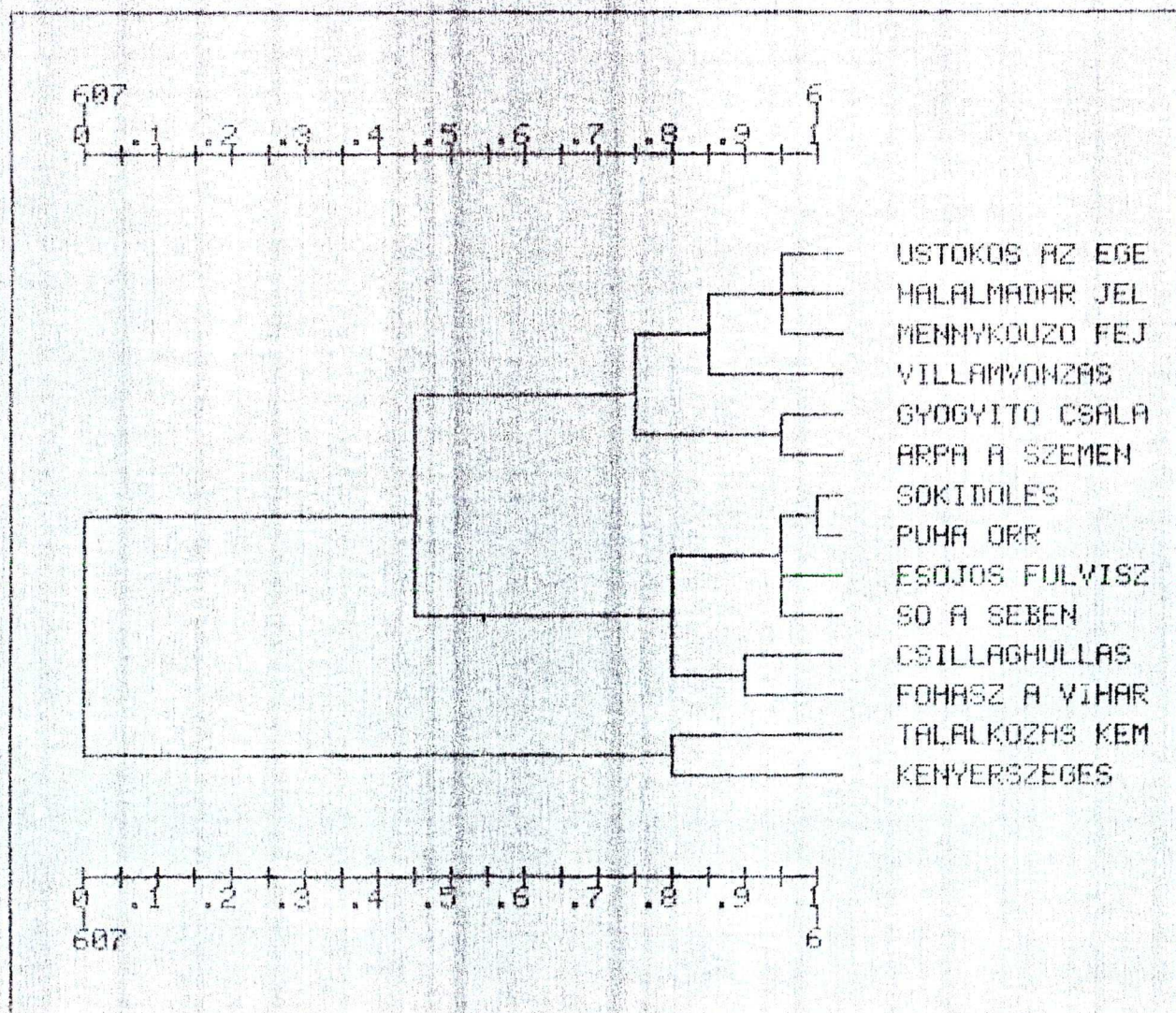
Távolsági matrix

Az esetek száma = 14

Az esetek :

USTOKOS AZ EGEN
HALALMADAR JELZES
MENNYKOUZO FEJSZE
VILLAMVONZAS
GYOGYITO CSALAN
ARPA A SZEMEN
SOKIDOLES
PUHA ORR
ESOJOS FULVISZKETES
SO A SEBEN
CSILLAGHULLAS
FOHASZ A VIHARBAN
TALALKOZAS KEMENYSEPROVEL
KENYERSZEGES

KLASZTERANALIZIS

5.4.3 Babonák

A mérőeszköz 23 babonája a tanulóktól kapott pontértékek alapján az alábbi nagyságrendbe állítható:

1/ Szellemek a sötétben/36/	982
2/ Pókháló a seben/5/	878
3/ Az ember bal csillaga/13/	806
4/ Tükörtörés átk/43/	683
5/ Repedés a földön/19/	647
6/ Égő fül/42/	580
7/ Hólyag a nyelven/1/	570
8/ Tenyérjósítás/7/	564
9/ Szerencsétlen péntek/17/	496
10/ Haragot hozó tű/14/	464
11/ Sarokszámlálás/46/	463
12/ Pénteki bú/10/	398
13/ Ujévi vendég/9/	268
14/ Szerencsét hozó autó/32/	259
15/ Bal lábbal kelés/26/	244
16/ Orrvizsketés/23/	148
17/ Fekete macska/18/	124
18/ Tüsszentés igaza/33/	-3
19/ Kabalahordás/3/	-61
20/ Szerencsés számok/31/	-64
21/ Vendégjelző könyök/36/	-182
22/ Egyszerre megszólalók/29/	-231
23/ Talált lópatkó/21/	-352

Az 1-től 17-ig sorozámozott babonákról az adott pozitív számok mértékében állítják a tanulók, hogy káros, illetve értelmetlen ezek szellemében cselekedni/gondolkodni. A pontértékek között változó mértékben nagy különbségek vannak, mely utal a babonák

változatos megítélésére, erősen differenciált tudatot, magatartást befolyásoló voltára.

A kiemelkedő Szellemjárásról a tanulók 72 %-a állítja, hogy nem kell hinni benne.

A 18-tól 23-ig sorozámozott babonák pontértékeik szerint a vizsgált tanulók 50%-a gondolkodásában úgy állítódtak be, hogy ezeket nem árt követni, vagy éppenséggel az a helyes, ha ennek szellemében gondolkodnak.

A negatív számok nem túl nagy különbségre utalnak, a választások közel vannak az 50 %-hoz, nem mondhatjuk, hogy tanulóink "felértékelik" a babonákat. Világnézeti nevelés szempontjából nem ijesztő jelenség. Tény, hogy néhány babonának nagyobb jelentőséget tulajdonítanak. A tanulók körülbelül 40 %-ánál az utóbbi /rangsorból/ 5-6 babona valamilyen okból alkalmanként meghatározója magatartásuknak.

A babonák egymáshoz való viszonyát, kapcsolatait, összefüggéseket szemlélteti a klaszteranalízis:

Single linkage módszer szerint /26. ábra/

A vizsgált tanulók magatartását meghatározó választások szerint az egyes babonák között kialakult kapcsolat:

Legszorosabb a Haragot hozó tű-Sarokszámlálás között /1.-szintű/

Az esetek egyediségét tekintve több kisebb blokk alakult ki /5/, melyekben közelebb áll /0,9-es szintű kapcsolatban/ két vagy több mondás. A legtöbb babonához 0,9-es szinten külön kapcsolódik a Lópatkó, az Ember bal csillaga, a Főkháló a seben, a Szerencseszámok. Összességében a szorosabb-lazább kapcsolatok azt mutatják, hogy az egyes babonák között általában változó viszony van, nem esnek azonos súllyal latba.

Complete linkage módszer szerint / 27.ábra /

Az esetek teljességét ábrázoló hierarchia a háromféle mondás közül a legszebb, leginkább emlékeztet arányaiban szőlőfürtre. A hierarchia csúcsa szoros, 0 szintű kapcsolatot mutat. Két nagy blokkja közepes szintű / 0,5 és 0,55 / kifejezi, hogy általában a babonák ilyen színvonalon hatnak jelenleg tanulóink magatartására, befolyásolják cselekedeteiket, gondolataikat. A két nagy blokkon belül egymáshoz hasonló szinten fonódnak össze a babonák. A leggyakoribb a 0,95-ös szintű laza kapcsolat. A babonák egy részéről határozottan állítják tanulóink, hogy értelmetlen dolog ezekben hinni, ezek szellemében cselekedni, más részéről hasonló intenzitással állítják, hogy a babona szerint kell eljárni. Valójában igazolódni látszik feltevésünk a babonákat illetően, magatartásra tett hatásuk a mutatók alapján kedvezőbbnek látszik nevelési elveink szempontjából.

Az eddigiekről elmondható, hogy az iskolától tulajdonképpen nem kérhető számon a hiedelmek ismerete. Tanulók cselekedeteire, magatartására tett hatások alapján az iskola közvetve sokban érzeti hatását. Mégis a hiedelmek szempontjából az a közeg tűnik meghatározónak, ahol a tanuló leginkább él: a család és szűkebb-tágabb környezete. A hiedelmek ismeretének szintjéből levonható hogy a mai gyerekek -sok más dolog között- ezek^{ket} a mondásokat idejétmúltként tartja. Ferge Zsuzsa véleménye igazoltnak látszik: "Az avulás folyamata egyfelől nyilvánvalóan összefügg az ismeretek halmozódásával és avulásával, azaz természetes velejárója a társadalom történelmi fejlődésének, Korábbi, akkor nélkülözhetetlen termelési, gyógyítási, stb. technikák ismerete például ma, legalábbis az eredeti funkciónak megfelelő értelemben, felesleges, és ezért érvénytelen. Esetleg éppen káros is lehet, amennyiben a

KLASZTERANALIZIS

BABONÁK

/ 26.ábra /

IGY KELL-E ELJARNI?

Az esetek osztályozása

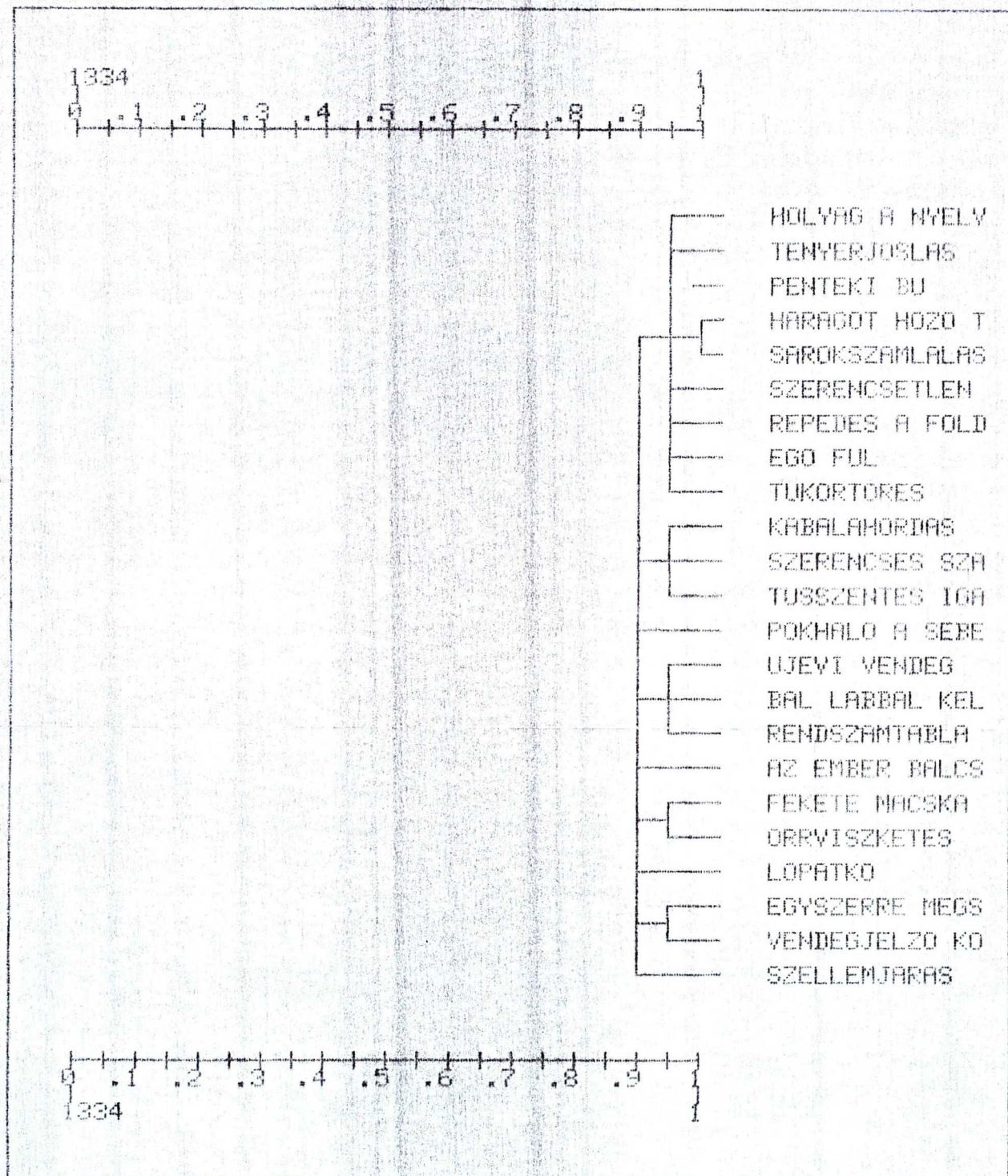
Single linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 23

Az esetek :

HOLYAG A NYELVEN
TENYERJOSLAS
PENTEKI BU
HARAGOT HOZO TU
SAROKSZAMLALAS
SZERENCSETLEN PENTEK
REPEDES A FOLDON
EGO FUL
TUKORTORES
KABALAHORDAS
SZERENCSES SZAMOK
TUSSZENTES IGAZA
POKHALO A SEBEN
UJEVI VENDEG
BAL LABBAL KELES
RENDSZAMTABLA
AZ EMBER BALCSILLAGA
FEKETE MACSKA
ORRVISZKETES
LOPATKO
EGYSZERRE MEGSZOLALOK
VENDEGJELZO KONYOK
SZELLEMJARAS

KLASZTERANALIZIS

BABONÁK

/ 27. ábra /

IGY KELL-E ELJARNI?

Az esetek osztályozása

Complete linkage

Távolsági matrix

Az esetek száma = 23

Az esetek :

HOLYAG A NYELVEN

TENYERJOSLAS

EGO FUL

SZERENCSETLEN PENTEK

PENTEKI BU

HARAGOT HOZO TU

SAROKSZÁMLALAS

REPEDES A FOLDON

TUKORTÖRES

POKHALO A SEBEN

AZ EMBER BALCSILLAGA

SZELLEMTÁRS

KABALAHORDAS

SZERENCSES SZAMOK

TUSSZENTES IGAZA

UJEVI VENDEG

BAL LABBAL KELES

RENDSZÁMTÁBLA

FEKETE MACSKA

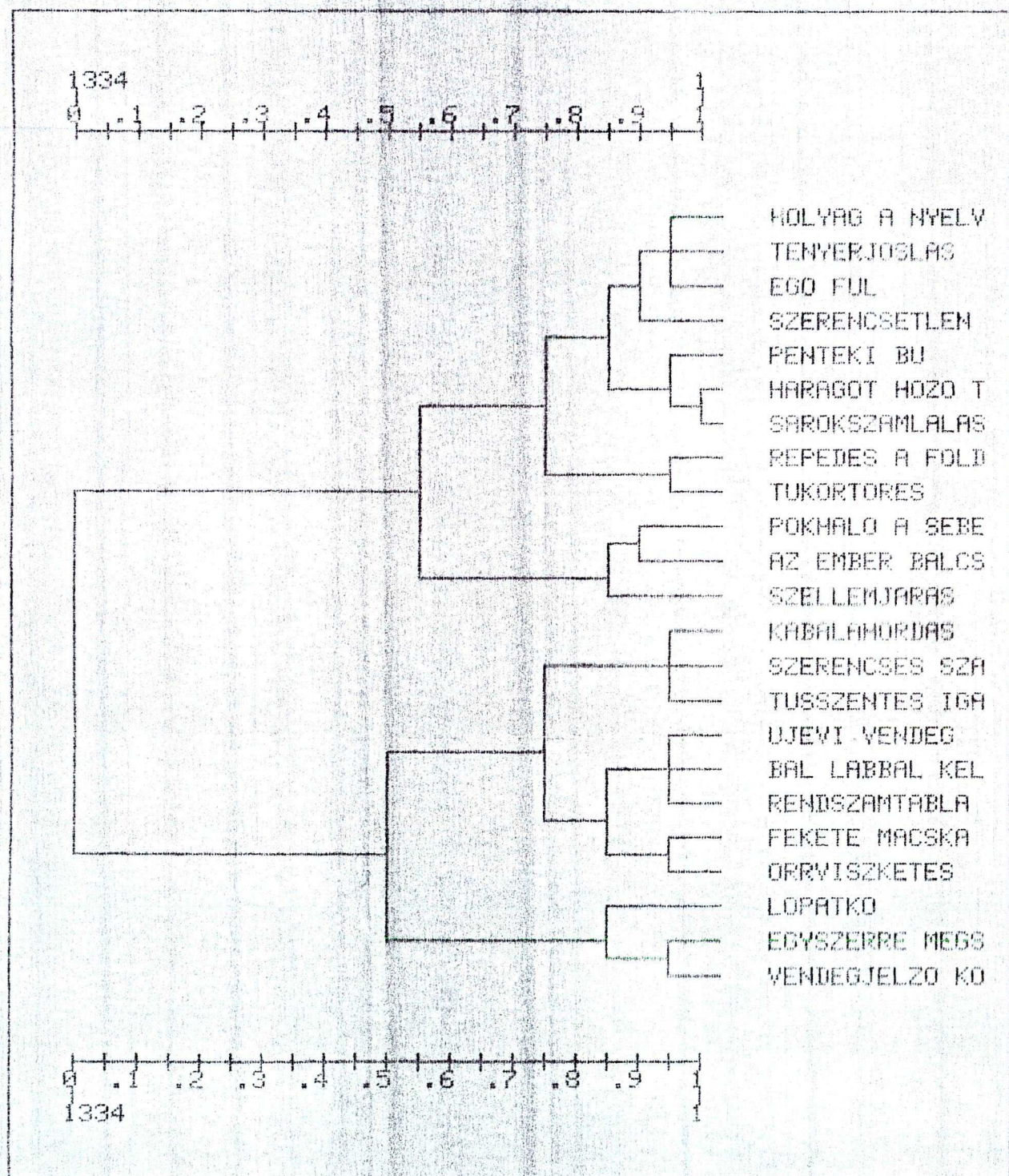
ORRVISZKETES

LOPATKO

EGYSZERRE MEGSZOLÁLOK

VENDEGJELZO KÖNYVOK

régi tudáshoz kötődő gyakorlat útját állja új elvek, technikák, eljárások elsajátításának. /Valóság, 1974/9.sz./

A népi bölcsességek megítéléséből nem tűnt ki egyfajta társadalmi minősítés. Leértékelő véleménnyel voltak többségéről, nem ismerték fel bennük a régebbi köznapi tudatot. Mintha csak "morzsákat szedgettek volna" ezekből a mondásokból. A valóságos magvát igen kevesen látták meg. A tévhitekről és babonákról kialakult kép összességében azt mutatja, a racionális megismerés során nyert tapasztalataik segítségével képesek megfelelően realitást keresni bennük. Világképük, világfelfogásuk jelenlegi nevelésünk, világnézetünk struktúrájához igazodó. Az egyes hiedelmek felértékelése lélektanilag igazolható, köznapián kifejezve: ennyi kell is.

A továbbiakban részletesebben, árnyaltabban elemzésre kerülnek mindazok a számszerű mutatók, melyekkel feltevésünk igazoltnak látszik.

5.5. A hiedelmek választásai közötti kapcsolatok

Az egyes kérdések közötti összefüggések szorosságát a korrelációs matrixok pontosan mutatják.

A kapott értékek alapján megvizsgáltam, hogy a korrelációs együttható által mutatott összefüggés szignifikáns-e?

Mivel "A pedagógiában $r=0,75$ fölötti értéket szoros, $r=0,60-0,75$ között közepes, az $r=0,50$ körülénél alacsonyabb értéket laza összefüggésnek mondhatjuk", és "5 %-os valószínűségi szint mellett 10-nél nagyobb elemszámú mintából számított korrelációs együttható $r=0,60$ fölötti értékkel már szignifikáns. A 30 elemszámnál nagyobb minta esetén már az $r=0,35$ fölötti, a 60 elemnél nagyobb minta esetén pedig már az $r=0,25$ fölötti korrelációs együttható is szignifikáns". /Ágoston György-Nagy József-Orosz János: Mérések módszerei a pedagógiában, 296. és 321.l./

A korrelációs együttható szignifikanciáját a $t=r/\sqrt{n-2}/\sqrt{1-r^2}$ képlettel ellenőriztem. Szabadságfok: $n-2$

Ügyeltem arra, hogy a táblázatban az elemszámoknak megfelelő értéket figyelemmel kísérjem.

A népi bölcsességekre adott választások korrelációja:

Szoros:

Ba/Bb Eszerint jársz-e el?:Soha/Néha

$r=0,79$

$t=1,36$, szignifikáns

A tanulók a népi bölcsességeket általában nem követik cselekedeteikben, gondolataikban. Azokat a népi bölcsességeket is csak alkalomszerűen használják/gyakorolják, melyek cselekedeteiket meghatározhatják, melyek gondolkodásukban időnként dominanciához juthatnak. Kevéssé tekintenek a népi bölcsességekre úgy, mint ősektől örökölt normákra, melyet mindenkinek feltétel nélkül, kételyek nélkül követnie kell.

Db/Dc Szerinted:Értelmetlen így cselekedni/Nem árt,ha követjük

$r=0,77$

$t=1,389$, szignifikáns

A vizsgált populáció tudatosságát pozitív és negatív irányban egyaránt, hasonlóan befolyásolják a mérőeszköz népi bölcsességei. A kapott értékek arra utalnak, hogy vannak tanulók, akik felfigyelnek a leszalló füstre, a bugyborékoló esőre, stb., de úgy vélik, értelmetlen, nem okos esetleg "nem így tanultam az iskolában", ezért kár ebből messzemenő következtetsét levonni. A népi bölcsességek többségéről az a megállapítás^a a legtöbbszörnek, hogy "Értelmetlen így cselekedni, gondolni." Más tanulók, a kisebbség bizonyára hallotta a felnőttektől ezeket a mondásokat, és ha cselekedeteikben, gondolkodásukban nem is követik, azért tudatuk mélyén, bensőjükben úgy ítélik meg:"Nem árt,ha követjük".Hiszen olyan egyénektől hallották, akiknek a szavára lehet/érdemes adni.

A tévhitekre, babonákra adott választások korrelációja:

Szoros:

Ba/Bb E szerint jársz-e el? -Soha/Néha

$r=0,76$ $t=2,922$, szignifikáns

Db/Dc Szerinted: Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r=0,78$ $t=2,887$, szignifikáns

Érdekesen alakult, hasonlóan a népi bölcsességekhez. Ezek szerint a tanulók cselekvéseit, tudatos gondolkodását, magatartását a hiedelmek világnézeti nevelésünk szempontjából nem befolyásolhatják döntő mértékben. Ezek a mutatók megerősítik a fenti eredményekből levont következtetéseket. Ugy látszik, gondolkodásmódjukban megkülönböztethető, ugyanakkor elkülönülő a régebbi mágikus világszemlélet, de végső soron ez nem domináns. Tendenciájában a természet rendjének, a természettudományos koncepciónak van inkább magatartás-meghatározó szerepe. Az olyan környezetek vagy események, amelyeknek nincs értelme - a mostani 14 évesek számára nem érződik erőteljesen fenyegetőnek, nyugtalanítóknak. Ezek szerint érzékenyebbek, fogékonyabbak tanulóink a fizikai világ természetében bekövetkező változásokra, ennek objektivitására, az okok és okozatok közötti viszonyokra.

Sokminden közrejátszhatott a fentebb prezentált eredménybe. Többek között mások - főleg felnőttek -, viselkedésének látott, átélt, tapasztalt élményei, a szüleik által nyújtott viselkedési minták, kortársaik és saját magatartásukról nyert visszajelentések módosító hatásai, az iskola és a tömegkommunikációs eszközök tudatos ráhatása által közvetített mintái.

A népi bölcsességek, babonák, tévhitek "tudása" - úgy vélem, nem állt össze valamiféle rendszerre a tanulók fejében. Talán nem is állhatott, mivel "A jelenlegi iskolarendszerben a megfelelő szintű

átfogóan összerendezett elsajátítás nagy gondot okoz. A tanulók egy része töredékes tudással hagyná el az iskolát akkor is, ha a tananyag elegendő és jól struktúrált lenne."/ Az ezredforduló iskolája, 91.1.1./

Valószínűnek látszik, hogy bizonyos típusú viselkedések, melyeket mi, felnőttek babonának látunk, tartunk/tartottunk -elvesztették jelentőségüket., s a mai gyerek számára nem egyebek üres gesztusnál. A beidegzési folyamatok, s ennek eredményeként kialakuló szokásszerű babonás magatartás és tevékenységformáknak a folyton változó feltételek között nincs élettere. Az adekvát magatartási és tevékenységi minták, modellek ma már nincsenek'kéznél;a gyerekek többségének, esetlegesek, alkalmiak -mint ez a számszerű kimutatásokból is jól látható. Korunk felgyorsult életritmusa és a környezet értékrendszere, ideáljai akarva-akaratlanul motíválják tanulóink cselekedeteit. A 14 éves gyermek sokmindent megért és megéli ezt a világot, melybe beleszületett. Iskolai és iskolán kívüli tevékenysége folyamatában észleli a valóságot és sokmindenben -nem mindenkor pedagógiaailag értékes momentumokban-, utánozza mikro- és makrokörnyezetét. Cselekvéseinek háttérében mindig számolnunk kell külső-környezeti és belső-személyi hatótényezőikkel, amikor szeretnénk közelebbit megtudni énjükéről.

A mai iskolai gyakorlatban -véleményem szerint- a vallásos hiedelmek és babonák közvetlen cáfolata háttérbe szorult. Ez még azonban nem jelenti azt, hogy a világ anyagiságának, megismerhetőségének tapasztaltatása háttérbe szorult volna, vagy ismereteik bővülésével együtt ne fejlődnek gondolkodásuk. A természettudományos tárgyak tartalmi-módszertani korszerűsítése következtében a tanulók természettudományokkal való kapcsolata, természettudományos szemléletük alak^{ít}ása jelentősen felgyorsíthatta a vizsgálat eredményei szerint az egyes hiedelmek háttérbe szorulását.

Ha közvetve, ha csak kis mértékben is, de észlelhető, hogy az iskolák kezdik komolyan venni az évek óta hangoztatott feladatok közül: "A természettudományos tantargyak mindegyike a maga területén a tudományra jellemző megközelítéssel tárja fel az anyagi világ összefüggéseit, az anyag sajátosságait, mozgásformáit, törvényszerűségeit. A tantargyak szaktudományi alapjai teremtik meg a lehetőséget a világnézeti nevelés szempontjából elengedhetetlenül fontos fogalmak tisztázásához és általánosításához." /Balázs Lóránd: A világnézeti nevelés kérdései a természettudomány tanításában, Pedagógiai Szemle 1975/11./

Ami a hiedelmeket illeti, azok eredményeit-okait kutatva nagyobb a valószínűsége annak, hogy tanulóink világnézete mint mindennapi életük szabályozója inkább céltudatos irányítás nélkül, mondhatni spontánul alakul, és nem tudatos, szituatív formákban hat tanulóink cselekedeteire.

Lélektanilag a serdülők sajátossága, hogy egy nap alatt is rengeteg érzelmet, gondolatot, vágyat, élményt élnek át. Az élmények érdeklődések gyors váltakozásából következik, hogy múltélmények is. Hatásuk csak időleges. Ez állhat fenn az egyes hiedelmek esetében is. Lelki állapotuk erősen determinálja babonák hatására kiváltott cselekedeteiket. Ezt erősíti meg Kardos Lajos: Az érzékeléstől a cselekvésig című könyve 16. lapján: "A behaviorizmusnak, mely mint közismert, a viselkedést, a cselekvést tekintette a pszichológia egyedüli tárgyának, köszönhetjük -minden túlzása és tévútja ellenére-, azt a feismerést, hogy a lelki jelenségeknek meghatározott funkciójuk, feladatuk van az élet fenntartásában, ugyanúgy, mint minden más életjelenségnek. Ez a feladat: a cselekvés irányítása. És ez az egyetlen biológiai feladata; a lelki élet a cselekvésért van. Szinte parlagias egyszerűséggel -és magyarrá majdnem lefordíthatatlanul- így fejezte ki ezt egy kiváló

amerikai pszichológus, G.A.Miller:" The mind has a job to do; to guide action."/A pszichikum feladata a cselekvés vezérlése./" A 14 éves serdülők pszichikuma cselekedeteit csak akkor tudja a hiedelmek gyakorlására irányítani, ha lelkiileg felkészült, érdeklődéssel tudja fogadni környezete hatásait. Ebben az esetben:"...a kollektíva személyre gyakorolt hatása erősen függ attól, hogy milyen az egyén viszonya a közösséghez. Ugyanis: Ha az egyén beállítódása pozitív egy kollektíva iránt, pszichológiailag felkészült arra, hogy kellő figyelemmel és érdeklődéssel fogadja annak hatásait.

Felmerül a kérdés, mi van a többi, a választott/követett hiedellel, amelyekről kiderült, hogy távolról sem abnormalis dolgok, mint mi/én gondoljuk. Ezek valójában közvetlenül kapcsolódhatnak tanulóink alapvető gondolkodásmódjába, érzéseibe. Ebben fontos szerepe van a tanulói szubjektumnak, annak, hogy az egyén szelektív magatartása hatni engedni valamilyen mértékben a téves hiedelmeket. "David Hume annak idején megmondta, a hajlandóságot sohasem lehet teljesen kiirtani, mivel paradox módon szerves része azoknak az adaptív mechanizmusoknak, melyek nélkül az emberiség nem tudna fennmaradni."/G.Jahoda:A babona lélektana, 261.1./ Ezeknek a hiedelmeknek olyan mély gyökerei vannak/lehetnek, hogy állják a változások viharait -a válásokat, a költözködést más helyre, a kommunikáció átalakulását, a tömegkommunikáció és az iskola materialista, természettudományos szemléletformáló ráhatásait. Kísérletek eredményei igazolják."...ha valakire egy kérdéssel kapcsolatban két ellentétes érvelés hat, akkor az a fel fogás, amelyet a meghallgatás eredményeképpen magáévá tesz, ellenállóképesebb lesz a változásokkal szemben, mintha csak a nézeteivel egyező közlést hallotta volna."/Ez állhat fenn az időjós tyúkszem, a lópatkó, stb.hiedelmeknél.//...Ha egy nézet igen

elterjedt a társadalomban, vagyis ha az egyén valószínűleg nem találkozik ennek ellentmondó bizonyítékkal vagy felfogással, akkor az a nézet nehezen állja majd valamilyen erős meggyőzés rohamát. Emögött az az okfejtés húzódik meg, hogy ilyen körülmények között az egyénnek nem áll módjában kidolgoznia az ellenállást az ellenkommunikációval szemben, vagy hiedelmét alátámasztó érveken gondolkodnia. De ha még a nézet elleni támadás előtt gyengébb formában megismerkedik ezekkel az ellenérvekkel, feltétlenül kidolgoz valamilyen ellenállást a jövőbeni támadással szemben. Minél inkább vezetnek az ilyen érvek a velük szembeni védekezés aktív megformálására, annál inkább immunizálódik az egész későbbi támadással szemben." /P.F. Secord-C.W. Backman: Szociálpszichológia; 174.1./

Nem tételezem fel a vizsgált tanulókról, hogy akár letagadták volna a valósággal ellentétesnek nyilvánított hiedelmeiket, vagy "kimagyarázták" volna az összefüggéseket /Például a szorosan korreláló Ba/Bb választásoknál/. Egyszerűen jelenleg így viszonyulnak a mérőeszköz hiedelmeihez.

A korrelációs mátrixról még több közepes erősségű és laza kapcsolatot olvasható le, melyek szignifikánsak: Népi bölcsességnél:

Aa/Ab $-r=0,66$ $t=1,567$, szignifikáns

Ab/Ac $-r=0,58$ $t=1,494$ "

Ba/Bc $-r=0,62$ $t=1,538$ "

Ob/Cc $-r=0,69$ $t=1,579$ "

Ca/Cc $-r=0,69$ $t=1,579$ "

Tévhit, babonánál:

Aa/Ac $-r=0,62$ $t=2,958$, szignifikáns

5.6 Az egyes változók kapcsolatainak eredményei, értékelése

/A népi bölcsességeknél szóltam arról, milyen elvet követek az ismervek egymásra gyakorolt hatása irányának, mértékének megállapításakor./

14-es változó: fiúk-lányok választása

Szoros korreláció fiúknál:

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r=0,87$ $t= 6,575$, szignifikáns

Szoros korreláció lányoknál:

foglalkozás/iskolai végzettség

$r=0,83$ $t= 7,036$, szignifikáns

Db/Dc Szerinted: Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r=0,81$ $t= 7,219$ szignifikáns

15-ös változó: családszerkezet

15/3 elvált szülők és nagyszülők együtt

Ba/Bc Eszerint jársz-e el? -Soha/Gyakran

$r=0,83$ $t= 2,659$, szignifikáns

Db/Dc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r=0,77$ $t= 2,822$, szignifikáns

15/4-es teljes család /apa és anya együtt/

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? -Soha/Néha

$r=0,78$ $t= 7,990$, szignifikáns

Db/Dc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r=0,76$ $t= 8,086$ szignifikáns

15/5 Nagycsalád /apa-anyá-nagyszülők/

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r=0,77$ $t= 4,737$ szignifikáns

Db/Dc Szerinted:Értelmetlen így cselekedni/Nem árt,ha követjük

$r=0,82$ $t= 4,526$, szignifikáns

16-os változó:Foglalkozás

16/1 segéd- és betanított munkás

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r=0,82$ $t= 4,669$,szignifikáns

Ca/Cc Ez:Ostobaság,tudatlanság?,Népi bölcsesség?

$r=0,75$ $t= 4,935$, szignifikáns

16/2 mezőgazdasági dolgozó

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r=0,87$ $t= 2,501$, szignifikáns

Ca/Cc Ez: Ostobaság?,Tudatlanság?,Népi bölcsesség?

$r=0,81$ $t= 2,769$,szignifikáns

16/3 szakmunkás

Ba/Bb Eszerint jársz-e-el? Soha/Néha

$r=0,78$ $t= 6,269$, szignifikáns

16/4 nem fizikai dolgozó

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r=0,75$ $t= 6,075$, szignifikáns

Ba/Bc Eszerint jársz-e el? Soha/Gyakran

$r=0,77$ $t= 6,017$, szignifikáns

Db/Dc Szerinted:Értelmetlen így cselekedni/Nem árt,ha követ-

$r=0,77$ $t= 6,017$, szignifikáns

jük

17-es változó:Iskolai végzettség

17/1 nincs meg a nyolc általános osztálya

A/nem Ismered? -sose hallottam/nem-fiú,lány

$r=0,89$ $t= 0,994$, szignifikáns

Ab/nem Ismered? Néha hallom/nem-fiú,lány

$r=0,79$ $t= 1,215$, szignifikáns

Aa/Ac Ismered? Sohase hallottam/Gyakran hallom

$r=0,79$ $t= 1,186$, szignifikáns

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r= 0,96$ $t= 0,658$, szignifikáns

Ba/Bc Eszerint jársz-e el?Soha/Gyakran

$r= 0,88$ $t= 1,023$, szignifikáns

Ba/Db Sohasem jár el eszerint/Értelmetlen így cselekedni

$r= 0,81$ $t= 1,163$, szignifikáns

Bc/Db Gyakran eszerint jár el/Értelmetlen így cselekedni

$r= 0,91$ $t= 0,924$, szignifikáns

Bc/település Gyakran eszerint jár el/település

$r=0,76$ $t= 1,209$, szignifikáns

Db/Bc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt,ha követjük

$r=0,85$ $t= 1,096$, szignifikáns

Db/település Értelmetlen így cselekedni/település

$r= 0,82$ $t=1,149$, szignifikáns

17/2 nyolc általánost végzett

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r=0,79$ $t= 4,546$, szignifikáns

17/3 szakmunkásképzőt végzett

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r= 0,77$ $t= 6,214$,szignifikáns

Db/Dc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r = 0,79$ $t = 6,126$, szignifikáns

17/4 középfokú végzettsége van

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r = 0,81$ $t = 4,936$, szignifikáns

Ba/Bc Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r = 0,78$ $t = 5,072$, szignifikáns

Db/Dc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r = 0,82$ $t = 4,877$, szignifikáns

18-as változó: Település

18/1 Db/Dc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük

$r = 0,83$ $t = 4,512$, szignifikáns

18/2 lakótelep

Ba/Bc Eszerint jársz-e el? Soha/Gyakran

$r = 0,77$ $t = 5,268$, szignifikáns

Ca/Cc Ez szerintem: Ostobaság/Népi bölcsesség

$r = 0,76$ $t = 5,296$, szignifikáns

18/3 kertváros

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r = 0,84$ $t = 5,054$, szignifikáns

Ca/Cc Ez szerintem ostobaság/Népi bölcsesség

$r = 0,75$ $t = 5,501$

18/4 belváros

Ba/Bb Eszerint jársz-e el? Soha/Néha

$r = 0,75$ $t = 5,634$, szignifikáns

Ba/Bc Eszerint jársz-e el? Soha/Gyakran

$r = 0,75$ $t = 5,634$, szignifikáns

Db/Dc Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük.

A leggyakoribb szoros kapcsolatok:

-Szembe ötlük első látásra a Ba/Bb Eszerint jársz-e el?-Soha/Néha választások közötti szoros kapcsolat.

Fennáll ez a fiúk, a teljes családban élők, a nagyszülők és teljes családban nevelkedők, valamennyi foglalkozási ágban dolgozó szülők gyermekei, a felsőfokú iskolai végzettségűek kivételével az iskolai végzettség minden változójában, a kertvárosi és a belvárosi tanulók választásaiban.

Egyértelműen rámutat, hogy a vizsgált populáció hogyan viszonyul cselekvéseiben, mennyire csekély mértékben követi az egyes hiedelmeket. A népi-bölcsesség-tévhitnél kitértem ennek részletes okaira. Mindezeket kiegészítve megállapításaim a következők:

A nemek szerinti megoszlásban eszerint a fiúk cselekedeteit erőteljesebben jellemzi a hiedelmek sohasem, illetve néha követése mint a lányokét. Életkori sajátosságukból következik, gondolkodásuk fejlődésével magyarázható, mely cselekvéseik mozgatórugója.

A családszerkezetnél- mint az várható is volt- a szülők és nagyszülők jelenléte hatékonyan befolyásolja a gyermek cselekvését. Érdekes módon nem a hiedelmek gyakori használatát, hanem éppen fordítva, az elutasítást, illetve alkalmi használatot. Okát az életmód megváltozásában látom.

Mivel valamennyi foglalkozási ágban dolgozó szülő gyermekeinek

többsége válaszolt, ez egy olyan társadalmi jelenségre enged következtetni, melyről szocialista társadalmunkban, de különösen a pedagógia berkeiben már nagyon sokat hallottunk: A fizikai dolgozók gyermekeinek többsége ezen a ponton úgy cselekszik, gondolkodik, mint a nem fizikaiak gyermekei. Cselekvésük a hiedelmek követésében hasonló más foglalkozási ágban dolgozók gyermekeiéhez. Ezt a pontot tartom a vizsgálat egyik legérdekesebb, mondhatni talán-legtanulságosabb részének, mivel itt a számszerű mutatók kézzelfogható bizonyítékként állnak. Igaza lehet Ferge Zsuzsának: "...a társadalmi rétegek közötti egyenlőtlenség jellegű különbségek csökkennek. Ez egy meghatározott típusú csoportmobilitás, az úgynevezett kollektív mobilitás lézét tételezi fel, amelynél minden réteg helyzete javul, de a kedvezőtlenebb feltételek között élők helyzete gyorsabb ütemben módosul, mint a jobb helyzetűeké." /Szociológia, 1972/1/

Szociológiai vizsgálatok sora bizonyítja, hogy a gyerekek tudására a szülők műveltségi szintje, kulturális színvonala és ezzel kapcsolatos elvárásai gyakorolják a legnagyobb befolyást. Iskolai végzettség vonatkozásában a magasabban képzett szülők gyermekei térnek el a hiedelmek ezirányú követésétől, helyesebben a vizsgált populáció nagy része a hiedelmek többségét cselekedeteiben, gondolkodásában jobbra elutasítja. Néhány hiedelem válthat ki belőlük olyan motívációt, hogy alkalmanként /ritkán gyakran is/ aszerint cselekedjenek.

A településszerkezet a belvárosi és a kertvárosi tanulók esetében meghatározó a hiedelmek elutasítását/követését illetően. /Összességében ők a vizsgált populáció többsége./ A hiedelmek nagy részét a legtöbb gyerek elutasítja. Tulajdonképpen azon a földrajzi környéken, ahol ezek a tanulók élnek, meghatározott embercsoportokkal találkoznak nap mint nap. Szomszédokkal, tömeg-

forgalmat lebonyolítókkal, boltosokkal, postással, stb., akiknek fő dolguk, hogy ellássák, kiszolgálják a lakosokat, köztük a tanulókat is. Az életritmus felgyorsult, ezáltal interakcióik le rövidültek. Az érintkezési formák szinte távirati stílusban adják egymás tudtára a legszükségesebbeket. Ezáltal felszínesebbek ezek a kapcsolatok. Gyakran hallhatja a gyerek a türelmetlen felnőttől: "No, mondd már, mi kell!", "Nincs időm beszélgetni". Így aztán a felnőttek szájából hallott babonák, hiedelmek elröppennek a gyerek feje fölött. Ha hall is ilyeneket, sokszor meg sem érti, legyint: "a felnőttek sokmindent mondanak", hamar napirendre tér felette és elfelejti, mert neki is sietnie kell. Vagy kérdez, akitől tud, de a kapott válaszok alapján -a mérés eredménye azt mutatja-, a hiedelmek többségének nem tulajdonítanak akkora jelentőséget, hogy cselekedeteikben kövessék.

- A Db/Dc Szerinted: Értelmetlen így cselekedni/Nem árt, ha követjük. Fennáll:

- a lányok, az elvált szülők és nagyszülők, a teljes család, a nagycsalád, vagyis a családszerkezet változóinál-kivéve az elvált szülők gyermekeit,
- a nem fizikai dolgozók gyermekeinél,
- az iskolai végzettségnél, akiknek nincs nyolc általánosa szakmunkás, középfokú végzettségű,
- a településszerkezetnél a cigány miliő és állami gondozott, és a belváros.

Mint azt feltételeztük is, a lányok magatartását erősebben befolyásolják pozitív és negatív irányban a hiedelmek. A serdülő lány^{ara}ok magatartása pro et contra erősebben hatnak, mint a hasonló korú fiúkra. Igaz azonban, hogy a "Nem árt követni választás nem valaminek a határozott elfogadása. De a lányokban mindenesetre mélyebb nyomot hagynak a hiedelmek.

A választásról kevés híján /56 elvált szülő gyermeke kivételével/ ^{nem} állíthatjuk, hogy családspecifikus -mint ahogy feltételeztük is. De nem egészen olyan módon, mint azt gondoltam. Kétük 14 éve alatt a családdal van nagyon sokrétű és tartós kapcsolatuk. Ha a nevelés oldaláról nézzük, akkor ezek lehetnek pozitívek is és negatívak is. A gyorsabb ütemű társadalmi, gazdasági változások nyomán a családnál is tapasztalható változás -érezhető a mérés eredményeinél is. A családtípus, a családszerkezet átalakult. A vizsgálat során is kiderült, hogy a gyerekek 57 %-a él kis-családban/kétgenerációs/. A pedagógus pályán eltöltött évek és számos pontos kutatási eredmény tanúsítja, hogy mennyire megváltozott és változóban van a családi munkamegosztás és a családtagok egymáshoz való viszonya. A gyerek mindkét szülője dolgozik valamilyen munkahelyen, még a nagyszülők többsége is állásban van /koruknál fogva is és más szociális okokból/. A hiedelmek ismeretének, terjesztésének, felszinen tartásának az esélyei csökkentek. A hiedelmek cselekvést és magatartást befolyásoló ereje csökken. Néhány hiedelem fennmaradását mégis elsősorban a családnak köszönheti -gondoljunk az időjós tyúkszemre-, leginkább itt valósul/valósulhat meg a szélesebb körű információáramlás. Mérésünk is igazolja, a szociális tényezőknek nagy szerepe van azoknak a módoknak a kialakításában, ahogyan a környező világot észlelik tanulóink. Tanulóink rengeteg információt gyűjtenek és tanulnak a szó tágabb értelmében. Konkrét számadat az egyik iskolából, hogy az elmúlt tanévben 5 %-kal több természettudományos könyvet vásároltak, mint előzőleg. Természetesen a szülőknek is köze van ehhez. Az iskola igénye is megnőtt a többkönyvűség iránt. Ezáltal érdeklődőbbé tehetőek a tanulók, gondolkodásuk színvonala fejlődik. Tizennégyéveseink nemcsak biológiailag érettebbek, hanem személyiségjegyeikben is figyelemre méltó változások történtek. Félelmeik, szorongásaik nekik is vannak, csak már mások, és

más hiedelmekkel feltehetően leginkább egyénileg kreáltakkal próbálják levezetni. Vagyis, ha a mérőeszköz mondásai közül sokat nem ismernek, a kevesebb jól ismert mondás mélyebb hatással lehet cselekedeteikre, de setenként determinálják magatartását. Visszakanyarodva a kezdő gondolatra: A mintát a tanulók főleg a családból hozzák, a hiedelmek cselevést befolyásoló tényét illetően a család szerkezeti különbségek elmosódóban vannak.

■ Foglalkozás szempontjából ez a választás a nem fizikai dolgozók gyermekei esetében szignifikáns. Az ő magatartásukra jellemző leginkább az értelem-érzelem, érzékekkel, magyarázatokkal elutasítás, másik oldalon a környezetből és a szubjektumból eredő érzelmi hatás primátusa, az "ebből nagyobb baj nem lehet" érve. Valószínű közrejátszik ebben, hogy sok hiedelmet nem ismertek, a legtöbb hiedelmet ostobaságnak, követésre méltatlannak tartják, ugyanakkor van néhány olyan mondás a mérőeszközön, hogy minden érzérvet félretéve elsőséget kapott, magatartásmeghatározóként él a tanulók tudatában.

Iskolai végzettség szempontjából a magatartásminták megítélésének kettőssége azonos mértékű az alacsony műveltségi szinten álló szülők gyerekeinél. Ebből, látszik, hogy az alacsonyabb szellemi kultúra közegéből kikerült tanulók és a középfokú végzettségűek gyermekeinek magatartása igen hasonló. A hiedelmek ugyanúgy determinálják mindhárom változóhoz tartozó populációját, helyesebben hasonlóan határozzák meg magatartásukat./a többséget érinti, 79 %-ot/. A feltételezés nem egészen helytálló, mivel a különbségek nem mutatták ki ebben a relációban. Csak hasonlóságról beszélhetünk.

A településszerkezet két változója szerint /cigány-állami gondozott és belváros/ a hiedelmek megítélése azonos. Ezen a ponton nem érvényes, hogy a peremvárosi cigánygyerekek babonásabbak,

mint a kultúrcentrum körül élő tanulók. A hiedelmek magatartás-meghatározó hatása ugyanúgy érződik mindkét földrajzi környezetben. Ezt is nagyon érdekesnek tartom. Itt olyan családon kívüli tényezők játszanak szerepet/játszhatnak szerepet, mint a tömegkommunikáció és az egységesebb iskolai ráhatás. A tömegkommunikáció szó magyar változatai közül a hiedelmek szempontjából lényeges "tömegtájékoztatást" ragadom meg, mely "az informálás céljára utal, amennyiben a tömegkommunikáció egyik fontos célja a hallgatók, olvasók, nézők felvilágosítása"/az idézett kifejezés Kozma Tamástól/. Tanulóink "tömegkommunikációs fogyasztása" nem méreteket ölt. Első helyen szerepel a televízió. A vizsgálatban részt vett tanulók közül csak 7 családban nincs tv. Az állami gondozottaknak is a kedvenc időtöltése a tv-nézés. Bár több szabadidő központ működik, a televízió nyújtotta élményt ebben a korban még nem kompenzálják. A szülők is jobban szeretik, ha ott van a gyerek, magnózzon, rádiózzon, csak ne legyen láb alatt.

"A tömegkommunikációs eszközök az ember közvetlen környezetévé válnak és pótolják esetleg hiányzó kiscsoport-kapcsolataikat."

/Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába, 73. old./

Minden iskola megpróbálja a nevelők által értékesnek tartott műsorok megtekintésére orientálni tanulóit. Ezek főleg a szépirodalom-művészeti ágak, természettudományos filmek. A gyerekek többsége azonban mindent néz. A mérés eredményeit látva megkérdeztem néhány tanulócsoporttól, melyek a kedvenc filmjeik. Kiderült, hogy a tudományos-fantasztikus és a természettudományos filmeket szeretik leginkább. Nyilván, ha ezeket a filmeket nézik, távolabb kerülnek a mérőeszköz és a köznyelvben előforduló hiedelmektől. A hiedelemismeret szempontjából a rádió nem jöhet számításba, mivel leginkább a könnyűzenei műsorokat hallgatják. A sajtótermékek közül minden bizonnyal a természettudományal foglalkozó cikkek, folyóiratok játszanak fontos szerepet

III. Összegezés

Mérőeszközömről mint a tanulók hiedelmeinek hordozójáról megállapíthatom, több olyan elemet tartalmazott, melyek a tanulók ismereteiben idejétmúltak.

Tanulóinkról elmondhatom, hogy emlékezetükben közepes színvonalon vannak jelen a tananyagban szereplő, hiedelmekre vonatkozó fogalmak. Emlékezetük túlsúlyban gondolati, de érződnek a mechanikus elemek is - főleg az osztálybasorolásnál. Képzeletüket nem foglalkoztatják túlságosan a valóságtól elrugaszkodó, bűvös-varázslatos babonás elemek. Az elvont, szükségszerű összefüggéseket általában következetesen felismerik. A mérőeszközök megoldásakor műveletek sorozatára volt szükségük, melyet megfelelően alkalmaztak. Az egy egyes mondasok fogalomrendszerben való elhelyezése konkrét jegyek alapján történt ugyan, de az egyes megoldási műveletekben és gondolkodási formákban az analízis és a szintézis magasabb szintjét is produkálta többségük. A kijelentések, ítéletek felbontását és összevetését az összehasonlítás műveletének gyakori alkalmazásával oldották meg. Az ítéletmegfordítás hibásnak bizonyult a "bármely mondas népi bölcsesség"-et megfogalmazóknál. /Helyesen: Minden népi bölcsesség mondas, de nem minden mondas népi bölcsesség. Piaget nevezi ezt a kort az "ítéletek logikájának" -ennek a fentiek alapján bizonyítékát adták a mi tanulóink is. A vizsgálatból kitűnik, hogy a tanulók többsége képes konkrét és absztrakt szintű feladatok megoldására egyaránt, sőt olyanra is, melyben a két szint váltakozva fordul elő. Ebben az esetben a tanulók az absztrakt törvényeket az értelmezésben használták fel. A hibás megoldások egyik oka, hogy a tanulók a felső tagozaton már kissé elszoktak a konkrét szintű megoldásoktól, mivel már eljutottak egy bizonyos feladatkörben az absztrakt megoldási szinthez, az absztrakt gondolkodás egy elemi fokára. A vizsgálat eredményeit tekintve

ve megállapítható, hogy nem ismerik fel eléggé, hogy melyik feladat milyen gondolkodási szintet követel. Tapasztható az életkori sajátosságukból eredő érdeklődési differenciálódás, aminek következtében eltávolodnak a valószerűtlen hiedelmektől. Ha követik is cselekedeteikben ezeket, ez még nem jelenti azt, hogy magatartásukat is determinálja. Belső énjükben, tudatuk mélyén a tanulók nagy többsége kritikusan fogadja, elutasítja a legtöbb irrealitást tartalmazó mondásokat. Szerintem mivel pillanatnyilag kortársaikkal érzik legjobban magukat, érzelmeik változékonyak, a hiedelmek elfogadása nagyrészt felszínes, nem valószínű, hogy meggyőződéssé szilárdul.

Vizsgálatom jelentőségét abban látom, hogy az egyén és a 14 éves tanulóközösség fejlettségi tényének regisztrálásán túl ráirányítja a figyelmet azokra az eredményekre, melyek -ha kis mértékben is-, lehetővé teszik a nevelés társadalmi tényezői oldaláról közelíteni nevelő-oktató munkánk fő feladatának megoldásához. Próbáltam lehetőségeimhez mértén feltárni az eredmények és eredménytelenségek okait. A vizsgálat számításaiból igyekeztem kiemelni a legjellemzőbbeket, a gyermeki személyiség problémáit.

Irodalom

Ágoston György-Nagy József-Orosz Sándor: Méréses módszerek a
pedagógiában, Tankönyv-
kiadó, Bp., 1974

Arató Endréné: Világnézeti nevelés kisiskolás korban
Pedagógiai Szemle 1975/11.

Dr. Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiség
Tankönyvkiadó, Bp., 1977

Balázs Lóránd: A világnézeti nevelés kérdései a természettudo-
mányok tanításában, Pedagógiai Szemle 1975/11.

Bábosik István: Személyiségformálás közvetett hatásokkal
Tankönyvkiadó, Bp., 1983

Dr. Bergman Erzsébet-Blumenfeld Gyuláné: Pszichológia az iskolá-
ban, Tankönyvkiadó, Bp., 1974

Buda Béla: -A tömegkommunikáció szocielhigiénés jelentősége és
szerepe, MRT tanulmányok, Bp., 1971

-Az empatia- a beleélés lélektana /82-121 és 220-239. l.
Gondolat, 1982.

Dr. Csapodi István-Csapodi Vera-Jávorka János: Erdő-mező növényei
Natura, Bp., 1980 ,/117., 170., 175. l./

Csoma Gyula :A világnézeti nevelés feladatai a közművelődési párt
határozat tükrében, Pedagógiai szemle, 1975/11.

Diószegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága, Akadémiai Kiadó
Budapest, 1983

G. Dr. Donáth Blanka: Interperszonális kapcsolatok, s azok formá-
ló hatása az iskolai nevelő munkában/

Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága
Akadémiai Kiadó, Bp., 1983

Ferge Zsuzsa: -Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi
meghatározottsága, Akadémiai Kiadó, Bp., 1976

-A társadalmi xxxxxxxx struktúra és az iskola által
közzétett

Ferge Zsuzsa: A közoktatási rendszer társadalmi funkciói és zavarai, Társadalomtudományi Közlemények,1980

Parkas Jenő:Fiatalok vallomásai a világnézetről, erkölcsről
Kossuth,Bp,1968

Frank Tibor-Hoppál Mihály: Hiedelemrendszer és társadalmi tudat
I-II.kötet

Hajtman Béla: Bevezetés a matematikai statisztikába
Akadémiai Kiadó ,Bp.,1971

Harsányi István: Az iskolai nevelés pszichológus szemmel
Tankönyvkiadó, Bp.,1972

G.Jahoda Gustav: A babona lélektana
Közgazdasági és jogi Kiadó, 1975

Kardos Lajos:Az érzékeléstől a cselekvésig
Tankönyvkiadó, Bp.,1978

Kelemen László Fejlődéslélektan
Tankönyvkiadó,1964./46-56.1./
Pedagógiai pszichológia
Tankönyvkiadó,Bp.,1981/34-60.1./

Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába
Tankönyvkiadó,Bp.,1975

Krutyecskij V.A.-Lukin Sz.N.:Serdülők nevelése
Gondolat ,Bp.,1962 /9-186.1./

Majzik Lászlóné-Pataki Ferenc: A nevelési eredményvizsgálat
Tankönyvkiadó,Bp.,1967

N.A.Mencsinszkaja: az ismeretek alkalmazásának pszichológiája
a tanulók iskolai gyakorlatában,Magyar Pedagógiai Szemle 1961/3.

Mike Györgyi:Babonás népi hiedelmek, szokások Lábodon /Kézirat/
P.Togliatti Könyvtár,Kaposvár

Mohás Livia:Peremvárosi diákok,Tankönyvkiadó,Bp.,1972

Nemes Ferenc-Szelényi István: A lakóhely mint közösség

szociológia, /52-150.1./

Pataki Ferenc: Pedagógiai szociálpszichológia /4-42/

Gondolat, 1982

Pataki Ferenc-Váriné: Szociálpszichológiai kutatások Magyarországon , kadémiái Kiadó, Bp, 1976

-ebből: Buda Béla: Az interperszonális kommunikációs kutatások jelenlegi állása és perspektívái

Szecske Tamás: A kommunikációs kutatások helyzete Magyarországon

Prihoda V.: A gondolkodás fejlődése a prepubertásban és a pubertásban , Magyar Pszichológiai Szemle 1963/3.

Rápóti Jenő-Romvári Vilmos: Gyógyító növények, Medicina /90., 247., 299., 305./

Sz.L.Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai, II.kötet/624/ kadémiái Kiadó, Bp., 1979 /I.kötet 186-202/

Dr.Salamon Jenő: fejlődéslélektan

Tankönyvkiadó, Bp, 1977.

Salamon Zoltán-Sebestyén Dobótya: Integrációs törekvések a világnézeti nevelés érdekében... Magyar Pedagogia, 1981/4

P.F.Secord-C.W.Backman: Szociálpszichológia, Kossuth, 1964

Selye János: Életünk és a stress /265-266/

Szebenyi Péterné: Az erkölcsi világnézeti nevelés alapkérdéseihez, Pedagogiai Szemle , 1983/1

Veczkó József: Vizsgálatok a pedagógusok gyermekismeretéről Magyar Pedagogia 1980/2

G.Zauner Lva: Mondásválasztás

Tanterv és útmutatások, 1941

Az Általános iskolai nevelés és oktatás terve, 1978

- 1/ Ha hólyag nő az ember nyelvén, meg kell rágnia/harapdálnia, az inge /fehéreneműje/ szélét, hogy elműljék.
- 2/ Az eső eljövetelekor leterül a füst, jó idő esetén felfelé száll a kéményből.
- 3/ Ha magammal viszem a kabalámat, mindig szerencse ér.
- 4/ Ha az égen üstökös tűnik fel, akkor dögvész, háború, természeti csapás éri a földön az embereket.
- 5/ Ha az ember elvágja, felsérti kezét vagy lábát, akkor pók-halót kell rátennie.
- 6/ Ha az idősebb embereknek fáj a dereka, tyúkszeme, akkor időváltozás lesz.
- 7./ Az ember tenyeréből meg lehet jósolni a jövőt.
- 8/ Ha éjjel huhog a bagoly, vagy tutul a kutya a ház közelében, az halált jelent.
- 9/ Ha újév napján férfi megy először a házhoz, az szerencsét hoz.
- 10/ Aki pénteken sír, az vasárnap nevet, és fordítva is igaz.
- 11/ Ha az ember elvágja, lehorzsolja valamelyik testrészét, utifüvet kell rátennie.
- 12/ Ha kidől a só, veszekedés lesz.

- 13/ A bal csillagzat /rosz csillagzat/ alatt született embereket halálukig üldözi a végzet, a szerencsétlenség.
- 14/ Ha valaki tüt kér és nala marad, az haragot jelent.
- 15/ Ha egy csillag lefut az égről, meghal valahol valaki.
- 16/ Ha úgy esik az eső, hogy bugyborékol, még sokáig fog esni, de ha nagy szemekben esik, akkor már nem tart soká.
- 17/ A pénteki nap szerencsétlen. Ezen a napon legjobb nem belefogni semmibe.
- 18/ Ha macska, főleg ha fekete macska fut át előtttem, nem lesz szerencsém.
- 19/ Ha útközben kikerülök minden repedést a földön, szerencsém lesz.
- 20/ Ha útközben kéményseprővel vagy párosszürkével /lóval/ találkozom, szerencsém lesz. Legjobb, ha megnyálazom az ujjam, és úgy fogom a gombomat.
- 21/ Ha valaki útközben lópatkót vagy négylevelű lóherét talál, azt szerencse éri.
- 22/ Ha az ajtóban áll az ember villámláskor, a villámot odavonzza és becsap a házba a villám.
- 23/ Ha viszket az ember orra, bosszúság éri.
- 24/ Az ember a sebet legjobban/leggyorsabban úgy gyógyítja, ha csalannal bedörzsöli.

- 25/ Ha az ember álmos, vagy viszket a füle, eső lesz.
- 26/ Aki bal lábbal kel fel, az egész nap rosszkedvű.
- 27/ A januári mennydörgés sok szelet hoz.
- 28/ Ha felhőben nyugszik le a nap, időváltozás lesz.
- 29/ Ha ketten egyszerre mondanak valamit, leütik a szerencséjüket /tip vagy tpo, széna vagy szalma6/
- 30/ A kenyérre megszégés előtt késsel keresztet vetünk, hogy aldas legyen rajta.
- 31/ A hetes szám szerencsét hoz, a tizenhármassal szerencsétlenséget.
- 32/ Ha valaki egy autó rendszámtábláján felfedezi az utolsó két számban születési évét, annak szerencséje lesz.
- 33/ Ha valaki tüsszent, gondolata való lesz. Rátüsszentett: igaz.
- 34/ Ha vihar idején fohaszkodik, keresztet vet az ember: "Isten hárítsd el!"-mondással, akkor nem csap a házba a villám.
- 35/ Ha az ember megsebzí magát, akkor sőt kell a sebére szórnia.
- 36/ Előfordul, hogy a sötétben szellemek jelennek meg.

- 37/ Ha beveri az ember a könyökét, vendég jön a házhoz.
Jobb könyöknél nő, bal könyöknél férfi.
- 38/ Ha nyugatról vörös az ég alja, másnap fúj a szél.
- 39/ Ha árpa nőtt az ember szemén, meg kell nyomkodni a parna csücskével, vagy meg kell törölgetni az inge viszájával.
- 40/ Nagy vihar idején ki kell dobni a fejszét az udvarra, akkor nem csap a házba a mennykő.
- 41/ Ha nedves a só, időváltozás lesz.
- 42/ Ha ég a fülem, akkor engem pletykálnak. Ha bal. akkor rosszat mondanak rólam, ha jobb, akkor jót -vagy fordítva igaz.
- 43/ Ha eltöröd a tükröt, hét évig nem mész férjhez/nem nő-sülsz meg.
- 46/ Ha új helyen alszunk, meg kell számolni a szoba sarkait, akkor valóra valik, amit álmodunk, illetve szerencsénk lesz.
- 47/ Ha jól látszik a szivárvány hét színe, másnap szeles idő lesz.

A/ Ismered? a/ Sohasem hallottam
 b/ Néha hallom
 c/ Gyakran találkozom vele

B/ Eszerint jársz-e el? a/ Soha
 b/ Néha
 c/ Gyakran

C/ Ez: a/ Tudatlanság
 b/ Ostobaság
 c/ Népi bölcsesség

D/ Szerinted: a/ Káros ezt tenni/gondolni/
 b/ Értelmetlen így cselekedni/gondolkodni/
 c/ Nem árt, ha követjük
 d/ Így kell eljárni

Név:

Gondviselő foglalkozása:.....

-iskolai végzettsége:.....

Családszerkezet: állami gondozott, elvált szülő,
elvált szülő és nagyszülő együtt,
apa és anya együtt/teljes család/
teljes család és nagyszülő együtt.

[illegible]

II. VÁLASZLAP

[illegible]

1	430	35	5	139	105	226	31	342	84	13	1245	-329	570
2	217	170	83	32	49	389	7	97	313	53	-315	1037	570
3	172	227	71	133	82	255	5	216	239	10	147	-468	-61
4	423	39	8	211	153	106	91	315	58	6	830	257	427
5	450	17	3	180	125	165	163	252	50	5	1327	-65	878
6	155	223	92	25	39	406	10	88	319	53	-58	1115	591
7	331	109	30	183	86	201	49	317	95	9	624	-248	564
8	385	70	11	195	99	176	107	284	75	4	740	-39	415
9	356	91	23	121	83	266	25	273	163	9	931	-511	268
0	347	101	22	176	81	213	31	299	127	13	896	-301	398
1	383	74	13	93	116	261	109	191	149	21	-1049	458	-348
2	317	119	34	139	81	250	48	279	115	28	566	-391	204
3	417	49	4	196	115	159	84	332	52	2	1194	-51	806
4	355	92	23	171	74	225	53	289	111	17	927	-356	464
5	214	183	73	49	73	348	18	138	270	44	-313	849	342
6	357	97	16	143	131	196	73	283	93	21	682	-171	294
7	335	113	22	197	114	159	63	283	113	11	848	-52	496
8	159	205	106	100	87	283	37	225	187	21	60	-575	124
9	379	71	20	241	106	123	40	349	72	9	1026	84	647
0	119	204	147	77	67	326	7	201	211	51	-56	-757	-98
1	72	229	168	51	70	349	9	151	249	61	-346	-856	-352
2	387	61	22	217	134	119	111	258	85	16	730	211	363
3	205	169	96	106	107	257	27	245	171	27	254	-451	148
4	417	44	9	185	135	150	207	169	81	13	816	55	476
5	338	109	23	131	119	220	16	313	131	10	630	-279	194
6	195	201	74	123	86	261	32	261	157	20	236	-488	244
7	405	54	11	119	128	223	47	267	153	31	-1139	294	-360
8	316	125	29	66	122	282	26	206	220	18	-765	536	4
9	68	197	205	125	88	257	11	180	213	66	-403	-470	-231
0	303	81	86	90	69	311	19	240	152	60	434	-684	6
1	194	197	79	137	112	121	22	148	174	26	227	-2	-64
2	279	112	80	191	136	144	21	280	146	24	565	31	259
3	162	181	127	119	99	252	34	202	193	41	51	-439	-3
4	405	56	9	167	146	157	54	312	92	12	792	9	304
5	334	97	39	133	120	217	151	140	139	40	590	-265	273
6	431	28	11	297	120	53	150	294	22	4	1243	378	982
7	132	206	132	101	70	299	12	184	236	38	-74	-656	-182
8	205	164	101	73	86	311	19	159	230	62	-249	688	271
9	446	19	5	217	146	107	165	243	60	2	882	259	509
0	439	25	6	233	133	104	75	349	43	3	866	287	450
1	374	71	25	148	123	199	36	301	124	9	-1001	203	-435
2	374	74	22	178	114	178	50	319	95	6	1004	-128	580
3	406	45	19	216	86	168	72	318	71	9	1135	-116	683
4	266	146	58	149	129	192	43	284	126	17	416	-149	210
5	240	151	79	70	90	310	25	169	218	58	-411	680	197
6	352	96	22	177	110	183	38	307	110	15	916	-152	463
7	315	130	25	87	93	290	20	218	214	18	-765	597	-14

NÉPI BÖLCSESSÉGEK

FIH

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 4,815 s= 2,088 CV= 43,3 % N= 470

osztály	gyakoriság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0	7	1,5	7	1,4
1	17	3,6	24	5,1
2	42	8,9	66	14,0
3	59	12,6	125	26,5
4	101	21,5	226	48,0
5	67	14,3	293	62,3
6	63	13,4	356	75,7
7	61	13,0	417	88,7
8	36	7,7	453	96,3
9	17	3,6	470	100,0
10	0	0,0	470	100,0

FIH

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 3,168 s= 1,751 CV= 55,2 % N= 470

osztály	gyakoriság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
0	25	5,3	25	5,3
1	56	11,9	81	17,2
2	96	20,4	177	37,6
3	100	21,3	277	58,9
4	90	19,1	367	78,0
5	64	13,6	431	91,7
6	20	4,3	451	95,9
7	14	3,0	465	98,9
8	0	0,0	465	98,9
9	1	0,2	466	99,5
10	1	0,2	467	99,7
11	1	0,2	468	99,8
12	1	0,2	469	99,9
13	1	0,2	470	100,0

AA

TÉVHITEK, BABONÁK

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 43.241 s= 12.831 CV= 29.6 % N= 470

osztályköz	gyako- riság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
-1 - 10	3	.6	3	.6
10.01 - 20	13	2.8	16	3.4
20.01 - 30	57	12.1	73	15.5
30.01 - 40	121	25.7	194	41.2
40.01 - 50	142	30.2	336	71.4
50.01 - 60	90	19.1	426	90.6
60.01 - 70	37	7.9	463	98.5
70.01 - 80	5	1.1	468	99.5
80.01 - 90	2	.4	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

AB

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 28.254 s= 11.448 CV= 40.5 % N= 470

osztályköz	gyako- riság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
-1 - 10	17	3.6	17	3.6
10.01 - 20	104	22.1	121	25.7
20.01 - 30	154	32.8	275	58.5
30.01 - 40	122	26.0	397	84.4
40.01 - 50	56	11.9	453	96.3
50.01 - 60	14	3.0	467	99.3
60.01 - 70	3	.6	470	100.0
70.01 - 80	0	.0	470	100.0
80.01 - 90	0	.0	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

AC

GYAKORISÁGI TÁBLAZAT

atl.= 28.292 s= 14.193 CV= 50.1 % N= 470

osztályköz	gyako- riság	relatív gyak. %	kumulatív gyak.	relatív kum. %
-1 - 10	53	11.3	53	11.2
10.01 - 20	84	17.9	137	29.1
20.01 - 30	110	23.4	247	52.5
30.01 - 40	117	24.9	364	77.4
40.01 - 50	76	16.2	440	93.6
50.01 - 60	25	5.3	465	98.9
60.01 - 70	5	1.1	470	100.0
70.01 - 80	0	.0	470	100.0
80.01 - 90	0	.0	470	100.0
90.01 - 100	0	.0	470	100.0

ATLADOK ES SZORASOK NÉPI BÖLCSESSÉGEK

S. SZ.	VÁLTOZÓ	ATLAD	SZORAS	CV. %
1.		4,815	2,088	43,4
2.		3,163	1,751	55,3
3.		2,615	1,606	79,7
4.		6,489	2,269	37,6
5.		2,872	1,769	61,6
6.		1,113	1,376	123,9
7.		1,634	1,675	102,5
8.		1,940	1,659	85,5
9.		6,426	2,304	35,9
10.		0,674	1,009	151,5
11.		3,893	2,300	59,3
12.		4,700	2,208	48,7
13.		0,730	1,112	152,3

KORRELACIJS MATRICA

x

S.82	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-0.66											
3	-0.53	-0.23										
4	-0.7	-0.33	-0.54									
5	-0.56	-0.5	-0.19	-0.79								
6	-0.43	-0.09	0.66	-0.82	-0.02							
7	-0.28	-0.18	-0.17	0.27	-0.24	-0.13						
8	-0.08	-0.05	-0.16	-0.15	-0.12	-0.05	-0.05					
9	-0.26	-0.09	0.24	-0.3	0.26	-0.16	-0.09	-0.69				
10	-0.12	0	-0.16	-0.12	-0.08	-0.09	-0.20	-0.12	-0.29			
11	-0.35	-0.16	-0.27	0.51	-0.4	-0.32	-0.59	-0.3	-0.5	-0.15		
12	-0.27	-0.18	-0.18	-0.36	-0.35	-0.12	-0.46	-0.33	0.53	-0.31	-0.77	
13	-0.25	-0.01	-0.35	-0.33	-0.17	-0.48	-0.13	-0.03	-0.12	-0.01	-0.33	-0.14

ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.	Aa	42.740	12.822	30.0
2.	Ab	27.781	11.453	41.2
3.	Ac	27.798	14.194	51.1
4.	Ba	65.736	16.580	25.2
5.	Bb	22.566	11.749	52.1
6.	Bc	10.221	10.808	105.7
7.	Ca	33.709	17.860	53.0
8.	Cb	22.109	15.210	68.8
9.	Cc	42.772	20.824	48.7
10.	Da	12.364	11.332	91.7
11.	Db	56.194	21.871	38.9
12.	Dc	25.983	17.870	68.8
13.	Dd	4.015	8.401	209.2

KORRELACIOS MATRIX

	Aa	Ab	Ac	Ba	Bb	Bc	Ca	Cb	Cc	Da	Db	Dc
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.32											
3	-.62	-.51										
4	.35	-.02	-.32									
5	-.32	.29	.07	-.76								
6	-.19	-.28	.41	-.71	.08							
7	.16	-.1	-.05	.4	-.29	-.3						
8	-.05	.11	-.05	.13	-.03	-.16	-.21					
9	-.1	.01	.09	-.44	.27	.37	-.7	-.54				
10	.15	-.1	-.04	-.06	.05	.04	.16	-.01	-.13			
11	.09	.04	-.13	<u>.66</u>	-.42	-.56	.41	.24	-.53	-.4		
12	-.18	.04	.14	-.6	.42	<u>.46</u>	-.53	-.23	<u>.63</u>	-.18	-.78	
13	-.05	-.07	.11	-.41	.15	<u>.47</u>	-.17	-.12	.23	.11	-.41	.15

ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.	Aa	46.050	12.910	27.9
2.	Ab	29.565	10.656	36.0
3.	Ac	23.852	12.973	54.4
4.	Ba	67.089	15.873	23.7
5.	Bb	23.776	11.571	48.7
6.	Bc	9.042	8.261	91.4
7.	Ca	31.574	16.867	53.4
8.	Cb	22.274	13.306	59.7
9.	Cc	46.173	18.023	39.0
10.	Da	12.797	11.346	88.7
11.	Db	53.747	19.633	36.5
12.	Dc	28.477	15.507	54.5
13.	Dd	4.992	6.276	125.7
14.	kem	1	0	.0
15.	családi körök	3.878	0.885	22.8
16.	foglalkozás	2.738	1.194	43.6
17.	szociális helyzet	3.359	1.056	31.4
18.	teljesítés	2.620	1.094	41.8

KORRELACIOS MATRIX

	Aa	Ab	Ac	Ba	Bb	Bc	Ca	Cb	Cc	D _a	D _b	D _c	
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ac	2	-.41											
Ab	3	-.64	-.4										
Ba	4	.49	-.26	-.31									
Bb	5	-.43	.4	.14	-.87								
Bc	6	-.34	-.06	.41	-.71	.27							
Ca	7	.21	-.14	-.09	.37	-.33	-.24						
Cb	8	-.14	.11	.03	-.05	.06	.02	-.3					
Cc	9	-.09	.05	.06	-.31	.27	.22	-.71	-.46				
D _a	10	.14	-.08	-.06	-.04	0	.09	.22	-.03	-.18			
D _b	11	.17	-.1	-.11	.62	-.47	-.55	.33	.1	-.39	-.45		
	12	-.27	.21	.1	-.58	.49	.43	-.53	-.07	.55	-.23	-.71	
	13	-.14	-.07	.2	-.46	.26	.53	-.14	-.08	.19	.19	-.57	.18
	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	15	.01	.02	-.03	.03	-.07	.04	.03	.04	-.05	-.06	.07	-.05
	16	-.12	.04	.1	.08	-.09	-.02	.05	.12	-.13	-.08	.14	-.06
	17	-.07	.02	.06	.15	-.14	-.09	.08	.16	-.19	-.07	.24	-.16
	18	-.1	.02	.08	.04	-.05	.01	-.08	.08	.01	-.01	.05	-.04
	D _d	kem	csal.	fogl.	sz.								
S.SZ	13	14	15	16	17								
	14	0											
	15	.03	0										
	16	-.11	0	.03									
	17	-.21	0	.01	.71								
	18	-.04	0	-.22	.2	.26							

A 14-es és 15-es közötti különbség nem szignifikáns

ATLAGOK ES SZORASOK LÁNYOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		42.164	12.271	29.1
2.		28.375	11.201	39.5
3.		29.349	12.909	44.0
4.		62.750	14.431	23.0
5.		24.789	10.139	40.9
6.		12.491	11.080	88.7
7.		29.220	14.707	50.3
8.		21.565	14.118	65.5
9.		49.297	18.685	37.9
10.		10.168	8.586	84.4
11.		51.978	19.160	36.9
12.		33.267	17.120	51.5
13.		4.595	6.595	143.5

KORRELACIÓS MATRIX

	S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Aa	2	-.4											
Ac	3	-.6	-.48										
Ad	4	.37	.04	-.39									
Be	5	-.34	.36	.01	-.65								
Bc	6	-.17	-.37	<u>.49</u>	-.71	-.07							
Ca	7	.14	-.15	0	.26	-.16	-.2						
Cb	8	-.01	.15	-.12	.19	-.04	-.2	-.16					
Cc	9	-.1	.01	.1	-.35	.16	.31	-.67	-.63				
Dd	10	.04	-.02	-.01	-.16	.17	.05	.07	.04	-.08			
De	11	.12	.06	-.17	<u>.63</u>	-.32	-.53	.44	.31	-.58	-.3		
Ed	12	-.1	-.03	.13	-.44	.25	.36	-.48	-.32	<u>.63</u>	-.2	-.81	
Fd	13	-.15	-.06	.2	-.49	.09	<u>.56</u>	-.1	-.1	.16	.09	-.41	.03
Gd	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hd	15	-.09	.04	.05	.02	.11	-.12	.06	-.05	-.01	.03	.08	-.05
Ia	16	-.05	-.03	.07	.12	-.07	-.08	.05	0	-.04	-.1	.15	-.05
Ib	17	-.04	-.01	.04	.19	-.09	-.16	.13	-.02	-.08	-.14	.2	-.08
Ic	18	-.15	.09	.06	-.02	.09	-.05	-.06	-.05	.09	-.07	.04	.02

	S.SZ	13	14	15	16	17
14	0					
15	-.15	0				
16	-.15	0	.39			
17	-.18	0	<u>.45</u>	.83		
18	-.08	0	.3	.31	.31	

CSALÁDSZERKEZET: ELVÁLT / 15-ös változó, kód: 2/
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VÁLTOZÓ	ÁTLAG	SZORÁS	CV. %
1.		44.545	12.662	28.4
2.		27.691	10.615	38.3
3.		27.836	12.829	46.1
4.		67.855	13.781	20.3
5.		23.491	9.452	40.2
6.		8.691	9.377	107.9
7.		31	16.501	53.2
8.		20	16.012	80.1
9.		48.836	21.030	43.1
10.		11.127	12.553	112.8
11.		51.836	19.880	38.4
12.		32.636	17.406	53.3
13.		4.327	5.226	120.8
14.		0.509	0.500	98.2
15.		2	0	.0
16.		2.527	1.189	47.1
17.		3.164	1.040	32.9
18.		2.655	1.194	45.0

KORRELÁCIÓS MATRIX

S.SZ.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.4											
3	-.65	-.44										
4	.37	.05	-.41									
5	-.36	.21	.18	-.74								
6	-.18	-.28	.42	-.73	.08							
7	.2	-.23	0	.3	-.24	-.18						
8	-.22	.19	.06	.23	-.08	-.26	-.14					
9	.02	.04	-.05	-.41	.24	.36	-.67	-.64				
10	.38	-.12	-.27	.02	-.02	.01	.23	-.07	-.12			
11	-.12	-.02	.13	.6	-.08	-.5	.34	.44	-.61	-.39		
12	-.1	.14	-.01	-.52	.4	.37	-.54	-.35	.69	-.36	-.69	
13	-.13	-.06	.18	-.56	.16	.67	-.04	-.38	.33	.3	-.58	.15
14	.27	-.1	-.18	.09	.09	-.23	.09	-.04	-.05	.34	-.1	-.13
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	-.13	.05	.09	.09	-.1	-.02	-.07	.07	0	-.22	0	.17
17	-.19	.05	.15	.12	-.01	-.14	.14	.01	-.12	-.09	.04	.04
18	-.18	.13	.08	-.11	.09	.08	-.29	-.01	.23	-.07	-.11	.15

S.SZ.	13	14	15	16	17
14	-.02				
15	0	0			
16	-.03	-.18	0		
17	-.07	-.09	0	.74	
18	.09	.17	0	.37	.21

CSALADSZERKEZET:ELVÁLT SZÜLŐ ÉS NAGYSZÜLŐ /15-ös változó,kód:3/
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VALTOZO	ÁTLAG	SZORAS	CV. %
1.		45.200	13.418	29.7
2.		32.371	11.586	35.8
3.		21.371	11.271	52.7
4.		65.914	16.993	25.8
5.		24.400	10.887	44.6
6.		9.543	8.716	91.3
7.		26.829	16.065	59.9
8.		25.600	17.527	68.5
9.		47.486	19.604	41.3
10.		10.114	10.802	106.8
11.		55.543	18.190	32.7
12.		29.686	17.046	57.4
13.		4.657	6.233	133.8
14.		0.714	0.452	63.3
15.		3	0	.0
16.		2.971	1.134	38.2
17.		3.543	1.130	31.9
18.		3.371	0.928	27.5

KORRELACIOS MATRIX

	Aa		Ac		Ba		Bb		Bc		Cc	
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.59											
3	-.48	-.34										
4	.49	-.05	-.57									
5	-.39	.16	.35	-.9								
6	-.47	-.11	.68	-.83	.5							
7	.28	-.1	-.36	.23	-.19	-.22						
8	-.15	.23	-.05	.35	-.37	-.22	-.32					
9	-.09	-.12	.33	-.5	.49	.38	-.53	-.63				
10	.28	-.08	-.17	.18	-.11	-.2	.3	.06	-.3			
11	.27	-.07	-.33	.66	-.5	-.68	.13	.29	-.37	-.25		
12	-.4	.12	.38	-.68	.46	.75	-.31	-.26	.49	-.34	-.77	
13	-.19	.02	.23	-.4	.38	.3	-.04	-.22	.23	-.05	-.39	.09
14	-.13	.17	.03	-.11	.12	.06	-.14	.13	0	.21	-.15	.04
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	-.12	-.02	.07	.05	-.18	.12	-.05	.22	-.16	.18	-.04	-.05
17	-.16	.04	.02	.08	-.16	.04	-.13	.33	-.2	.11	.09	-.1
18	-.21	.17	.01	-.14	.06	.19	0	.15	-.14	.14	-.2	.12

S.SZ	13	14	15	16	17
14	-.02				
15	0	0			
16	-.06	.15	0		
17	-.17	.36	0	.9	
18	.01	.32	0	.28	.41

CSALÁDSZERKEZET: TELJES CSALÁD/Apa és anya/15-ös változó, kód:4/
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		44.256	12.286	27.8
2.		29.326	11.128	37.9
3.		26.322	12.857	48.8
4.		63.989	15.222	23.8
5.		24.911	11.099	44.6
6.		11.089	9.500	85.7
7.		30.844	16.130	52.3
8.		21.133	13.062	61.8
9.		48.089	17.643	36.7
10.		11.763	9.801	83.3
11.		53.022	19.601	37.0
12.		30.415	15.779	51.9
13.		5.141	8.490	165.1
14.		0.522	0.718	137.5
15.		4	0	0
16.		2.893	1.092	37.7
17.		3.426	1.065	31.1
18.		2.607	1.041	39.9

KORRELACIOS MATRIX

	Aa	Ac		Bc		Ca		Cc					
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
2	-.4												
3	-.6	-.46											
4	.41	-.15	-.28										
5	-.33	.4	0	-.78									
6	-.26	-.22	.46	-.69	.09								
7	.13	-.12	-.01	.32	-.25	-.23							
8	-.04	.15	-.11	-.07	.11	-.02	-.28						
9	-.09	.01	.09	-.25	.14	.23	-.7	-.48					
10	0	.01	.02	-.19	.17	.11	.07	.01	-.06				
11	.17	-.01	-.17	.61	-.4	-.52	.41	.09	-.44	-.44			
12	-.15	.02	.13	-.46	.32	.37	-.5	-.12	.55	-.14	-.76		
13	-.1	-.02	.12	-.4	.17	.45	-.11	.01	.1	.18	-.4	.07	
14	.11	.02	-.13	.04	-.02	-.04	.05	.01	-.06	.12	.03	-.12	
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
16	-.01	-.08	.1	.14	-.16	-.03	.1	.08	-.15	-.08	.17	-.11	
17	.02	-.04	.03	.23	-.21	-.11	.12	.12	-.19	-.1	.26	-.18	
18	-.1	-.04	.14	.01	-.02	.02	-.03	.02	.01	.02	.01	-.01	

S.SZ 13 14 15 16 17

14 .5
 15 0 0
 16 -.06 0 0
 17 -.14 -.01 0 .71
 18 .05 .1 .02 .02 .45

CSALÁDSZERKEZET:HÁROM GENERÁCIÓ EGYÜTT /15-ös változó,kód:5/
 ÁTLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		43.635	14.210	32.6
2.		28.292	10.250	36.2
3.		27.829	14.819	53.3
4.		66.833	15.561	23.3
5.		23.302	11.040	47.4
6.		9.760	9.948	101.9
7.		30.990	14.945	48.2
8.		23.073	11.751	50.9
9.		46.094	18.708	40.6
10.		11.208	8.888	79.3
11.		53.990	18.538	34.3
12.		30.552	18.138	59.4
13.		4.313	5.931	137.5
14.		0.542	0.498	91.9
15.		5	0	.0
16.		2.698	1.110	41.1
17.		3.365	11.39	29.7
18.		2.563	1.049	40.9

KORRELACIOS MATRIX

	Aa			Ba	Bb	Bc	Ca	Cc				
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.31											
3	-.74	-.39										
4	.6	-.15	-.48									
5	-.55	.44	.24	-.77								
6	-.33	-.26	.5	-.7	.1							
7	.33	-.18	-.19	.45	-.41	-.25						
8	-.04	0	.05	.2	-.09	-.21	-.03					
9	-.23	.15	.12	-.49	.38	.34	-.78	-.6				
10	.2	-.05	-.17	.17	-.13	-.12	.33	.06	-.3			
11	.24	-.14	-.13	.68	-.51	-.49	.47	.33	-.58	-.15		
12	-.3	.21	.15	-.64	.53	.41	-.6	-.33	.69	-.36	-.82	
13	-.15	-.13	.22	-.42	.18	.46	-.13	-.13	.19	.11	-.41	.04
14	.28	.1	-.35	.22	-.14	-.19	.07	.06	-.09	.1	.05	-.12
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	-.21	.01	.22	-.14	.04	.18	-.1	.08	.04	-.08	.03	.03
17	-.03	-.17	.17	-.06	-.05	.15	.07	-.01	-.05	-.1	.05	.01
18	-.14	.07	.09	0	.01	.01	-.12	.02	.08	-.15	.16	-.06

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.05				
15	0	0			
16	-.04	-.1	0		
17	-.01	-.08	0	.66	
18	-.09	-.22	0	.22	.21

ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		45.970	12.788	27.8
2.		29.460	11.108	37.7
3.		24.070	11.996	49.8
4.		63.390	16.022	25.3
5.		26.180	11.200	42.8
6.		10.320	9.405	91.1
7.		30.470	15.671	51.4
8.		20.780	11.910	57.3
9.		48.820	17.683	36.2
10.		12.970	10.172	78.4
11.		50.150	18.873	37.6
12.		31.200	15.191	48.7
13.		5.680	6.819	120.1
14.		0.650	0.477	73.4
15.		3.800	0.990	26.1
16.		1	0	.0
17.		2.280	0.776	34.0
18.		2.310	1.036	44.8

FOGLALKOZÁS: SEGÉD- ÉS BETANÍTOTT MUNKÁS /16-os változó,kód: 1/

KORRELACIOS MATRIX

	A6		B6		Bc							
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.51											
3	-.54	-.38										
4	.5	-.28	-.32									
5	-.48	.45	.13	-.82								
6	-.28	-.05	.4	-.73	.22							
7	.33	-.2	-.12	.35	-.3	-.23						
8	-.09	.18	-.1	0	.08	-.1	-.18					
9	-.23	.06	.17	-.31	.22	.28	-.75	-.5				
10	.14	-.05	-.06	-.03	.01	.05	.2	.19	-.31			
11	.18	-.1	-.13	.69	-.47	-.62	.3	.06	-.31	-.39		
12	-.29	.19	.13	-.62	.46	.5	-.44	-.15	.5	-.25	-.73	
13	-.07	-.04	.15	-.49	.27	.53	-.15	-.13	.22	.16	-.58	.18
14	.2	-.05	-.16	.09	-.03	-.12	0	.04	-.02	.13	-.02	-.09
15	-.08	-.01	.06	-.06	0	.11	0	.07	-.04	-.04	-.05	.06
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	.03	-.01	0	.06	-.06	-.04	.17	.03	-.17	.04	.1	-.12
18	-.02	.06	-.02	-.02	.04	.01	-.1	-.1	.16	-.02	-.04	.03

S.SZ	13	14	15	16	17
------	----	----	----	----	----

14	.07				
15	.08	-.04			
16	0	0	0		
17	-.08	.08	.1	0	
18	.09	-.06	.03	0	0

ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		43.583	15.706	36.0
2.		32.611	14.028	43.0
3.		23.639	14.148	59.9
4.		63.861	15.843	24.8
5.		26.528	12.549	47.3
6.		9.639	7.987	82.9
7.		31.389	13.911	44.3
8.		18.989	8.987	47.6
9.		49.694	15.160	30.5
10.		9.917	8.552	86.2
11.		55.083	16.444	29.9
12.		29.111	15.031	51.6
13.		5.889	7.295	123.9
14.		0.361	0.480	133.0
15.		3.972	0.866	21.8
16.		2	0	.0
17.		2.778	1.157	41.6
18.		3.028	0.164	5.4

FOGLALKOZAS: MEZŐGAZDASÁGBAN DOLGOZÓ /16-os változó,kód:2/

KORRELACIOS MATRIX

	Aa		Aa		Ba	Bb	Bc	Cc		Cc	Da		
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
2	-.55												
3	-.57	-.37											
4	.4	-.11	-.34										
5	-.41	.33	.14	-.87									
6	-.14	-.32	.47	-.63	.16								
7	-.07	-.24	.31	.09	-.14	.04							
8	-.08	.18	-.07	-.15	.3	-.18	-.18						
9	.11	.11	-.23	-.01	-.05	.09	-.81	-.44					
10	-.02	-.21	.24	-.57	.4	.49	-.04	.14	-.03				
11	.12	.04	-.17	.53	-.41	-.4	.49	-.01	-.45	-.48			
12	-.06	-.01	.05	.02	.02	-.08	-.41	-.09	.42	-.3	-.62		
13	-.13	.13	.02	-.58	.43	.46	-.21	.04	.18	.53	-.42	-.32	
14	.54	-.3	-.3	.42	-.46	-.1	-.11	-.05	.13	.09	.14	-.21	
15	.28	.1	-.42	.29	-.18	-.29	-.26	-.02	.25	-.23	.02	.21	
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
17	.23	-.08	-.16	.49	-.46	-.25	.09	.21	-.23	-.35	.33	-.02	
18	-.08	-.24	.33	.02	-.15	.2	.35	0	-.32	-.02	.17	-.16	

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.01				
15	-.2	.16			
16	0	0	0		
17	-.31	.34	.02	0	
18	-.04	.23	-.38	0	.33

FOGLALKOZÁS: SZAKMUNKÁS /16-os változó, kód: 3/
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		44.586	13.238	29.7
2.		28.148	10.190	36.2
3.		27.260	13.805	50.6
4.		66.485	14.446	21.7
5.		23.627	10.896	46.1
6.		9.064	9.040	91.6
7.		29.426	15.569	52.9
8.		20.716	13.317	64.3
9.		49.953	19.501	39.0
10.		11.746	10.541	89.7
11.		51.988	19.674	37.8
12.		32.296	19.094	59.1
13.		3.959	5.668	143.2
14.		0.462	0.499	108.0
15.		3.935	0.858	21.8
16.		3	0	.0
17.		3.314	0.567	17.1
18.		2.580	1.047	40.6

KORRELACIOS MATRIX

	Aa	Ac	Ba	Bc	Cc	Cc	Cc	Cc	Cc	Cc	Cc	Cc
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.32											
3	-.73	-.4										
4	.49	-.14	-.38									
5	-.41	.37	.14	-.78								
6	-.29	-.21	.44	-.66	.05							
7	.21	-.17	-.09	.4	-.35	-.23						
8	-.06	.06	.01	.08	.03	-.16	-.09					
9	-.12	.1	.06	-.38	.26	.3	-.73	-.61				
10	.19	-.01	-.16	.08	-.07	-.05	.28	.06	-.26			
11	.17	-.13	-.07	.58	-.38	-.47	.47	.29	-.57	-.22		
12	-.19	.15	.09	-.53	.4	.38	-.62	-.31	.71	-.35	-.8	
13	-.29	-.01	.28	-.38	.12	.48	-.05	-.05	.08	.07	-.38	.06
14	.08	.2	-.23	.07	0	-.12	.18	0	-.14	.19	.02	-.16
15	0	.01	-.01	.05	.01	-.1	.13	.12	-.18	.13	.07	-.14
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	-.06	.05	.03	.09	.03	-.17	.09	.07	-.12	.04	.09	-.08
18	-.06	-.09	.12	-.07	.03	.07	-.23	.11	.11	.01	-.09	.1

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.11				
15	-.02	.03			
16	0	0	0		
17	-.14	-.11	.07	0	
18	-.05	0	-.13	0	.09

FOGLALKOZÁS: NEM FIZIKAI DOLGOZÓ /16-os változó,kód: 4/
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		42.841	11.466	26.8
2.		29.225	10.733	36.7
3.		27.762	12.963	46.7
4.		65.285	15.605	23.9
5.		23.464	10.053	42.9
6.		11.238	10.480	93.3
7.		31.768	16.930	53.3
8.		24.225	15.564	64.2
9.		44	17.972	40.8
10.		10.457	9.674	92.5
11.		56.358	19.399	34.4
12.		28.828	14.557	50.5
13.		4.993	9.466	189.6
14.		0.596	0.847	142.1
15.		3.887	0.794	20.4
16.		4	0	.0
17.		4.358	0.674	15.5
18.		2.901	1.167	40.2

KORRELACIOS MATRIX

	Ac 3a 3b 3c 3d											
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.33											
3	-.59	-.54										
4	.42	.02	-.4									
5	-.32	.31	.04	-.75								
6	-.32	-.33	.55	.72	.19							
7	.18	-.09	.05	.33	.22	-.25						
8	-.07	.2	-.15	.12	.1	-.09	-.79					
9	-.11	-.08	.19	.41	.29	.03	-.5	-.42				
10	.03	.01	.02	-.12	.17	.08	.05	-.11	.07			
11	.19	.08	-.24	.66	.41	-.57	.33	.19	-.25	-.49		
12	-.25	-.03	.25	.61	.25	.51	-.43	-.12	.51	-.05	.77	
13	-.01	-.11	.1	-.37	.13	.47	-.11	-.07	.1	.19	-.05	.12
14	.11	.05	-.13	.02	.02	-.06	-.01	.03	-.02	-.12	.02	.03
15	-.11	-.07	.17	.19	.05	.21	-.03	-.05	-.03	-.02	.13	.01
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	.03	-.1	.01	.17	.15	-.02	.05	-.1	.12	.1	.19	.17
18	-.24	.14	.09	.01	.01	-.01	.01	-.01	0	.01	.01	.07

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.6				
15	.03	-.03			
16	0	0	0		
17	-.11	-.09	-.05	0	
18	-.09	.07	-.12	0	.19

**NINCS NYOLC ÁLTALÁNOS VÉGZETTSÉGE /17-es változó,kód: 1 /
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK**

S.SZ.	VALTOZO	ÁTLAG	SZORAS	CV. %
1.		41.375	13.683	33.1
2.		33.250	10.365	31.2
3.		24.375	10.475	43.0
4.		61.500	22.383	36.4
5.		26.250	15.474	58.9
6.		12.250	8.885	72.5
7.		25.875	12.722	49.2
8.		20.875	11.634	55.7
9.		53.625	15.968	29.8
10.		12.125	5.689	46.9
11.		53.750	20.669	38.5
12.		27.250	17.775	65.2
13.		7.250	9.203	126.9
14.		0.625	0.484	77.4
15.		3.875	0.781	20.2
16.		1.250	0.433	34.6
17.		1	0	.0
18.		2.375	0.696	29.3

KORRELACIOS MATRIX

	Aa	Ab	Ac	Ba	Bb	Bc	Ca	Cb	Cc	Da	Dc	Dc
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.55											
3	-.79	-.06										
4	.4	-.4	-.2									
5	-.38	.43	.16	-.96								
6	-.33	.29	.21	-.88	.72							
7	-.35	.61	.01	.32	-.3	-.33						
8	.38	-.06	-.05	-.24	.36	.01	-.11					
9	.01	-.44	.25	-.09	-.01	.26	-.71	-.62				
10	-.16	-.12	.26	-.44	.41	.41	-.45	-.38	.63			
11	.16	-.14	-.13	.81	-.68	-.91	.46	-.24	-.2	-.14		
12	-.14	.2	.04	-.62	.57	.61	-.39	.31	.09	-.19	-.85	
13	.01	-.02	.06	-.35	.16	.62	.02	.17	-.12	.07	-.52	.08
14	.89	-.75	-.51	.41	-.42	-.3	-.45	.44	.05	-.3	.05	-.03
15	.11	.08	-.24	.17	-.29	.08	.05	-.72	.47	.48	.22	-.47
16	-.67	.4	.53	-.03	.08	-.11	.62	-.29	-.28	.29	.4	-.53
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	.13	0	-.14	.55	-.38	-.76	.6	.25	-.65	-.26	.82	-.73

	Da	Dc	szorás	szorás	szorás
S.SZ	13	14	15	16	17
14	.13				
15	.13	-.12			
16	-.05	-.74	.09		
17	0	0	0	0	
18	-.25	.05	-.14	.52	0

**NYOLC ÁLTALÁNOST VÉGZETT /17-es változó,kód: 2 /
ÁTLAGOK ES SZORASOK**

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		44.933	12.864	28.6
2.		29.456	11.730	39.8
3.		25.067	12.370	49.3
4.		61.833	15.519	25.1
5.		27.544	10.887	39.5
6.		10.544	9.704	92.0
7.		29.856	15.138	50.7
8.		20.322	11.830	58.2
9.		49.878	16.942	34.0
10.		13.200	10.701	81.1
11.		49.322	18.643	37.8
12.		31.022	15.296	49.3
13.		6.444	7.529	116.8
14.		0.533	0.499	93.6
15.		3.744	0.973	26.0
16.		1.189	0.391	32.9
17.		2	0	.0
18.		2.467	1.013	41.1

KORRELACIOS MATRIX

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.52											
3	-.49	-.42										
4	.38	-.18	-.28									
5	-.39	.45	.03	-.79								
6	-.17	-.21	.42	-.72	.14							
7	.37	-.22	-.14	.33	-.27	-.21						
8	-.19	.32	-.14	-.02	.13	-.12	-.22					
9	-.2	-.02	.22	-.29	.13	.29	-.73	-.5				
10	.16	-.03	-.1	-.12	.07	.13	.23	.19	-.33			
11	.12	-.01	-.15	.65	-.39	-.62	.29	.03	-.28	-.45		
12	-.22	.01	.21	-.43	.25	.42	-.44	-.1	.47	-.27	-.65	
13	-.1	.04	.1	-.56	.36	.52	-.14	-.15	.23	.25	-.53	-.01
14	.22	-.05	-.19	.09	-.02	-.13	-.01	-.04	.03	.19	-.12	-.03
15	-.19	.07	.1	-.08	.08	.04	-.05	.16	-.06	-.09	-.02	.11
16	-.13	.06	.09	-.21	.21	.11	.03	-.06	.03	0	-.03	-.04
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	-.06	.08	.01	-.08	.06	.08	-.09	-.2	.23	-.02	-.14	.12

S.SZ	13	14	15	16	17
------	----	----	----	----	----

14	.11				
15	-.01	-.02			
16	.16	-.29	.01		
17	0	0	0	0	
18	.15	-.12	.02	.25	0

SZAKMUNKÁSKÉPZŐT VÉGZETT /17-es változó, kód: 3 /
ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		45.280	13.100	28.9
2.		28.752	10.706	37.2
3.		25.901	14.090	54.4
4.		65.106	14.549	22.3
5.		24.180	10.938	45.2
6.		10.646	9.323	87.6
7.		29.348	15.199	51.8
8.		20.497	13.337	65.1
9.		50.224	18.532	36.9
10.		11.193	9.801	87.6
11.		51.230	18.952	37.0
12.		33.311	17.485	52.5
13.		4.311	6.022	139.7
14.		0.516	0.500	96.9
15.		3.969	0.852	21.5
16.		2.932	0.622	21.2
17.		3	0	.0
18.		2.522	1.010	40.0

KORRELACIOS MATRIX

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.3											
3	-.7	-.45										
4	.47	-.08	-.39									
5	-.34	.33	.09	-.77								
6	-.33	-.26	.51	-.66	.03							
7	.08	-.14	.02	.26	-.23	-.14						
8	-.04	.06	-.02	.04	.06	-.13	-.15					
9	-.04	.08	0	-.25	.15	.21	-.71	-.59				
10	.03	-.03	0	-.01	-.03	.05	.2	.07	-.22			
11	.2	-.09	-.13	.59	-.41	-.44	.44	.22	-.52	-.3		
12	-.16	.13	.06	-.49	.42	.28	-.59	-.28	.69	-.27	-.79	
13	-.23	-.07	.26	-.42	.15	.48	-.01	.02	0	.1	-.39	.02
14	.17	.08	-.23	.12	-.07	-.11	.15	.02	-.13	.13	.05	-.16
15	-.04	.07	-.01	-.02	.09	-.08	.04	.06	-.08	.12	-.01	-.06
16	-.08	-.11	.16	-.03	-.02	.06	-.11	.2	-.05	.14	0	-.1
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	-.16	-.05	.19	-.03	0	.05	-.14	-.02	.13	-.02	-.04	.09

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.1				
15	.02	.08			
16	.06	-.07	-.02		
17	0	0	0	0	
18	-.13	-.14	-.07	.01	0

Középfokú végzettség /17-es változó, kód: 4 /
ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		42.018	12.041	28.7
2.		30.209	10.639	35.2
3.		28.036	12.405	44.2
4.		65.627	16.682	25.4
5.		23.764	10.946	46.1
6.		10.627	9.969	93.8
7.		31.227	17.287	55.4
8.		22.864	13.204	57.8
9.		45.873	18.752	40.9
10.		11.245	9.348	83.1
11.		53.464	19.828	37.1
12.		30.736	16.971	55.2
13.		5.364	10.191	190.0
14.		0.618	0.944	152.8
15.		3.882	0.871	22.4
16.		3.364	0.922	27.4
17.		4	0	.0
18.		2.727	1.127	41.3

KORRELACIOS MATRIX

S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.4											
3	-.64	-.45										
4	.59	-.16	-.44									
5	-.57	.37	.24	-.81								
6	-.36	-.14	.47	-.78	.27							
7	.38	-.19	-.18	.53	-.48	-.36						
8	0	.07	-.07	.03	-.01	-.04	-.27					
9	-.34	.13	.21	-.52	.45	.37	-.73	-.45				
10	.13	-.05	-.09	.01	.04	-.06	.03	.04	-.05			
11	.3	-.1	-.19	.67	-.5	-.56	.54	.19	-.63	-.31		
12	-.4	.22	.19	-.64	.52	.51	-.57	-.17	.66	-.22	-.82	
13	-.01	-.11	.1	-.33	.14	.4	-.14	-.12	.22	.13	-.32	.12
14	.04	.06	-.09	-.06	.06	.02	.05	-.02	-.04	.16	.01	-.08
15	.22	-.12	-.11	.05	-.19	.13	.11	.02	-.1	.11	.07	-.16
16	-.06	.03	.04	-.07	.01	.11	.01	-.04	.02	-.22	0	.11
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	-.1	.11	.02	-.11	.16	.02	-.2	.09	.12	-.08	-.09	.16

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.68				
15	.03	-.04			
16	.08	.05	-.08		
17	0	0	0	0	
18	-.07	-.03	-.24	.14	0

FELSŐFOKU VÉGZETTSÉG /17-es változó,kód: 5 /
 ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		44.632	12.921	29.0
2.		27.828	10.926	39.3
3.		27.034	13.687	50.6
4.		68.667	13.062	19.0
5.		21.989	9.439	42.9
6.		9.345	9.311	99.6
7.		33.253	16.300	49.0
8.		24.207	16.095	66.5
9.		42.609	18.438	43.3
10.		10.276	10.886	105.9
11.		60.874	17.784	29.2
12.		25.575	14.355	56.1
13.		3.230	4.968	153.8
14.		0.483	0.500	103.5
15.		3.920	0.776	19.8
16.		3.724	0.638	17.1
17.		5	0	.0
18.		3.069	1.091	35.5

KORRELACIOS MATRIX

S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.37											
3	-.61	-.48										
4	.39	.01	-.38									
5	-.32	.34	.03	-.7								
6	-.21	-.37	.5	-.69	-.02							
7	.06	-.07	-.02	.12	-.02	-.15						
8	-.14	.22	-.06	.22	-.17	-.15	-.35					
9	.07	-.13	.08	-.3	.16	.26	-.58	-.56				
10	.23	-.04	-.14	-.06	.15	-.05	.24	-.21	-.02			
11	-.03	.17	-.13	.51	-.24	-.49	.12	.3	-.37	-.48		
12	-.08	-.17	.22	-.47	.19	.47	-.3	-.2	.44	-.23	-.71	
13	-.16	-.01	.17	-.36	-.01	.54	-.09	-.05	.13	.2	-.51	.14
14	.26	.06	-.29	.27	-.12	-.26	-.08	.18	-.09	.13	.14	-.26
15	-.12	-.09	.22	-.18	.09	.16	-.08	-.06	.13	-.13	.01	.1
16	-.15	.02	.1	-.19	.11	.16	-.12	.03	.08	.07	-.12	.08
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	-.15	.11	.02	.01	-.08	.06	-.01	.12	-.1	.09	.15	-.28

S.SZ	13	14	15	16	17
14	-.03				
15	0	-.08			
16	.09	-.05	-.04		
17	0	0	0	0	
18	.11	.11	-.01	.01	0

TELEPÜLÉS - FŐLEG CIGÁNY ÉS ÁLLAMI GONDOZOTT /18-as változó,
 ATLAGOK ES SZORASOK kód: 1 /

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		46.814	11.655	24.9
2.		28.629	11.612	40.6
3.		24.433	13.634	55.8
4.		66.825	16.270	24.3
5.		22.722	11.540	50.8
6.		10.371	11.140	107.4
7.		33.608	16.312	48.5
8.		24.041	14.161	58.9
9.		42.495	16.555	39.0
10.		11.773	9.625	81.8
11.		53.959	21.313	39.5
12.		29.928	16.263	54.3
13.		4.361	6.814	156.2
14.		0.505	0.500	99.0
15.		3.515	1.371	39.0
16.		2.237	1.456	65.1
17.		2.732	1.447	53.0
18.		1	0	.0

KORRELACIOS MATRIX

		Ab	Ac	Ba	Bb	Bc	Ca		Cc				
S.SZ		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	2	-.31											
	3	-.58	-.58										
	4	.45	-.14	-.26									
Bb	5	-.4	<u>.47</u>	-.07	-.74								
Bc	6	-.24	-.29	<u>.40</u>	-.7	.04							
	7	.14	-.23	.08	.43	-.3	-.32						
	8	-.12	.31	-.17	-.07	.21	-.11	-.42					
	9	-.04	-.03	.07	-.37	.12	.42	-.63	-.44				
	10	-.18	.17	.01	-.15	.11	.1	.05	.11	-.14			
Da	11	.24	-.13	-.1	<u>.74</u>	-.5	-.57	<u>.40</u>	.06	-.51	-.44		
Dc	12	-.13	.13	.01	-.65	<u>.52</u>	.42	-.54	-.09	<u>.62</u>	-.02	-.83	
M	13	-.19	-.14	.28	-.56	.16	<u>.66</u>	-.21	-.11	.3	.04	-.53	.25
	14	.08	.14	-.18	.04	.16	-.23	.12	-.14	0	.17	-.05	.01
	15	-.02	.19	-.14	.16	.06	-.3	.12	-.06	-.07	-.03	.11	-.05
	16	.03	.08	-.07	.25	-.08	-.28	.15	-.07	-.09	-.14	.23	-.14
	17	.02	.05	-.05	.33	-.11	-.36	.26	-.14	-.14	-.1	.25	-.15
	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

		rem	valósn.	forrás.		
S.SZ		13	14	15	16	17
	14	-.12				
valósn.	15	-.19	<u>.46</u>			
forrás.	16	-.18	<u>.22</u>	<u>.55</u>		
ut. kp.	17	-.28	<u>.29</u>	<u>.6</u>	<u>.85</u>	
	18	0	0	0	0	0

ATLAGOK ES SZORASOK

S.SZ.	VALTOZO	ATLAG	SZORAS	CV. %
1.		45.573	11.039	24.2
2.		27.308	9.912	36.3
3.		26.752	11.797	44.1
4.		63.974	14.503	22.7
5.		23.846	9.255	38.8
6.		12.137	10.423	85.9
7.		29.385	15.301	52.1
8.		19.564	11.613	59.4
9.		51.085	17.401	34.1
10.		11.838	9.890	83.5
11.		50.265	19.330	38.5
12.		32.077	15.816	49.3
13.		6.607	10.845	164.1
14.		0.564	0.928	164.5
15.		3.855	0.731	19.0
16.		2.855	1.127	39.5
17.		3.376	1.027	30.4
18.		2	0	.0

KORRELACIOS MATRIX

Ab Ba

S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.36											
3	-.63	-.46										
4	.45	-.07	-.41									
5	-.39	.4	.07	-.7								
6	-.29	-.25	.51	-.77	.09							
7	.14	-.12	-.03	.35	-.03	-.18						
8	-.13	.08	.04	-.02	.11	-.06	-.17					
9	-.03	.06	0	-.3	.23	.21	-.76	-.51				
10	-.08	.04	.02	-.14	.16	.06	.18	.07	-.21			
11	.16	-.06	-.12	.65	-.43	-.54	.36	.12	-.39	-.37		
12	-.05	.07	.03	-.47	.03	.37	-.5	-.2	.58	-.25	-.73	
13	-.13	0	.13	-.44	.2	.43	-.09	.03	.07	.18	-.39	.07
14	.09	.09	-.18	.01	0	-.02	.03	.03	-.05	.09	.08	-.16
15	-.07	-.05	.08	-.09	.01	.12	0	.13	-.08	-.03	.07	-.08
16	0	-.01	.05	.06	-.07	-.01	.09	.16	-.18	-.13	.14	-.04
17	-.08	-.07	.06	.11	-.07	-.09	.13	.14	-.2	-.24	.24	-.04
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

forrás

S.SZ	13	14	15	16	17
14	.66				
15	.04	.02			
16	0	-.01	.11		
17	-.11	-.08	.2	.77	
18	0	0	0	0	0

TELEPÜLÉS - KERTVÁROS / 18-as változó,kód: 3 /
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VALTOZO	ÁTLAG	SZORAS	CV. %
1.		42.496	14.327	33.7
2.		30.354	10.387	34.2
3.		27.331	13.301	48.7
4.		61.535	15.621	25.4
5.		28.197	12.015	42.6
6.		10.283	8.492	82.6
7.		29.559	15.071	51.0
8.		20.488	11.931	58.2
9.		50.031	17.844	35.7
10.		11.811	10.237	86.7
11.		51.575	16.962	32.9
12.		31.213	15.087	48.3
13.		5.449	6.395	117.4
14.		0.520	0.500	96.2
15.		4.134	0.826	20.0
16.		2.394	0.973	40.6
17.		3.016	0.980	32.5
18.		3	0	.0

KORRELACIOS MATRIX

S.SZ	b _a											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.46											
3	-.71	-.29										
4	.43	-.14	-.36									
5	-.38	.31	.17	-.84								
6	-.25	-.19	.43	-.65	.14							
7	.23	-.19	-.09	.25	-.23	-.13						
8	-.1	0	.11	.01	.03	-.05	-.13					
9	-.13	.16	.01	-.22	.18	.15	-.75	-.55				
10	.23	-.19	-.07	-.08	.03	.11	.21	-.02	-.16			
11	.17	-.05	-.16	.56	-.38	-.48	.31	.27	-.44	-.4		
12	-.32	.19	.19	-.42	.34	.28	-.46	-.22	.54	-.32	-.67	
13	-.08	-.01	.12	-.37	.18	.43	-.06	-.16	.17	.21	-.44	-.06
14	.3	-.08	-.25	.19	-.17	-.11	.01	.15	-.1	.13	.07	-.21
15	.07	-.05	-.05	.13	-.14	-.04	.03	-.01	-.01	.01	.09	-.05
16	-.13	-.07	.19	-.05	.02	.06	-.04	.06	0	.05	-.03	.07
17	.09	-.08	-.04	.14	-.1	-.12	.04	.09	-.1	.05	.07	-.04
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

S.SZ	b _g				
	13	14	15	16	17

14	.1				
15	-.13	-.05			
16	-.15	-.02	.09		
17	-.19	.14	.1	.51	
18	0	0	0	0	0

TELEPÜLÉS - BELVÁROS /18-as változó, kód: 4 /
 ÁTLAGOK ÉS SZORÁSOK

S.SZ.	VALTOZO	ÁTLAG	SZORAS	CV. %
1.		42.977	12.925	30.1
2.		29.419	11.585	39.4
3.		27.225	13.854	50.9
4.		67.620	14.313	21.2
5.		22.039	9.497	43.1
6.		10.310	9.629	93.4
7.		29.736	16.464	55.4
8.		23.876	16.023	67.1
9.		46.357	20.042	43.2
10.		10.744	10.662	99.2
11.		55.667	19.776	35.5
12.		30.039	18.361	61.1
13.		3.512	4.756	135.4
14.		0.504	0.500	99.2
15.		3.659	0.894	24.4
16.		3.318	0.964	29.1
17.		3.899	13.39	25.7
18.		4	0	.0

KORRELACIOS MATRIX

	Aa		Ac		Ba		Bc		Cc			
S.SZ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2	-.39											
3	-.59	-.48										
Ba 4	.49	-.07	-.43									
5	-.41	.33	.13	-.75								
Bc 6	-.32	-.23	.51	-.75	.12							
7	.19	-.04	-.14	.29	-.2	-.24						
8	0	.13	-.13	.22	-.16	-.17	-.24					
9	-.15	-.06	.22	-.42	.29	.34	-.63	-.6				
10	.32	-.13	-.16	.08	-.04	-.07	.2	-.07	-.1			
Db 11	.09	.13	-.2	.56	-.32	-.53	.39	.29	-.56	-.32		
Dc 12	-.25	-.04	.26	-.56	.35	.49	-.52	-.26	.64	-.27	-.79	
13	-.12	-.05	.16	-.37	.07	.48	-.09	-.05	.12	.15	-.38	.07
14	.09	.07	-.15	.15	-.03	-.19	.09	.04	-.11	.18	.01	-.1
15	-.06	-.05	.11	.02	-.07	.04	.1	.07	-.12	-.01	.12	-.1
16	-.17	.03	.15	-.02	-.03	.05	.07	.09	-.14	-.09	.16	-.11
17	-.12	0	.11	.02	-.05	.02	.13	.15	-.22	-.05	.27	-.26
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

folgór

S.SZ 13 14 15 16 17

14	-.03				
15	-.07	-.2			
16	0	.01	.09		
ish.vgn. 17	.01	.04	.13	.76	
18	0	0	0	0	0